

קונטרס

אאלפך

חכמה

בלבכי משכן אבנה

אוצר האותיות

ערך ברזל

תורה לשמה

תורת שיעשועים

לא מונה כלל

נשמח לקבל הערות והארות,
וכן תוספות קצרות על
הקונטרס, על מנת לתקן
ולחוסף במהדורה הבאה
בע"ה.

כמו כן, המעוניין לסייע להגיה
את הקונטרס כל שבוע לפני
צאתו, יפנה למערכת.

להאזנה לשיעור בקול הלשון

073-295-1245 ישראל
USA 605-313-6660

ומקישים: כוכביות [*]
< [#] סולמית
< [מספר שיעור] סולמית
[#]

© כל הזכויות שמורות

מידי שבוע יוצא לאור קונטרס
'אאלפך חכמה',
שכל שבוע עוסק בתיבה אחרת.
המעוניין להצטרף לרשימת התפוצה
ישלח בקשה במייל:
bilvavi231@gmail.com

ללקיחת חלק בהוצאות
הגדולות של הדפסת הספרים
לזיכוי הרבים, ניתן ליצור קשר
עם מערכת
'בלבבי משכן אבנה'
טלפון: 052.763.8588
ת.ד. 34192 ירושלים 9134100
bilvavi231@gmail.com

תוכן העניינים

"בא אל התיבה"

ערך ברזל

עבודה

ז ברזל עבודת ה' עבודה

יח תמצית שיעור עבודת ה' עבודה

מחשבה

נג ברזל מחשבה מחשבה

סה ברזל במחשבה סוגיות

ר"א שערים

מט צירוף ב-ר / ב-ז / ב-ל / ר-ז / ר-ל / ז-ל

קבלה

נז ברזל קבלה קבלה

סג ברזל ערכים בקבלה מילון

ארמית

מילון ערכים בארמית ברזל - פרזלא - עשת-

סז ברזל אשולת - ברזיליה - ברזוליה

מדור

עבודה

בלבביפדיה עבודת ה'
ברזל

בלבביפדיה עבודת ה'
תמצית שיעור

בלבביפדיה עבודת ה'

ברזל

את הקשר של האדם לבוראו, הוא מגדיר את זה "עד שימשך אחריו כברזל אחר אבן השואבת" שמדרגת הקשר של האדם לבוראו הוא שהוא נמשך אחרי ה' יתברך כברזל אחר אבן השואבת.

כלומר - יש מדרגה שהאדם עומד כמציאות לעצמו.

ולעומת זאת יש את הקצה ההפוך שהאדם נכלל בבוראו.

ויש את התהליך שהאדם הולך אחרי בוראו בבחינת "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיה ב, ב) שזה תהליך שהוא נמשך אחרי הבורא. ובמדרגה הזאת של ההימשכות אחרי הבורא, הרמח"ל מחדד את ההגדרה של "משך אחריו" שהמשל והדוגמא לזה הוא 'כברזל אחר אבן השואבת', והיינו משום שכסדר מה שרואים בטבע זה שדבר קשה אינו נמשך אחרי דבר אחר - או שהוא עומד לעצמו מחמת קושי, או שמכך הוא מתנגד לדבר אחר, ולעומת כך בדבר רך, באופן טבעי יש בו אופן שהוא נמשך כדוגמת מים הניגרים ונמשכים, אבל כברזל אנו מוצאים שעל אף שהוא דבר קשה, הוא נמשך אחר אבן השואבת.

הגדרת "משך אחריו כברזל אחר אבן השואבת" - גילוי הרכות הפנימית של הברזל ביחס לתוקף של האבן השואבת

והגדרת הדבר במשל, ולפי"ז בנמשל, בהימשכות אחרי הבוית"ש - ביחס לאבן השואבת מתגלה שהברזל עומד כמציאות רכה

כח הקושי המתגלה בברזל וכח הרכות המתגלה כברזל כמה שאפשר להתיכו והוא נמשך אחר אבן השואבת

ברזל מין מתכת משבעה מיני המתכות.

ובכללות, מתכת נקראת מתכת מלשון דבר הניתך, והיינו שעל אף שהברזל מצד עצמו הוא דבר קשה, אך הוא נקרא מתכת משום שיש אפשרות להתיך אותו ולהפוך אותו לדבר נוזלי ורך, אבל ביסודו הוא דבר קשה.

ודבר זה מבואר בחז"ל לגבי כמה עניינים שברזל הוא דבר קשה וכדוגמא מה שאומרת הגמ' (סנהדרין עו, ב) 'שהברזל ממית בכל שהוא', כלומר שאם אדם נהרג ע"י אבן שזרק עליו חבירו, צריך לאמוד אם יש באבן שיעור שהיא ראויה להמית בו, אבל אם זה ע"י ברזל, הברזל ממית בכל שהוא.

ודוגמא נוספת, מה שנאמר בקרא (דברים כו, ה) "ובנית שם מזבח וגו' מזבח אבנים לא תניף עליהם ברזל" והיינו שכיון שיש כברזל קושי, תוקף וחוזק שמשום כך יש בו כח להמית, לכן יש דין לא להניף אותו על המזבח. וכן בעוד דוגמאות שמבוארות בדברי חז"ל על כח הקושי שיש כברזל.

וכפי שהוזכר, כנגד כך יש את כח הרכות שמתגלה כברזל שעל שם כן הוא נקרא מתכת משום שהוא דבר הניתך שהופך להיות מדבר קשה לדבר רך.

אבל ישנה דוגמא נוספת, שורשית ובהירה, שמתגלה כברזל מציאות של רכות כלשון המסילת הישרים הידוע כשהוא בא לצייר

* וכהגדרה רחבה יותר זה מתגלה בכל המתכות.

וזה א"כ עומק מה שמתגלה במציאות הברזל שגנוז בו כח של רכות היפך הפשטות של מציאות הברזל שהוא דבר קשה - וזה רמוז במילה ברזל עצמה שיש בה כמה וכמה צירופים, ולעניינא דידן, יש בה אותיות זב מלשון זיבה שמתגלה בדבר רך, שמרוב רכותו הוא זב; וכן יש בה אותיות זל מלשון "זל מים מדליו" (במדבר כד, ז) שזהו בדבר רך כמים שנוזל, מה שאין כן בדבר קשה שלא שייך בו לשון של נזילה. והרי שדייקא בברזל שהוא קשה, יש את הצירוף של זב וזל מכח מציאות הרכות שגנוזה בברזל.

בכל דבר בבריאה, אף בדברים הקשים, גנוז מציאות של רכות משורש כללות ההפכים שנמצאת בכל דבר

אבל בעומק יותר, המילה ברזל מורכבת מהתיבות לב-רז, והיינו שבמציאות הברזל מתגלה רז, ונתבונן להבין את פנימיות הרז שמתגלה בברזל לפי מה שחודד - מונח כאן תפיסה עמוקה שכל דבר בבריאה גם כשהוא קשה [כדוגמת הברזל בסוגיא דידן], בפנימיות, יש בו רכות. וא"כ על אף שבחיצוניות, ישנם דברים בבריאה שמתגלה בהם מציאות של רכות וישנם דברים שמתגלה בהם דייקא מציאות של קושי, בפנימיות של כל דבר, גנוז בו מציאות של רוך.

ומצד כך הבר שבברזל שהם האותיות השורשיות של הברזל, היינו שב'לבר' שבו שזהו לשון חוץ בארמית, שם דייקא הברזל הוא קשה, אבל בפנימיות שבו הוא רך, ומצד כך, מה שהוזכר שמתכת נקראת מתכת מלשון התכה, בעומק זה נקרא כן מלשון תוך, משום שבנקודה הפנימית שבמתכת, גנוז מציאות של רוך.

וזהו סיבת הימשכותו אחר האבן השואבת, וכך גם באדם ע"י שמתגלה בו מציאות של רוך, מכח כך הוא נמשך אחרי הבורא ית"ש.

ונתבונן להבין עמוק מאיפה באמת שורש הדבר שברזל נמשך אחר אבן השואבת, שהרי לכאור' האבן השואבת עצמה, היא אבן דבר קשה וכן הברזל הוא ג"כ דבר קשה ומאיפה שורש ההימשכות - אלא הגדרת הדבר היא שגנוז במציאות הברזל כח של רכות, שכלפי אבן השואבת שהיא דבר חזק ותקיף יותר, מתגלה הכח של אותה רכות בדבר הנמשך אליה.

וכמו שהוזכר שעל שם כן הוא נקרא מתכת מלשון דבר הניתך כיון שע"י ההתכה הוא הופך להיות רך. ואמנם כפשוטו זה באופן שמתכימים את הברזל עצמו, אך יש אופן נוסף שמתגלה כח התכה בברזל מכח ההימשכות שלו אחרי אבן השואבת, שעל אף שהוא לא ניתך בפועל, אך מתגלה הרכות הפנימית שבו שמכחה הוא נמשך אחריו.

והדוגמא היסודית המקבילה לכך היא בלבו של האדם, הלב מצד הקלקול נקרא 'לב אבן', ומצד התיקון הוא נהפך ל'לב בשר' כמו שנאמר בקרא (יחזקאל לו, כו) "והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר" ולעניינא דידן היינו שהלב נהפך מדבר קשה לדבר רך.

כאשר מתגלה הקושי שבלב זה מה שמוגדר בלשונות הפסוקים ודברי חז"ל (שמות לד, ט) "כי עם קשה עורף הוא", כלומר, כמו שהמציאות של כל עורף היא שאין בו פניה לזולת, והפניית העורף לזולת היא פעולה הפוכה בדיוק, כמו"כ מעין כך זוהי הבחינה של 'לב אבן'.

והיפך כך מתגלה אצל מי שנמשך אחר הבורא יתברך שמו שלבו הופך להיות 'לב בשר', לדבר רך.

² ולכן כשמשה רבינו בורח מפרעה, עורפו נעשה קשה כאבן, ומכח כך לא הצליח שלוחו של פרעה לנעוץ חרב בצוארו ולהורגו, כמבואר ברש"י בשמות (יח, ד).

³ כלשון הפסוק (ויקרא טו, ג) "דר בשרו את זובו", וכן בעוד מקומות.

ומה שהיה קשה, הפך להיות דבר אך. ועומק נקודת הדבר הוא הגילוי של שורש ההפכים שכוללים את ב' ההפכים בבת אחת. ובדקות יותר, הרי עם ישראל חנו על הים קודם קריעת ים סוף, ומבואר בפסוקים [כמו שחידדו חז"ל] שעם ישראל חזרו מעט לאחוריהם ולאחר מכן חנו על הים כמו שנאמר בקרא "דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירות וגו' תחנו על הים" (שמות יד, ב וברש"י שם), ושם נעשה כל הסדר של קריעת ים סוף, וכפשוטו, כמו שאומרים חז"ל הטעם שהם חזרו לאחוריהם זה היה בשביל להטעות את פרעה שהם חוזרים בהם מכוונתם לצאת ממצרים והם נסוגים לאחור, אבל בעומק כמו שברור, ע"י שהם חוזרים לאחוריהם ביציאתם ממצרים, מתגלה העומק שצורת היציאה ממצרים היא באופן של ב' תנועות היפכיות זו לזו שע"כ מתגלה שורש ההפכים.

וכמו כן מבואר בדברי רבותינו שכשהתגלה "נטה את ירך על הים ובקעהו" (שם יד, טז) וים סוף נקרע, הם חזרו ויצאו מאותו צד שהם נכנסו אליו ללא שתהיה ע"י קריעת הים התקדמות בסדר הליכתם ביציאה ממצרים. והרי שגם קודם קריעת ים סוף הם הלכו לאחוריהם היפך מההתקדמות הראויה להם ביציאה ממצרים וגם בזמן שהים נבקע בפועל, הם יוצאים ממנו באופן שהם לא מתקדמים בדרכם, אלא מאותו צד שהם נכנסים, משם הם גם יוצאים.

העבודה של האדם להיות רך כקנה'
והעבודה של האדם להיות תקיף וחזק
והרי שתפיסת המדרגה של כללות ההפכים, היא זאת שמתגלה בקריעת ים סוף, וכמו שחודד שבקריעת ים סוף מתגלה שהרך הופך להיות קשה והקשה הופך למציאות של דבר רך.

ובהרחבה יותר, אלו הם שתי תפיסות שורשיות שישנם בכריאה, תפיסה של רוך מול תפיסה של קושי, בדברים רכים מתגלה כח של הימשכות והתפשטות מכח הרוך שבהם, אבל כפי שחודד, בפנימיות, בכל דבר גנוזה גם מציאות של רוך.

ובהגדרה יותר חדה - בכללות של כל דבר בכריאה מתגלה הן מציאות של רוך והן מציאות של קושי, משום שבעומק הינם שני שורשים שמגדירים כל דבר במציאות הכריאה, והרי שבכל דבר יש בו רוך ויש בו קושי וכללות ההפכים הללו היא זאת שמתגלה בתוכו.

וזהו הרז שמתגלה בברזל, שהרי כפי שנתבאר, כפשוטו נראה שהברזל הוא דבר קשה, והוא יכול להיפך לדבר רך ע"י התכה, וכן כפי שהוסבר, מתגלה בו הרכות בכח ההימשכות שלו אחר אבן השואבת אפילו כשהוא לא ניתן בפועל, כיון שהפנימיות הרכה שבו, היא זו שנמשכת. וזה א"כ הרז שגנוז בברזל, כללות מציאות הקושי מול מציאות הרוך שבו שהיא שורש אחדות ההפכים שגנוזה בברזל.

כללות ההפכים

המתגלה בקריעת ים סוף

ודוגמא לדבר - הרי מים הם דבר רך כמו שהוזכר, אבל בקריעת ים סוף התגלה שעל אף שהמים מצד עצמם הם רכים, בקריאת ים סוף נעשה נס שהמים נהפכו להיות עצם קשה כמו שנאמר בקרא "והמים להם חומה מימינם ומשמאלם" (שמות יד, כב), וכמו כן מתגלה בנס של קריעת ים סוף שעל אף שהמצרים מצד עצמם לא היו כבידים כ"כי אעפ"כ המצרים נהפכו להיות כבדים וקשים כעופרת ומכח כך הם 'צללו כעופרת במים אדירים' (שמות טו, י), והרי שבפנימיות קריאת ים סוף מתגלה שדבר שהיה רך נהפך להיות קשה,

¹ אף שהיה בהם כובד שע"ז הרי נאמר בקרא (שמות טו, א) "סוס ורוכבו רמה בים".

על כן, עיקר כח הקושי שבנפש שבטובות האדם זהו במידת הבטחון, כיון שהגדרת בטחון ועומקו הוא מה שהאדם בוטח ונשען על מי שהוא בוטח בו, ובשורש, הוא בטוח בו יתברך שמו שאצלו שורש הבטחון ולא בזולתו כמו שנאמר בקרא (תהלים קמו, ג) "אל תבטחו בנדיבים בכך אדם שאין לו תשועה", ומהות הדבר שהוא בטוח בו יתברך שמו, כיון שהוא ית"ש, הוא החוזק והתוקף שאיננו משתנה, והיפך ממצייאות של דבר רך שהוא יכול להשתנות, הבטחון מעמיד את האדם באופן של וודאות שאיננה ניתנת למציאות של שינוי.

וזהו השורש של מציאות הבטחון שהאדם בוטח, כיון שתוקף חוזק הבטחון שבאדם זה במה שהוא מעמיד את כח החוזק והקושי שבנפש בשביל לא להתפעל ממצייאות הדברים שקורים בעולם, ועי"כ הוא באמת לא מתפעל מהשינויים שקורים כאן בעולם וזהו ע"י שהוא בוטח בו יתברך שמו.

ובדקות יותר, עליו יתברך שמו נאמר בפסוק הידוע (מלאכי ג, ו) "אני הוי"ה לא שניתי", שכביכול אין בו שינוי אלא הוא היה והיה תמיד, והרי כפי שהוזכר, דבר רך הוא קרוב לשינוי ורק דבר שהוא חזק ותקיף, הוא איננו משתנה.

ומצד כך, ההבנה העמוקה - בטחון בו יתברך שמו זה לא רק שישנם דברים שהוא צריך אותם ובהם הוא בוטח בקב"ה שימלא לו את חשבונו - זה רק ה'פועל יוצא' של הבטחון - אבל הפנימיות של מדרגת הבטחון שהאדם בוטח בו יתברך שמו היא שהאדם נדבק בכורא יתברך שמו שהוא 'הוה תמיד' היה הוה ויהיה, והוא נדבק בעצם ה'אני הוי"ה לא שניתי' שזה מציאותו כביכול של הבוית"ש שאין בו השתנות מצד שורש התגלותו יתברך, [-רק בהנהגתו ית' יש שינויים - "משנה עיתים

וכפי שנתבאר, זה הרז שגנוז במציאות הברזל, והסבר הדברים בעומק כמה שנוגע לסדר קומת עבודתו של האדם - הרי כמו שאומרים חז"ל "לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהי קשה כארז", אבל כמו שברור ופשוט, מלבד העבודה להיות רך ישנה גם עבודה להיות קשה, ודוגמא לדבר מה שאומר הרמ"א בריש אורח חיים "ואל יתבייש מפני המלעיגים עליו בעבודת השם", - והרי ככל שהאדם רך יותר, כך הוא קרוב יותר למציאות של בושה, כיון שאדם רך, היינו אדם שמתפעל יותר, אבל ככל שהאדם חזק יותר ותקיף יותר, כך הוא בלתי מתפעל מזולתו, וזהו א"כ ההוראה של "ואל יתבייש מפני המלעיגים עליו" שלצורך כך האדם מעורר את כח ה'איתן שבנפש' בבחינת 'ישב הים לאיתנו' (שם יד, כז), הוא מגלה את מציאות החוזק והתוקף שבו, ועי"כ הוא איננו מתבייש מזולתו.

ובדוגמא נוספת ביחס לעבודת האדם - הרי כלשון המסילת ישרים (פ"א), מצב האדם בעולם הוא מצב של מלחמה פנים ואחור מכח כל הדברים שמרחיקים אותו ממנו ית"ש, והיינו שעבודת האדם כסדרה, היא עבודה של מלחמהו, והרי במלחמה נצרך כמובן שיהא לאדם מציאות של חוזק ותוקף, ומכח כך כמו שמבואר בקרא (דברים כ, ח ברש"י), איש הירא ורך הלבב הוא שב מעורכי המלחמה ו'רך הלבב' הכוונה או מכח תמימותו או משום שהוא ירא מעבירות שבידו כמו שדורשים חז"ל ומכח כך הוא 'רך הלבב', אבל מ"מ, מי שהוא רך הלבב, הוא איננו מתאים לטבע המלחמה שמצריכה תוקף וקשיות.

פנימיות הבטחון - הדביקות בו ית', החוזק והתוקף הגמור שאיננו ישתנה
וא"כ, הוזכרו עד השתא שתי דוגמאות שנצרך כח של קושי בעבודת האדם. אבל יתר

^ה לכל הפחות בחלקה, מלבד עבודת המנוחה המוטלת על האדם.
^י שבשורש זה ה"מלחמה לה' בעמלק מדור דור" (שם יז, טז).

למציאות הבורא, הוא הופך להיות מציאות רכה, וזה א"כ העומק של "משך אחריו כברזל אחר אבן השואבת", ההמשכות אחר מציאות קשה בלתי משתנה.

אומות העולם אין להם גילוי בו ית' שהוא הויה מוחלטת קשה, לכן הם קשים ביחס לבורא

ולפי"ז נתבונן להבין, מי הם אלה שאינם נמצאים במדרגת הזאת? - כהגדרה כוללת, זוהי מדרגת אומות העולם שאין להם הכרה בהויית אמיתתו יתברך שמו המוחלטת, ולכן אין להם גילוי של עצם, של דבר קשה מוחלט. - ומכח כך אין אצלם מציאות של "משך אחריו כברזל אחר אבן השואבת" שכיון שאין להם גילוי שלם של הבורא, ממילא הם קשים ביחס לבורא.

מה שאין כן אצל ישראל מתגלה הויית אמיתתו יתברך שמו שהוא הויה מוחלטת קשה והם זוכים לכך מצד שורש נשמתם, ומי שזוכה יתר על כן, זה נמצא אצלו בגילוי, והגילוי הזה של הוית הבורא ית' שהיא הויה מוחלטת קשה, הופכת כל דבר למציאות של דבר רך.

ומי שאיננו הופך את מציאותו למציאות רכה, עליו נאמר בעומק 'כי עם קשה עורף הוא' מצד נקודת הקלקול.

ומהי מדרגת 'קשה עורף' המתגלה בישראל מצד נקודת התיקון? - זוהי המדרגה שישראל נכללים בבורא, לא כמו מצד הקלקול שזה קשיות עורף שמתנגדת לבורא, אלא מצד מה שהם נכללים בבורא.

וזה הרי מה שהוזכר בראשית הדברים שישנם שלושה מצבים שהאדם עומד כביכול מול מציאות הבורא [כהגדרה כוללת] - יש אופן שהאדם עומד כמציאות לעצמו שזהו בחינת 'עלמא דפירודא'.

ומחליף את הזמנים"ז, אבל מצד הויתו ית"ש, אין בו מציאות של שינוי].

וזהו בטחון, שהאדם הבוטח דבוק בהוייתו יתברך - ומזה נולד ה'פועל יוצא', ביחס למה הוא בוטח, אבל עצם מציאות הבטחון זה במה שהוא דבק ב'אני הויה' לא שינית' של הבוית"ש שהוא דבוק בכח של דבר חזק ותקיף.

ולפי זה, נחזור למה שהוזכר בראשית הדברים שההימשכות אחר הבוית"ש היא כברזל אחר אבן השואבת, והוגדר שברזל בטבעו הוא קשה, ורק שאפשר להתיק אותו ולהפוך אותו לדבר רך. ומכח פנימיות הרכות הזו, הוא נמשך אחר אבן השואבת, ולכן גם בנמשל, כלפי הבורא ית"ש, כשהאדם הופך להיות רך, אז מתגלה בו 'משך אחריו כברזל אחר אבן השואבת', כיון שהטבע של דבר קשה שהוא עומד לעצמו בקושי והוא מתנגד לא להימשך אחר זולתו, אבל ב'ברזל אחר אבן השואבת' מתגלה שביחס לאבן השואבת, יש כברזל תכונת רכות שמכחה הוא נמשך אחריה.

ומצד כך בעומק, בנמשל ביחס להימשכות האדם אחר הבורא יתברך שמו - "אני הויה" לא שנית" היינו שהבורא הוא כביכול הדבר הקשה ביותר שישנו, הוא עצמות מציאות הקושי, וכלפי הבורא יתברך שמו שהוא איננו משתנה, כל דבר הוא רך, וכמובן גם כפשוטו, ביחס לפעולות הבוית"ש, הקב"ה הוא כביכול 'תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם' שזוהי הכוונה של שם 'אלקים' ואין מי שיכול לגבור על ידו, אבל בדקות יותר, זה לא רק ביחס לפעולות הבורא, אלא ביחס לגילוי אמיתת הויתו ית' כביכול שזה ה'אני הויה' לא שנית', מציאות חזקה מוחלטת בלתי משתנה, וק"ו בן בנו של ק"ו שהיא בלתי מתכלה.

וכל דבר אחר, ביחס לבורא, הוא מציאות רכה, וגם הדבר הקשה ביותר שישנו, ביחס

עורף, אבל יש מה שהאדם קשה בבחינת מה שאומרים חז"ל על ת"ח שהוא נוקם ונוטר כנחשט, ושם, החוזק והתוקף שלו נובע מהתקיפות שהוא נכלל בבורא יתברך שמו.

בהגדרה מצומצמת יותר, זהו מי שדבק במידת האמת, וכיון שזו תפיסת המציאות שלו, לכן הוא מתנגד לכל דבר שעומד כנגד מציאות האמת בבחינת "קוב הדין את ההר", ומצד כך, זה מה שהתלמיד חכם נוקם ונוטר כנחש.

אבל למעלה מכך, זה לא מתגלה באדם רק כתנועה שהוא נוקם ונוטר וכדו' אלא זה גילוי של עצם הווייתו וזוהי מציאותו שהוא דבר קשה בעצם, - זה העומק המתגלה בשורש אצל מי שנכלל בבית"ש.

ונתבונן להבין עמוק - לעומת מי שנמשך אחר הבורא יתברך שהוא רך, מי שנכלל בבורא, הוא הופך להיות מציאות קשה, ומצד כך, מה שנראה לעיני בני אדם, שכל מי שהוא קשה, זה נובע מהמידה הנפולה של קשיות עורף ושל עקשנות שמיסוד העפר, מהצד העליון, יש מי שהוא קשה מחמת שהוא נכלל בבורא ית"ש שמכח כח הוא מציאות קשה.

'נעשה ונשמע' - קבלת התורה באופן

של רכות, 'כפה עליהם הר כגיגית' - קבלת התורה באופן של תוקף וחוזק והדוגמא השורשית והברורה לכך זה מה שמתגלה במדרגה של מתן תורה, שהרי כמו שידוע, ישנם שני חלקים שהיו במתן תורה, היה את החלק שעם ישראל אמרו 'נעשה ונשמע', והיה את החלק השני שזוהו הכפה עליהם הר כגיגית, ובהקבלה לסוגיא דידן - יש כאן גילוי על רוך מול קושי, מה שהם אומרים 'נעשה ונשמע' זה מכח מדרגת הרוך שהיא מביאה

יש מה שהוא נכלל בבורא יתברך שמו שזהו הצד הקיצוני השני.

ויש את המצב האמצעי שזה מה שהאדם בתנועה להימשך אחרי הבורא שע"ז נאמר "ימשך אחריו כברזל אחר אבן השואבת".

ולפי"ז כמו שנתבאר - ב'קשה עורף' מתגלה הצד התחתון דקלקול מחד והצד העליון דתיקון מאידך, הצד התחתון מעמיד את הנברא בבחינה של 'עם קשה עורף' מצד נקודת הקלקול שהוא עומד כמציאות לעצמו שמתנגדת לבורא, וזהו 'קשה עורף' כמו שמפנה עורף לחבירו כך הם כביכול כלפי מעלה.

אבל בצד העליון, לאחר שבצד האמצעי האדם נהיה רך - הוא חוזר להיות מעין בחינת 'קשה עורף' בלשון של משל, אבל לא 'קשה עורף' ביחס לבורא, אלא להיפך בדיוק, כיון שהוא נכלל בבורא, ועל הבורא יתברך שמו נאמר "אני הוי"ה לא שניתי" שהוא כביכול הקשה המוחלט, מכח כך מגיע גילוי קשיותם של ישראל מצד התיקון.

ומן הצורך להדגיש שהדברים הללו שנתבארו, הינם דברים עדינים מאד מאד מאד בנפש.

קשיות עורף דקלקול משורש יסוד

העפר ועקשנות דקדושה משורש

ההתכלות בו ית'

יתר על כן, נתבונן לפי"ז במידה השורשית שנוגעת לענייני דידן שהיא מידת העקשנות, העקשנות המתגלה בנפש האדם, יכולה לנבוע מהצד התחתון שבאדם, והיא יכולה לנבוע מהצד העליון שבו, כשהיא נובעת מהצד התחתון, זה שייך לקושי והחוזק המתגלה ביסוד העפר ומצד כך כידוע עפר הוא אותיות

^א אך אין בו גילוי מצד המצב האמצעי שנתבאר, כיון שמצד כך, הקושי של הבית"ש כביכול, הופך כל קשה לרך, שזה גורם את ה"ימשך אחריו כברזל אחר אבן השואבת" כפי שנתבאר.

^ב וכן בעוד דוגמאות בלשונות חז"ל.

שזה הבורא יתברך שמו, ויש מוכרח המציאות בברואים שזהו האורייתא שמכחה מתגלה מציאות הבריאה.

וההגדרה של 'כפה עליהם הר כגיגית' לפי"ז היא שהקב"ה הביא אותם לבהירות המוחלטת שאין 'ברא עלמא' אלא מכח אורייתא, ולכן 'אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו פה תהא קבורתכם' שמונח בזה שאין קיום לבריאה זולת מציאות האורייתא.

זהו ההכרח המוחלט של דבר שאיננו יכול להשתנות וזה ההבחנה של 'זאת התורה לא תהא מוחלפת' וכן מה שאומרים חז"ל על שלמה המלך, 'יבטלו אלף כיוצא בו ולא תיבטל אות אחת מן התורה' וכמו כן הדין של ייתר אות אחת או חיסר אות אחת, שהס"ת פסול, וכל הדוגמאות הללו מורים שהתורה היא מוכרחת מוחלטת ולכן היא בלתי משתנה.

ומכל מקום, אלו הם שתי התפיסות, תפיסת הרוך ותפיסת הקושי שמתגלות במציאות הבריאה ששורשם במתן תורה, וזוהי הצורה של הבריאה שקיימת דוקא מכח כללות ההפכים הללו.

עומק ב' הכתרים שניתנו לעם ישראל מהמלאכים - כתר של הקבלה דנעשה ונשמע וכתר על הקבלה שע"י כפיה כגיגית

והרי כמו שאומרת הגמ', כשעם ישראל אמרו נעשה ונשמע, ירדו שני מלאכים ונתנו לכל אחד שני כתרים, ובפשטות משמע מדברי הגמ' ששני הכתרים הם כנגד נעשה ונשמע וכמו שמבואר ברבותינו, אחד כנגד 'נעשה' ואחד כנגד 'נשמע', אבל בעומק, שני הכתרים שניתנו להם זה מכח ה'נעשה ונשמע' בצירוף ה'כפה עליהם הר כגיגית' שמכח שתי התפיסות ההפוכות הללו, ירדו הכתרים, ובדרך רמז - שורש המילה רוך זה ר'-'כ', ושורש המילה קשה

אותם ל"ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע" והרי אמירה היא לשון רכה כמו שאומרים חז"ל על הפסוק "כה תאמר לבית יעקב", והרי שזוהי קבלת התורה ממקום הרכות שמתגלה בתורה.

ומצד כך נאמר כדוגמא בדברי חז"ל "גדול השלום שדוחה לא תעשה שבתורה" וכן אומרים חז"ל שמותר לשקר מפני השלום, וכן על זה הדרך עוד ועוד דוגמאות של רכות שמתגלה בתורה ומצד כך אומרת הגמ' שכל התורה כולה איקרי שלום כמו שדורשים מהפסוק "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום" - ובדקות כל השלמה של דבר, עם הדבר ההיפכי לו, דורש מציאות של רכות.

אבל מכנגד ב'כפה עליהם הר כגיגית' כמו שברור ופשוט - מונח כאן גילוי של קושי וחוזק, וכפשוטו ממש, ההר גופא הוא דבר קשה אבל בהגדרה רחבה יותר, הכפיה עצמה היא היא הקושי ואין לך דבר יותר קשה מכפיה - היפך קבלת התורה מרצון שהיתה בפורים שזה מקום הרצון של האדם שמכחו האדם מתנועע כפי רצונו שזה בבחינת הרכות שבו, כשכופים עליו דבר זוהי ההתנגדות המוחלטת. והרי שהתורה מתקבלת הן באופן של רוך והן באופן של קושי.

וידועים עד מאד דברי המהר"ל מה היה הצורך ליתן להם את התורה באופן של כפיה, שמהות עניינה של הכפיה היא שהקב"ה העמיד אותם בהכרה מוחלטת שהמציאות איננה יכולה להתקיים בלי תורה ושהתורה היא מוכרחת המציאות - יש מוכרח המציאות בשורש שזה הוא יתברך שמו שהוא הוה תמיד, ויש בחינה של מוכרח המציאות מצד הנברא שזה התורה, שכיון שאיסתכל באורייתא וברא עלמא, לכן בשביל שיהיה 'ברא עלמא', מוכרח שתהיה 'אורייתא', ולכן התורה מוגדרת מוכרחת המציאות מצד הנבראים, ומונח כאן א"כ הבדל יסודי - יש מוכרח המציאות בעצם

כך בארץ ישראל נצרך עבודה של זריעה וחרישה וכל שאר המלאכות כולם, זה התפיסה של הישיבה בארץ ישראל באופן של עבודה בפועל וכמו שכבר הרחיבו בזה רבותינו רבות.

ובהגדרות כוללות ממש, הגדרת החרישה והזריעה בקרקע היא שכיון שהקרקע בטבעה היא עפר, ועפר הוא מציאות של קושי, לכן נצרך לחרוש בכדי לרכך את מציאות הקרקע, - ובוודאי שאילולי חטא אדם הראשון, השורש של ריכוך מציאות הקרקע היה באופן שונה, אבל מכח חטא אדם הראשון שהתגלה קשיות העורף, גם העפר הפך להיות קשה, ומכאן ואילך זה מצריך את עבודת הקרקע - ראשית, נותנים לתוכה מים מכח ה'למטר השמים תשתה מים' (שם יא, יא) שבארץ ישראל שע"י כן האדמה מתרככת, ויתר על כן חורשים את הקרקע וע"כ מרככים אותה.

כלומר - מונח כאן שבשביל לזרוע בקרקע נצרך ראשית לרכך את הקרקע כיון שבטבעה היא מציאות קשה, ולצורך הזריעה נצרך להפוך אותה לרכה, אבל בעומק, להבין ברור - אין כאן רק הפיכה מקשה לרך אלא מתגלה בארץ כללות ההפכים שהיא רכה וקשה בבת-אחת.

שורש הל"ט מלאכות הם חרישה וזריעה, הן במשכן והן בל"ט מלאכות שמשורש בריאת העולם

וכידוע, ל"ט מלאכות שבמלאכת המשכן מקבילים לל"ט מלאכות שנעשו בשורש בריאת העולם, ומצד כך אומרים חז"ל "יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ" שעשיית המשכן היתה ע"י ל"ט מלאכות כנגד הל"ט מלאכות הללו שהם שורש בריאת העולם, וכפי שהרחיבו רבותינו, זהו השורש

זה ק'-ש' שעולה ת' ובצירוף שניהם זה עולה תר"כ אותיות כתר, זה העומק במה שירדו שני מלאכים ונתנו להם שני כתרים, כתר אחד על ה'נעשה ונשמע' וכתר נוסף על ה'כפה עליהם הר כגיגית' - שזה גופא צורת ה'כפה עליהם הר כגיגית' ככתר שנמצא על גבי ראש המלך שהוא מוגדר ככופה אותו [מלשון 'כופה עליו את הכלי' המבואר בגמ' פסחים ו, א], ומצד כך, מדרגת 'כתר' המתגלה היא היא הכפיה, זה מה שמונח ב'כפה עליהם הר כגיגית', אבל זה כפיה שעולה ביחד עם הרצון - שזה גם מונח בראשי תיבות של רך רצון - כפיה, והיינו משום שזה הפנימיות שמתגלה בה הרכות יחד עם קושי - לא רכות כמציאות לעצמה אלא רכות שכוללת בתוכה מציאות של קושי, זה בעומק הצורה השלימה של מדרגת מתן תורה בשורשה.

גילוי כללות ההפכים של רוך וקושי המתגלה בא"י - מחד, 'אבניה ברזל' ומאידך עיקר עניינה בעבודות זריעה וחרישה שמרככות הקרקע

וא"כ נתחדד שבשורש מדרגת מתן תורה התגלה הרוך והקושי באופן שהם מצורפים בבת אחת, ואילו הם היו זוכים שמתן תורה יהיה באופן השלם, מהצירוף של הרוך וקושי בבת אחת, הם היו זוכים להיכנס לארץ ישראל שעליה נאמר (דברים ח, ט) 'ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצוב נחושת', והיינו שמתגלה בזה כח הקושי שבארץ ישראל.

ונתבונן להבין בעומק מה השורש של נקודת הקושי המתגלה בארץ ישראל - הרי ההבדל בכללות בין המצב של עם ישראל במדבר לבין המצב של עם ישראל בארץ ישראל הוא שבמדבר אין עבודת קרקע וכל השפע היה מגיע אליהם באופן של מן מן השמים, ולעומת

גדר גלות עם ישראל מהארץ - העלם תפיסת הרוך שבארץ שע"כ ה'עפר מפנה להם 'ערף'

ולפי"ז, מהי פנימיות הכניסה לארץ ישראל - כשעם ישראל לא זוכים, הסיבה שהם לא נמצאים בארץ ישראל זה מפני שהם 'עם קשה עורף', אבל כשהם זוכים והם נכנסים לארץ ישראל, הרי שמתגלה הכללות של הרוך והקושי באופן החיבור של עם ישראל לארץ ישראל.

ואילו עם ישראל היו זוכים, הרי שהכתרים שהם קיבלו בהר סיני כתר של רוח וכתר של קושי כפי שנתבאר ששורש רך וק-ש' בגימטריא כתר, היו נשארים אצלם, והם היו נכנסים עם הכתרים הללו לארץ ישראל, ואז היתה מתגלה השלימות של עבודת הקרקע.

אבל כשלא זוכים, הרי שהם גולים מן הארץ, ועומק הגדרת הדבר - הם גולים מן הארץ כי העפר מפנה להם ערף מכח שהם דביקים בקושי בלבד ולא בקושי והרוך שכלולים בבת-אחת וע"כ העפר הופך למציאות של קושי כפשוטו ללא הצירוף שעל ידי כללות ההפכים, עם הרוך שבו - וזה גופא שורש מה שהם גולים מן הארץ, העפר מפנה להם ערף וע"כ הם גולים מן הארץ.

אבל כשהם זוכים, הרי שכח הרכות וכח הקשיות חוזרים ומצטרפים יחד אהדדי, וע"ז נאמר (דברים י, טו) "רק באבותיך חשק ה' שרק זה ר"ת רוך וקושי, כיון שמה שהקב"ה חושק בבני ישראל זה משום שמחד הם אומרים 'נעשה ונשמע' מצד הרכות באופן של אמירה רכה שזה הדיבור שיוצא מכח הלשון והשפתיים שהם רכים, אבל מאידך יש גם דיבור שהוא לשון קשה כלשון הפסוק (בראשת מב, ל) "דיבר האיש אדוני הארץ איתנו קשות" שזהו עשרת הדיברות שזהו דיבור

שכל הבריאה כולה נבראה בשם הוי"ה שיש לו ארבעה מילויים שסך הכל הם ל"ט אותיותיא, וזהו שורש כל הבריאה כולה.

והרי בל"ט מלאכות המנויים במסכת שבת, שתי המלאכות הראשונות הם זורע וחורש, וראשית, כמו שברור לכל בר-דעת, בהקבלה לכך, גם המצוה הראשונה שנאמרה בתורה היא 'פרו ורבו' שהיא מצוה של 'זורע' וכמו"כ החיבור של איש ואשה ע"י מעשה הביאה, נקרא בפסוק חרישה - "חרשו בעגלת".

ואם אנחנו רואים שהן במלאכות שבת, המלאכות הראשונות הם חרישה וזריעה וכן המצוה הראשונה בתורה היא פרו ורבו שיש שם בחינה של זריעה וחרישה, מונח כאן שזה שורש כל תפיסת הבריאה.

וכמו שנתבאר - מצד השורש של 'איסתכל באורייתא וברא עלמא' התבאר שהאורייתא מתקבלת הן באופן של נעשה ונשמע - רוך - והן באופן על כפה עליהם הר כגיגית - קשה -. וכמו כן בכניסה לארץ ישראל, יש עבודה לרכך את הקרקע שמונח בקרקע תפיסה של קשה ורך ע"י פעולת חרישה וזריעה כמו שנתבאר.

וכן מלאכות שבת ראשיתם היא מלאכות זורע וחרש, שיש בהם ג"כ תפיסה של קשה ורך.

ומוגדר כאן א"כ שזה כל צורת תפיסת הבריאה שהיא באופן של 'איסתכל באורייתא וברא עלמא', 'איסתכל באורייתא' שיש רוך וקושי וב'ברא עלמא' ג"כ מתגלה שהשורשים שלו הם רוך וקושי, - והשורשים הללו מתגלים בכלל הבריאה כולה, אבל הם מתגלים בעיקר בארץ ישראל ששם יש את המצוות התלויות בארץ, שיש גילוי של מצוות בתפיסת הזריעה והחרישה.

^א ג' מתוכם הם עשרה אותיות ואחד מהם הוא ט' אותיות.

^ב שעל אף שעצם החרישה והזריעה אינם מצוות גמורות, אבל זוהי תפיסת ארץ ישראל שהמצוות התלויות בארץ הם מצוות התלויות בקרקע.

בקרא "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" אבל בעומק זה משום שהם פונים לארץ ישראל שזה עומק ההימשכות שלהם אחרי יתברך שמו באופן של "משך אחריו כברזל אחר אבן השואבת".

ובארץ ישראל מתגלה הכללות השלימה של הרוך והקושי לא רק מצד שורשם באורייתא, אלא הכללות של הרוך והקושי בבת-אחת גם מצד ה'ברא עלמא'.

זהו שלימות ההארה דלעתיד לבא שכל דבר כולל את ההפכים, - מה שהוא רך זה ביחס לבורא, ומה שהוא קשה זה מחמת שהוא נכלל בבורא, זוהי שלימות תפיסת פנימיות וכללות מציאות הבריאה.

מכח השיניים שהם קשים בבחינת אבן. וצירוף שלימות המדרגה הזו, זוהי מדרגת ארץ ישראל שעליה נאמר "ארץ שאבניה ברזל", כלומר, מה שמתגלה באבניה של ארץ ישראל בחינת הברזל כיון שגם באבנים שהם כח הקושי, גם בהם מתגלה מדרגת הברזל שכפי שנתבאר בראשית הדברים טבעו שהוא גם רך ולכן אפשר להתיכו ובעומק בפנימיותו הוא רך וחיצוניותו היא קשה.

וביחס לבורא יתברך שמו מתגלה כל דבר כרך ומכח כך מתגלה "ימשך אחריו כברזל אחר אבן השואבת", - וזה שייך למדרגת ארץ ישראל, כי כשנמצאים בארץ ישראל מתגלה שלימות המדרגה הזו של "ימשך אחריו כברזל אחר אבן השואבת".

זה התחיל להתגלות במדבר כמו שנאמר

שאלות ותשובות

שורש הבטחון התכללות,

והתפשטותו זה התקוה

שאלה: האם הבטחון שאדם בוטח בתמימות כגמול עלי אימו זה גם קשור לקושי העליון.

תשובה: במדרגה שהוא בוטח בפשיטות ובתמימות אז כפשוטו זה מחמת שהוא נמשך כתינוק שנמשך אחרי אמו כגמול עלי אמו, אולם אז זה ההתפשטות של הביטחון, אבל השורש של הביטחון זה זה שהוא נכלל בבורא, הסברנו שיש מהלך שהוא נמשך אחרי הדבר ויש מה שהוא נכלל, מה שאתם מציירים עכשיו זה נמשך, זה בבחינת לכתך אחרי במדבר בחינת קטן הנסרך אחרי אמו, הוא הולך הוא נמשך, אבל השורש הפנימי של הביטחון זה זה שהוא דבוק בעצם ההויה שלמעלה מהתנועה ונכלל בעצם אמתת הווייתו שהוא הקושי המוחלט אני הויה לא שינית, הזכרנו שבתנועות יש שינוי, משנה עיתים ומחליף את הזמנים, בבחינת מאן דלביש ברמשא לא לביש בצפרא וכן על זה הדרך, אבל בהווייתו ית' אז זה כביכול הויה

מוחלטת, זה ב' מדרגות במדרגת הביטחון, יש מדרגת תקוה ויש את מדרגת הביטחון, בעומק התקוה היא ההימשכות, הביטחון הוא למעלה מהתנועה, זה בשורש, ובהתפשטות הביטחון משתלשל לכל מדרגה ומדרגה לתתא, אבל השורש לביטחון זו מדרגתו, הוזכר פעמים רבות שביטחון זה מלשון בו-טח, מלשון הטיח בנקבה, נדבק בה, זה נקרא לשון של ביטחון, אדם טח קיר זה נדבק בקיר, לא מתנועע אחרי הקיר אלא נדבק בקיר, בשורש זה מדריגת הקו כמו שהוזכר פעמים הרבה, קו זה בגימטריא דבק, בחיצונית של הקו זה תנועה, בעומק [כ"ש הרמח"ל] הקו זה חוט המקשר ומחבר, יש את הקו עצמו ויש את מימי האור העליון שהם נמשכים בתוך הקו, המימי האור העליון שהם נמשכים בתוך הקו זו התנועה שבקו, הקו עצמו הוא חוט המקשר ומחבר ויוצר מציאות של דביקות, יש דביקות ויש התכללות, כהגדרה כוללת הקו הוא דביקות בלי התכללות גמורה, באור א"ס עצמו, אבל בכל אופן בקו עצמו יש

מחיצה של ברזל מצידו ית' ומצידנו

שאלה: האם מה שכתוב שמיום שחורב בית המקדש מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים (ילקו"ש יחזקאל שמג) איזה כוח של ברזל זה האם הכוח התחתון או הכוח העליון שקשה להשיג אותו.

תשובה: אם זה כוח העליון ביחס שהוזכר שזה הוויתו ית' אז צ"ב למה זה מחיצה של ברזל שמפסיק, בפשטות מחיצה של ברזל שנפסקה זה הפרדה בין הבורא לישראל, הזכרנו שבמדרגה התחתונה היא בבחינת העורף בבחינת עפר שהוא עומד כשלעצמו והוא אינו מחובר לבורא, אז ההבחנה הפשוטה שמחיצה של ברזל שנפסקה בין ישראל לאביהם שבשמים זה הופך להיות כמציאות קשה לעצמה, בפשטות המחיצה של ברזל היא בין ישראל לאביהם שבשמים, בעומק הם עצמם הופכים להיות ברזל, זה נקרא מחיצה של ברזל, שהופכים אותם לברזל, מהצד של הבורא בעומק המחיצה הזו זה ברזל עליון, מהצד של הנברא זה ברזל תחתון, מחיצה של ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים כהגדרה מדוייקת לפי זה, בברזל עצמו יש כאן שני ההבחנות של הברזל, המחיצה מהצד של הבורא זה ברזל עליון, מהצד של ישראל זה הברזל מהצד התחתון, זה שתי הבחנות.

את שתי החלקים האלה שהוא לשון של תקוה שממש שורש הביטחון.

ב' הדרכים להתיך את הקושי שבנפש

שאלה: האם יש דרך להתיך את הקושי שבנפש מכוח האש של הלב בוער.

תשובה: מה שאתם אומרים בודאי נכון הרי ההתכה של מתכות מגיעה מכוח האש, אז בעומק כמובן שמכוח האש יש עוד אופן איך להתיך את הדבר, ויש אופן שהוא מתבונן בגדלות הבורא ומכוח כך הוא נמשך אחריו כברזל אחר האבן השואבת שזה גופא הופך אותו לרך שזה מה שהזכרנו בשיעור.

הסיבה שלאחר ההתכה הברזל חוזר להיות קשה

שאלה: האם מה שבדרך כלל כשמתכים כלי ברזל מיד לאחר מכן הוא נעשה קשה בחזרה האם זה לא הכוונה שמתגלה הקושי הפנימי.

תשובה: מה שאנחנו רואים שזה מיד חוזר ומתהפך כי ההתעוררות שהפכו אותו הוא במדרגת שורש ההפכים ולכן הוא חוזר להתהפך בחזרה לנקודה שלו, רק ההגדרה בפשטות כמו שהגמ' אומרת כל דבר שאתה זורק אותו אעיקרא קאי, הוא חוזר למצבו הראשון, זה ההגדרה התחתונה, ההגדרה היותר עליונה כי עוררנו בו את ההפכים אז הוא מגלה את הצד ההפכי שלו, אבל ודאי שעיקר כפשוטו זה מחמת שהוא חוזר למצבו הראשון, כל ההבחנות הנוספות שהוזכרו זה הדקות של השורשים, אבל בכפועל הוא חוזר למצבו הראשון.

בלבניפדיה עבודת ה'

ברזל - תמצית שיעור

תפיסת כללות ההפכים של הרוך והקושי, ועבודתם למעשה

שבברזל רמוז בשמו שיש בו אותיות זב וכן אותיות זל [נוזל], שהם לשון של דבר רך.

הקושי שבברזל הוא רק מצד הבר [החצונית] שבברזל, אך בברזל גנוז רז שזה פנמיותו של הברזל שגנוז בו רכות, שבעצם בכל דבר קשה שיש בבריאה בפנמיותו הוא רך שהוא מתפשט ומתרחב. ומצד כך מתכת זה מלשון תוך שזה הרז שגנוז בתוכו, וזה שתי תפיסות שורשיות בבריאה רך לעומת קשה, ובהגדרה ברורה יותר בכל דבר בבריאה יש את הכללות של הרוך והקושי, כלומר יש רוך ויש קושי ויש את הכללות שמאחדת את שניהם שזה הרז שבברזל. דוגמא לכך בקריעת י"ס התגלה שהמים שהם רכים בטבעם הפכו להיות לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם וּמִשְׁמָאלָם שזה דבר קשה. וכן התגלה שצָלְלוּ פְּעוֹפֶרֶת בְּמֵי אֲדִירִים, שהרך הפך לקשה כעופרת, ועומק הגלוי שהתגלה שם הוא כללות ההפכים, וזה גם השורש למה שארז"ל שקודם קרי"ס הם חזרו לאחוריהם [ובפשטות זה להטעות את פרעה] שזה צורת יציאה באופן של כללות ההפכים, ולכן גם כשיצאו מהים הם יצאו לאותו צד שממנו נכנסו, שזה תפיסה של כללות ההפכים.

וכמו שבברזל מחד הוא קשה אך מאידך הוא רך כך עבודת האדם היא מחד לעולם היא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז (תענית כ.), ומאידך צריך שלא יבוש מפני המלעיגים

אחד משבעת המתכות זה הברזל, והוא מצד עצמו דבר קשה, וכשארז"ל שהברזל ממית בכל שהוא (סנהדרין עו:), וכן במזבח נאמר לֹא תִנִּיף עֲלֵיהֶם בְּרָזָל (דברים כז ה) כי יש בו צד של מיתה. אך כאשר מתיכים אותו הוא נהפך מקשה לנוזלי ורך, וע"ש כן הוא נקרא מתכת, מלשון התכה. דוגמא יסודית להפיכת הברזל לרך זה מש"כ במסילת ישרים (פרק א) שהוא מצייר את הקשר בין האדם לבוראו כך, עד שימשך אחריו יתברך ממש כברזל אחר אבן השואבת. כלומר יש את מה שהאדם עומד מציאות נפרדת לעצמה, ויש את הקצה ההפוך שהוא נכלל בו יתברך, ויש את מה שביניהם, שהוא נמשך אחריו יתברך בבחינת לְכַתֵּב אַחֲרַי בְּמִדְבַּר בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה (ירמיה ב ב). והרי דרך הברזל שהוא קשה זה או לעמוד מציאות לעצמו או להתנגד למה שכנגדו, אך אין דרכו להתאחד, משא"כ דבר רך דרכו להמשך ולהתאחד, אך כאן מתגלה שהאדם צריך להמשך אחר הבורא כברזל הנמשך, שזה ע"י שהברזל מתרכך. ובריוכך הברזל יש את מה שהוא מתרכך בפועל, אך יש לו שורש לרכות פנימית יותר שזה כאשר הוא ביחס לדבר קשה יותר ממנו הוא נחשב רך, וכדוגמת הלב שהופך מלב אבן ללב בשר, עכ"פ מתגלה כברזל כח להפוך מעם קִשָּׁה עֲרָף שזה מציאות של אחור פירוד וקושי ללב בשר. וכח הרכות

רך, אך מי שנכלל בו הוא נהיה קשה. דוגמא שורשית וברורה לכך זה מתן תורה, שמחד אמרו נעשה ונשמע, כלומר שקבלו את התורה מקום הרוך [אמירה רכה], ומצד כך התורה נקראת שלום - דְרָכֶיהָ דְרָכֵי נֵעִם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם (משלי ג יז). גדול השלום שדוחה ל"ת שבתורה, וכן משנים מפני השלום. ומאידך הם קיבלו את התורה במדריגה של קושי כפה עליהם הר כגיגית, הר זה דבר קשה, ויתר ע"כ זה הכפיה שאין יותר קשה ממנה שהיא הפך רצונו ורכותו של האדם, א"כ הם קיבלו את התורה הן במדריגת הרוך והן במדריגת הקושי. וידועים דברי המהר"ל שהכפה עליהם הר כגיגית זה שהראה להם בבהירות שהתורה היא מוכרחת המציאות [מצד הנבראים, והבורא הוא למעלה מכך שהוא מוכרח בעצם] כלומר שהתגלה להם כללות ההפכים שזה שורש כל הבריאה שזה הרוך והקושי, ולכן כשאמרו נעשה ונשמע ירדו מלאכים וקשרו להם ב' כתרים [שבפשטות זה כנגד נעשה ונשמע, אך בעומק זה כנגד] א' על הנעשה ונשמע, והב' על הכפה עליהם הר כגיגית, שזה כתר היושב עליהם כמלך שכופה אותם, השורש של רך ושל קשה - קש זה כתר. ר"ך ר"ת רצון וכפיה, זה הגלוי שהיה במתן תורה שהיה רכות בצירוף לקושי.

כידוע שאם מת"ת היה באופן השלם שהיה אחדות גמורה בין הרוך לקושי היו זוכים ישראל להכנס לא"י שעליה נאמר אָרֶץ אֲשֶׁר אֲבֹנֶיהָ בְּרָזָל (דברים ח ט) הקושי שמתגלה בא"י זה שכשנכנסו לארץ בשביל לאכול היו צריכים להתחיל לחרוש וכו' משא"כ במדבר היה מציאות של רוך, מן מהשמים, והגדרת

עליו בעבודת ה' שבשביל זה צריך להיות קשה ותקיף שאינו מתפעל מאחרים. וכן זה הכח לנצח במלחמה [וכמ"ש המס"י נמצאת המלחמה אליו פנים ואחור] כמ"ש הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַף הַלֶּבֶב יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ.

עיקר שימוש כח הקושי שבאדם זה לכת הבטחון, שעומק הגדרתו זה שהוא בטוח בדבר שאינו משתנה ומתכלה והוא תופס מציאות שאינה ניתנת לשינוי ואז אינו מתפעל משינויי העולם, ובדקות יותר הבטחון זה שהאדם דבק בו יתברך שהוא הקושי האמיתי כמ"ש אֲנִי הוִיָּה לֹא שִׁנִּיתִי (מלאכי ג ו), ולפי"ז עומק המשל שימשך אחריו כברזל הכונה שככל שהאדם מכיר ומתגלה אצלו מציאות אמיתת הויתו כך כל דבר הכי קשה שיש בבריאה נהפך לרך [ואומות העולם לא שייך בהם את מדריגת ימשך אחריו כברזל כי אין להם הכרה שלימה בקושי אמיתת הויתו] וההפך מכך בקילקול זה עם קִשָּׁה עֶרְף [שזה המדריגה התחתונה (שהוזכר) שהאדם נפרד ומפנה עורף אליו ית' (והיפך זה מה שהוא מתנועע אליו ית', ויתר ע"כ נכלל בו ית']], אך בתקון הם עם קִשָּׁה עֶרְף מחמת שהם נכללים בו יתברך שהוא הקושי [היש] האמיתי.

אחת המדות שמתגלות מכח הברזל זה מדת העקשנות, שאם הוא דבק בה מצד הקלקול זה עם קִשָּׁה עֶרְף, שזה מיסוד העפר [- אותיות העורף], אך בתיקון זה בבחינת תלמיד חכם שנוקם ונוטר כנחש, שזה מכח מה שהוא נכלל בקושי שבאמיתת הויתו, [ובהגדרה מצומצמת יותר זה שהוא דבק באמת וזה כל תפיסת חייו ולכן הוא מתנגד לכל דבר שקר, יקוב הדין את ההר] ויוצא א"כ שמי שנמשך אחר הבורא הוא

א"י שאַבְנֵיָהּ בְּרִזָּל שהברזל הוא בפנמיותו רך ובחיצוניותו הוא קשה, וביחס אליו ית' שהוא שורש הקושי מתגלה שהכל רך ונמשך אחריו כברזל אחר אבן השואבת, זה התחיל להתגלות במדבר מצד שהם נמשכו לא"י ומתגלה בא"י הכללות לא רק מצד שורשו באסתכל באוריתא, אלא גם בברא עלמא, וזהו שלימות ההארה לעת"ל שכל דבר כולל את ההפכים, והוא רך בזה שהוא נמשך לבורא והוא קשה כי הוא נכלל בבורא, זה שלימות תפיסת פנימיות כללות כל מציאות הבריאה.

יש לשים לב שתמצית זו הינה טעימה בלבד מן השיעור ופחותה באין ערוך משמיעת השיעור עצמו.

[נושאי השיעור: ברזל בר זל זב מתכת תוך התכה רך קשה מלחמה בטחון עורף עפר הר כתר שלום זרע חרש אבן משך]

החרישה והזריעה של הקרקע [שהיא נעשתה קשה מחטא אדה"ר] זה להפוך אותה מקשה לרך, ובעומק זה לא להפוך, אלא זה גלוי כללות ההפכים בקרקע. וכידוע שבשורש הבריאה יש ל"ט מלאכות, שהתגלו לאחמ"כ במשכן כשארז"ל יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, שזה כנגד האותיות של שם הויה בד' המילואים. וב' המלאכות הראשונות הם זריעה וחרישה, וא"כ הם שורש הבריאה, [וכן המצוה הראשונה שנצטוו זה פריה ורביה שזה מלאכת זורע] שהם כללות הרוך והקושי. ולכן אם הם היו נכנסים עם הכתרים לארץ היו מגיעים לאחדות הרוך והקושי בשלימות, אך כשלא זכו מחמת שהם עם קשה ערף, אז הם גולים כי העפר שנשאר קשה מפנה להם עורף, וכשזוכים אז מתגלה כללות הרוך והקושי ומצטרף הדיבור שהוא קשה [מכח השינים] עם האמירה רכה [שהיא מכח הלשון והשפתיים] אז מתגלה מדריגת

מדור

מחשבה

בלבביפדיה מחשבה

ברזל

סוגיות במחשבה

ברזל

בלבניפדיה מחשבה

ברזל

כח הממית שב'ברזל'

רבותינו מנו שבע מתכות: כסף, זהב, נחושת, בדיל, עופרת, כסף חי וברזל. ב'ברזל' שהיא המתכת השפלה ביותר יש כמה תכונות יסודיות: ה'ברזל' היא מתכת קשה שמתגלה בה אופן של חוזק, כמו שנאמר על עוג מלך הבשן "הנה ערשו ערש ברזל" (דברים ג יא), כלומר, תוקף של חוזק מתגלה בו. יתר על כן מתגלה ב'ברזל' הכח להמית וכמו שאומרת הגמרא (סנהדרין עו ב): "רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהברזל ממית בכל שהוא לפיכך לא נתנה תורה בו שיעור", בברזל מונח תוקף של חוזק עד שיש בו נטייה עמוקה למציאות של הריגה ומוות, כמו שנאמר בתורה (שמות כ כא): "ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה ותחללה". ושנינו במסכת מידות (פ"ג מ"ד): "לא היו סדין אותן (את המזבח) בכפיס של ברזל, שמא יגע ויפסול, שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם, והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, אינו בדין שיונף המקצר על המאריך" תוקף וחוזק הברזל מביא לידי מציאות של מוות.

שורש המוות בא לעולם כידוע עד מאוד מכח (בראשית ג יב) "האשה אשר נתנה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואכל", באשה התגלה שורש האכילה דקלקול ומזה בא המוות. וכבר הזכרנו יסודי רבותינו (באריז"ל, שער הפסוקים פרשת

ואתחנן): "ואמנם נקרא כור הברזל, בסוד ד' נשים דיעקב, ר"ת שלהם ברז"ל, והם, בלהה רחל זלפה לאה, כל שפחה עם גבירתה". ב'ברזל' השפחות קודמות לאימהות שפחת רחל קודמת לרחל ושפחת לאה קודמת ללאה, מצד הקלקול של ה'ברזל' מתגלה השורש שהביא את המוות לעולם.

ד' אמהות שרמוזים ב'ברזל'

והנה, שורש הקלקול שנמצא בעולם הוא כוחו של עמלק, כידוע עד מאוד. 'ברזל' בגימטריה רל"ט ועם הכולל עולה ר"מ שהוא גימטריה 'עמלק'. בדקות, המילה 'ברזל' עומדת בין מנין תיבת 'רחל' למנין תיבת 'עמלק', זה רל"ח וזה ר"מ וביניהם נמצאת מדרגת הברזל. כלומר, בשורש הדבר רחל מצורפת עם לאה, ובדרך רמז, במילה 'רחל' עצמה נמצא באותיותיה חיבור רחל-לאה. אבל מכוח הקלקול של עמלק נעשה מציאות של פירוד, כמו שאומרת הגמרא (בכורות ה ב): "ר' יהושע אומר שריפו עצמן מדברי תורה" ומפרש רש"י "לפיכך בא עליהם עמלק" כחו של עמלק הוא רפיון ידיים פירור ופירוד וזה מתגלה ב'ברזל' שמפורר ומפריד ושורשו הוא ד' אמהות שהביאו מוות לעולם. כן מבואר בדברי רבותינו שלמדו ממה שנאמר בעוג "הנה ערשו ערש ברזל" שכשם שיש בקדושה ליעקב אבינו ארבע אמהות

^א "ולפי שהם היו שבעה, יש ז' מיני מתכות, כסף וזהב, חו"ג. נחושת, ת"ת. בדיל, נצח. עופרת, הוד. כסף חי, כנגד היסוד. לכן נקרא חי. ברזל, כנגד המלכות" (ספר הליקוטים - פרשת ויצא).

^ב "ויש לומר ברזל גימטריא רחל עם הכולל, וכו', וכן ברזל ראשי תיבות בלהה רחל זלפה לאה שכולן במלכות (ליקוטי תורה ואתחנן ד"ה ויציא אחכם)" (קהלת יעקב - ערך בר).

שהיא בבחינת "השוכן אתם בתוך טומאתם" (ויקרא טז טז), לעומת כך התפיסה של הזילותא ששורדת ממדרגתה ונוזל למטה זוהי מדרגתה של לאה גימט' זל' ולכן השפחה שלה נקראת זלפה מלשון 'זל פה' נוזל ויורד למטה.

אם כן הגדרנו בעומק, הברזל מורכב משני חלקים מ'בר' שיוצא לחוץ ומ'זל' ששורד למטה, היציאה לחוץ זה החלק של רחל שיוצאת ועוברת מעולם לעולם, ואילו ה'זל' זה מדרגתה של לאה ששורדת ונוזלת מלמעלה למטה באותו עולם.

שמים של ברזל וארץ של ברזל

שני פעמים יש קללות בתורה, בתורת כהנים ובמשנה תורה, בשניהם הוזכר הברזל אבל בשינוי כמו שאומר רש"י על הכתוב (ויקרא כו ט) "ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחשה" - "זו קשה משל משה ששם הוא אומר (דברים כח) "והיו שמיך אשר על ראשך נחשת והארץ אשר תחתך ברזל" שיהיו השמים מזיעין כדרך שהנחשת מזיעה והארץ אינה מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע והיא משמרת פירותיה אבל כאן השמים לא יהיו מזיעין כדרך שאין הברזל מזיע והיא חורב בעולם והארץ תהא מזיעה כדרך שהנחשת מזיעה והיא מאבדת פירותיה". נאמר כאן שני מערכות: שמיים שהופכים להיות ברזל וארץ שהופכת להיות ברזל.

נפתח את הדברים לפי מה שנתבאר שהמילה ברזל מורכבת בעומק משתי חלקים - מ'בר' ו'זל'. 'בר' זה דבר שיוצא חוץ למחיצתו, 'זל' הוא דבר שנוזל אבל בתוך אותו עולם, לפי זה כאשר השמים הופכים להיות ברזל הרי

כך יש בקלקול ד' נשים לעוג מלך הבשן, זה לעומת זה. בנשים הללו מתגלה שורש המוות בעולם, שורש מציאות ברזל דקלקול.

יציאה לחוץ וירידה למטה ב'בר-זל'

לפי זה המילה 'ברזל' נוטריקון 'בר' 'זל'. דבר שמשנתנה ממדרגתו לריעותא יש בו שתי הבחנות: מדין גובה ומדין רוחב. כאשר הדבר יורד ממדרגתו הגבוהה הוא נעשה זול, "זולא ויקרא", מצד הקלקול הדבר יורד ממדרגתו ונהיה מ'זל'. מאידך כאשר הדבר יוצא ממדרגתו באותו שטח, זה מוגדר כ'יציאה לבר' - חוץ (זו סוגיא שהרחבנו בה (ערך 'בר') מצד הקלקול נקרא ה'ברזל' כך מלשון 'בר' ו'זל': מצד היציאה מהפנים לחוץ הוא נקרא 'בר' ומצד הירידה מלעילא לתתא הוא נקרא 'זל'.

הוזכר ש'ברזל' נוטריקון ב'לה ר'חל זלפה ל'אה, בהגדרה השרשית 'לאה' יוצאת לבר כמו שאמרו חז"ל על דינה (רש"י בראשית לד א) יצאנית בת יצאנית, אבל בעומק שורש היציאה מתגלה ברחל, היא ה'שכינה' ששורדת לתחתונים, ועל כן מקום קבורת רחל היא "בדרך אפרת הוא בית לחם" (בראשית מח ז) "שעל פי הדבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נכוזאדן והיו עוברים דרך שם יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים שנאמר (ירמיהו לא) קול ברמה נשמע וגו' והקב"ה משיבה יש שכר לפעולתך נאם ה' וגו' ושבו בנים לגבולם על מנת שכאשר יעברו בנים ויצאו לגלות יבכו על קברה", (רש"י שם). עיקר המדרגה שיוצאת ועוברת מעולם לעולם זה רחל, אבל לאה יוצאת בתוך אותו עולם. רחל אם כן עוברת ויוצאה לחוץ ל'בר' כיון

¹ "וידוע הוא כי לאה ורחל הם מצד החסדים, וזלפה ובלהה הם מצד הגבורות. וידוע הוא כי בקליפה אדם בליעל סמא"ל, לו ג"כ ד' נשים, שהם, רה"ב ליל"ת ואגר"ת ומחל"ת. שתיים גבירות, ושתיים שפחות. רה"ב כנגד לאה, וליילית כנגד רחל, שהיא עיקר הבית. אגר"ת ומחל"ת, כנגד השפחות, שהם בלה"ה וזלפ"ה" (ספר הליקושים - פרשת וישב).

² "ותצא דינה בת לאה" - "ולא בת יעקב אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית היתה".

ישראל שלח יהושע "שנים אנשים מרגלים חרש" (יהושע ב א) והם באו אצל 'רחב' שהיא מלשון רוחב. זה מה שהגדרנו, ש'רחל' נמצאת ביציאה מארץ ישראל, כלומר, היא נמצאת במדרגה ששייכת לרוחב. וזה נרמז בשמה 'רחל' שהוא שורש קרוב ל'רחב'.

בכניסה לארץ ישראל נשלחו "שנים אנשים מרגלים חרש" מלשון שתיקה, פעם ראשונה שהוזכר בתורה ה'ברזל' הוא נאמר ביחד עם 'חרש' 'וצלה גם הוא ילדה את תובל קין לטש כל חרש נחשת וברזל" אלו אותן אותיות אבל לא אותה משמעות לכאורה, אבל בעומק מונחת כאן ההגדרה הנכונה של הדברים.

עד עתה למדנו את שורש הקלקול שב'ברזל' בבחינת 'קליפה קדמה לפרי' 'ויהי ערב ויהי בוקר' (בראשית א ה) חשוכא קדמא לנהורא (שבת עז ב) עכשיו נתחיל לבאר את הברזל מצד התיקון.

מזבח - בר זול

במזבח עצמו מתגלה ה'ברזל' דתיקון כמו שאומרת הגמרא בכתובות (י ב) שהמזבח "מזין מזיח ומפייס" כל השפע בא ונו'זל' מהמזבח ואילו ה'ברזל' מ'זל'זל בשפע שיוצא מהמזבח. כמו כן מתגלה במזבח ה'בר' כמו שלמדנו (שורש 'בר') ששורש ה'בר' מתגלה להדיא אצל אדם הראשון שנתגרש מגן עדן לעולם דידן, ואומרים חז"ל: "ויגרש את האדם - גורש ויצא מגן עדן וישב לו בהר המוריה, ששער גן עדן סמוך להר המוריה, משם לקחו ולשם החזירו" (פרקי דרבי אליעזר פ"כ), נמצא שהמזבח

מסתלק מהם כל השפע ש'נוזל' מהשמים, זה החלק ששייך ל'זל-פה' ול'לאה' שיוצאת ויורדת באותו עולם. לעומת כך כאשר הארץ הופכת להיות "ברזל" הרי היא יוצאת ומתגלית בבחינת 'לבר' כמו רחל שנקברה בדרך היציאה מהארץ לחוץ לארץ.

אם כן שני קללות נשנו על ה'ברזל': בתורת כהנים נאמר הברזל ביחס לשמים ובמשנה תורה כלפי הארץ, ביחס לשמים עיקר המדרגה היא ה'זל' שבברזל שנתקלל וביחס לארץ נתגלה בחינת ה'בר' שב'ברזל', אלו הם שני שורשי הקלקול שמתגלה בברזל.

חרש וברזל

פעם ראשונה שמצאנו בתורה שנאמר לשון של ברזל בא בצורה של קלקול ומוות, 'וצלה גם הוא ילדה את תובל קין לטש כל חרש נחשת וברזל' (בראשית ד כב), ומפרש רש"י: "מחדד ומצחצח כל כלי אומנות נחשת וברזל", ובמדרש (ב"ר כג ג): "תובל קין. תיבל עבודתו של קין: קין הרג, ולא היה לו במה להרוג, אבל זה לוטש כל חורש נחשת וברזל", השורש של ברזל אם כן בא מצד שורש נקודת הקלקול.

נתבאר לעיל שכח הברזל דקלקול מתראה בשני אופנים: יציאה לבר וזילותא, והנה לכל דבר יש גובה ורוחב, בלשון רבותינו זה נקרא אורך ורוחב, האורך הוא מלמעלה למטה ואילו הרוחב הוא לצדדים. כנגד זה מתראים שני אופני הקלקול שבברזל: ה'זל' נוזל מלמעלה למטה וה'לבר' יוצא ברוחב ממקום למקום.

כאשר בני ישראל באים להיכנס לארץ

^ה "רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי שמואל בר נחמן אמרו: ממקום כפרתו נברא, היך מה דאת אמר 'מזבח אדמה תעשה לי' אמר הקב"ה: הרי אני בורא אותו ממקום כפרתו, והלואי יעמוד" (בראשית רבה יד ח). "אמר ר' יודה בן פזי: מלא תרווד אחד נטל הקב"ה ממקום המזבח וברא בו אדם הראשון. אמר: הלואי ייברא ממקום המזבח ותהא לו עמידה. הדא הוא דכתיב 'וייצר ה' א-להים את האדם עפר מן האדמה' וכתיב 'מזבח אדמה תעשה לי': מה 'אדמה' שנאמר להלן מזבח, אף כאן מזבח" (ירושלמי נזיר פ"ז ה"ב). ובתרגום יונתן בן עוזיאל (בראשית ב ז-טו, ג כג): "ודבר עפרא מאתר בית מקדשא ומארבעת רוחי עלמא וכו' ודבר ה' א-להים ית אדם מן טור פולחנא אתר דאתבריא מתמן ואשריה בגינוניתא דעדן וכו' ותרכיה ה' א-להים מגנתא דעדן ואזל ויתבי בטור מוריה".

ב'ברזל' מתגלה שורש המוות וההריגה ואילו ממקום המזבח מאיר שורש פנימיות האריכות ימים, שהרי אלמלא חטא אדה"ר הוא היה נכנס מיד לשבת, ליום שכולו ארוך. במקום המזבח שמתגלה בו מקצת תחילת התיקון של הברזל אין לעורר בו את הברזל דקלקול, כיון שב'מזבח החיצון' העומד 'לבר' אנו נמצאים וחלילה מלעורר בו את ה'ברזל' והקלקול של 'לבר'.

ארץ אשר אבניה ברזל

מצינו לשון של ברזל שנאמר על ארץ ישראל "ארץ אשר אבניה ברזל" (דברים ח ט) ובעומק מתגלה בארץ ישראל התיקון של שני חלקי הקלקול של הברזל, בר זול. הגמרא (כתובות קי ב) אומרת "כל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה", ואסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ אלא לצורך מצוה או לצורך חיותו (ע"ז יג א, בבא בתרא צא א), אבל בשורש הדבר יש יציאה מארץ ישראל מצד התיקון, כמו שאמרו "עתידה ארץ ישראל שתתפשט לכל הארצות כולם" בארץ ישראל מתגלה ה'לבר' בתיקון עד שהיא יוצאת ומתפשטת על כל הארצות כולם, זה החלק הראשון שבברזל ה'בר' שנתקן בארץ ישראל. החלק השני 'זל' שבברזל, נתקן בארץ ישראל כמו שאומרת הגמרא (תענית י א)

הוא מקום ה'לבר'. ובעומק, הכלי היחיד שהיה כפול במקדש הוא ה'מזבח' - מזבח הזהב הפנימי ומזבח הנחושת שבחוץ, מדוקדק מאוד, שהמזבח מתגלה בו פנים ומתגלה בו לבר. כמו שהוזכר אדם הראשון נתגרש למקום המזבח החיצון העשוי מאדמה ושם מקום הכפרה והקרבת הקרבנות. נמצא שמצד אחד מתגלה במזבח: מזין, מפרנס, שהוא בבחינת "זל דתיקון", שפע שמגיע ונוזל, מצד שני מתגלה במזבח תיקון של ה"לבר" על כן אסור להניף ברזל על המזבח, כיון שה'ברזל' מעורר את ה"בר-זל" דקלקול, "שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם, והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, אינו בדין שיונף המקצר על המאריך" (מידות פ"ג מ"ד).

שורש האריכות ימים בא מעץ החיים שעליו נאמר (בראשית ג כב) "ואכל וחי לעלם" שורש הקיצור ימים שייך לעץ הדעת שנאמר בו (שם ב יז) "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", זהו שנאמר (דברים יט ה) "ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו ומת". יש כמה מהלכים בדברי רבותינו על איזה עץ מדובר, או שהוא נשל ויצא מ'עץ החיים' ואז הוא הורג, או שמצד התיקון הוא נושל ויוצא מעץ הדעת וחוזר לחיים.

¹ "וכפר אדמתו עמו. אמר רב ענן כל הקבור בא"י כאלו קבור תחת המזבח, כתיב מזבח אדמה תעשה לי וכתוב וכפר אדמתו עמו" (כתובות קיא א).

² ברקאנאטי (דברים יט ה) "על דרך האמת רמו רמו גדול כי היער מקום ממשלת מדת הדין ושם עשתה מדת הדין שליחותה שנאמר והא-להים אנה לידו זומנם לפונדק אחד וכו'. וזה טעם ונשל הברזל מן העץ וכבר ידעת ענין הברזל מפסוק לא תניף עליהם ברזל וסוד העץ מפסוק ותלית אותו על עץ כמה דאת אמר ויורהו יי' עץ". ובקהלת יעקב (ערך גרזן): "ונדחה ידו בגרון ידו סוד יוד שלו, כמו פותח את ידיך שדורש בזה (תיקוני זוהר תיקון ס"ט ק"ו). יודיך, שנדחה יוד שלו בגרון בבינה דאקרי גרון שיורד יסוד שלו בתוך הבינה, לכרות העץ של הסטרא אחרא שהוא הרע מעץ הדעת, ועל ידי הארת אבא ואמא הם נכרתים כנודע, ועל ידי זה ונשל הברזל מן העץ ברזל הוא מלכות ועץ הרע אוהו בה, וכשבאין אורות דאבא ואמא נכרת העץ הרע ונשל הברזל מן העץ ונתייחדה עם דודה והבן".

³ "צופה פני דמשק א"ר יוחנן עתידה ירושלים שתהא מגעת עד שערי דמשק, וכו', עתידה ירושלים להיות מתרחבת בכל צדדיה וגלילות באות וגינותות תחתיה, וכו', תני עתידה ירושלים להתרחב ולעלות ולהיות מגעת עד כסא הכבוד עד שתאמר צר לי המקום" (שיר השירים רבה ז א). ובפסיקתא רבתי (פרשה א) "א"ר לוי עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל וארץ ישראל ככל העולם כולו".

תלמוד בבלי וירושלמי, מקל נועם וחובלים

ראינו שב'ברזל' יש שני חלקים, יציאה לחוץ באופן של 'לבר' וירידה מלמעלה באופן של 'זילותא', ולמדנו שבארץ ישראל נתקן ה'ברזל' בשני בחינותיו, כיון שעתידה ארץ ישראל לצאת 'לבר' ולהתפשט על כל הארצות כולם וגם נשפע ממנה השפע ונו'זל' לכל העולם כולו.

והנה, חכמת ארץ ישראל נתפשטה בעיקר ל'בבל' עד שיש בידינו שני תלמודים: תלמוד בבלי וירושלמי שנקרא 'תורת ארץ ישראל' כך מזכירים הראשונים את התלמוד ירושלמי. ובגמרא (סנהדרין כד א) נתבאר החילוק בין תלמידי חכמים שבארץ ישראל לתלמידי חכמים שבבבל "א"ר אושעיא מאי דכתיב (זכריה יא ז) ואקח לי (את) שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים נועם אלו ת"ח שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה חובלים אלו ת"ח שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה".

הוזכר לעיל הפעם הראשונה שכתוב בתורה 'ברזל' ב'תובל קין לטש כל חרש נחשת וברזל' ומסיים הכתוב ואומר "ואחות תובל קין נעמה" (בראשית ד כב), ובזוהר חדש (מדרש הנעלם יט ע"ב): "מאי דכתיב, ואחות תובל קין נעמה. אלא א"ר יצחק, צדקת היתה, ונעימה במעשיה. ר' אבהו אמר, פשוטו של מקרא מורה, על שהיתה חכמה במלאכת הברזל, כמו אחיה תובל קין. משמע דכתיב. הוא היה אבי כל חרש נחשת וברזל, ואחות תובל קין נעמה, הוא הוציא אומנות זו, ואחותו עמו. הה"ד, ואחות תובל קין נעמה, שהיתה בקיאה כמותו" בנעמה מתגלה התיקון והנעימות של הברזל וכן במדרש (ב"ר כג א) "א"ר אבא בר כהנא נעמה אשתו של נח היתה למה

"ארץ ישראל שותה מי גשמים וכל העולם כולו מתמצית" שורש השפע מגיע לארץ ישראל תחילה היא שותה וממנה מושפע לכל העולם כולו, זה ההבחנה של 'זל' דתיקון שמתגלה בארץ ישראל שעל ידה בא השפע לכל העולם כולו.

נמצא שנתקן הברזל בארץ ישראל "אשר אבניה ברזל", השפע שלה מתגלה 'לבר' דתיקון שעתידה להתפשט לכל הארצות, והשפע שבה נשפע לכל העולם כולו והוא 'זל' דתיקון.

הגמרא במסכת תענית (ד א) דורשת שתלמיד חכם צריך להיות קשה כברזל שנאמר "ארץ אשר אבניה ברזל אל תקרי אבניה אלא בוניה" ומפרש רש"י "בוניה - תלמידי חכמים מקיימי עולם בבניניהו" כמו שאומרת הגמרא (בסוף מסכתות בני"ך - ברכות נויר יבמות וכריתות) "אל תקראי בניך אלא בוניך", תלמידי החכמים שעוסקים בבניינו של עולם הם בבחינת "ארץ אשר אבניה ברזל".

אותו שורש התיקון שמתראה במזבח, מתגלה בהרחבה בארץ ישראל התיקון של 'אבניה ברזל' שבא מ'בוניה' התלמידי חכמים שהופכים את האבנים לברזל, כמו שאמרו בגמרא (תענית ז א): "אמר רבי חמא (אמר רבי) חנינא מאי דכתיב (משלי כו יז) 'ברזל בברזל יחד' לומר לך מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו אף שני תלמידי חכמים מחדדין זה את זה בהלכה, וכו', והיינו דאמר רבי יוסי בר חנינא מאי דכתיב (ירמיהו נ לו) 'חרב אל הבדים ונואל' חרב על שונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בד בבד בתורה ולא עוד אלא שמטפשיין". התיקון של ה'ברזל' מתגלה על ידי מלחמתה של תורה, אותו קלקול של תוקף הברזל שבא להמית ככלי מלחמה נהפך בידי החכמים ש"בונים" את הארץ לברזל דתיקון, "ארץ אשר אבניה ברזל".

² לדוגמא: "והאל היודע הוא מאמר שמצא בתלמוד ארץ ישראל" (שיטה מקובצת בבא מציעא עז ב).

עיניו ויביט בה אף על פי כן לא היה מביט בה הדא הוא דכתיב ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו", שורש הקלקול שמתגלה אצל יוסף הוא ה'ברזל' עד שעל ידו יצאו עשרה טיפים מבין זרועי ידיו.

לשון הגמרא (שבת פט ב): "א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל אלא שזכותו גרמה לו", ה'ברזל' הוא שורש הירידה למצרים ואמנם הוא לא נתגלה ביעקב מחמת שזכותו גרמה לו אבל אצל יוסף התראה שהשתלשלות של הדבר היא הברזל, בזה שאשת פוטיפר שמה ברזל על צוארו עד שהוא נכשל בבחינת מה.

זה ברור שלא במקרה שורש כל ההשתלשלות למצרים מתחילה ב'שלשלאות של ברזל' שיעקב היה צריך לרדת עמהם אלמלא זכותו, ברור שכאן מונח כל תפיסת הברזל שהרי שורש כל הפגם של מצרים ושז"ל של יוסף היה על ידי ה'ברזל'. לשון אחרת והיינו הך, "בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים" (סוטה יא ב) זה נוטריקון 'ברזל' - בלהה, רחל, זילפה, לאה, שורש האמהות הקדושות שעליהן נאמר בירידה למצרים (שמות א א): "את יעקב איש וביתו באו".

כבר הוזכר פעמים רבות מאוד: יוסף הוא שורש ירידה למצרים והוא שורש היציאה ממצרים, הוא הראשון שירד למצרים ועל ידו יצאו ישראל כמו שנאמר במדרש (ילקוט שמעוני תהלים רמז תתעג): "הים ראה וינס וכו' ראה ארונו של יוסף יורד לים אמר הקב"ה ינוס מפני הנס שנאמר ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה". וארונו של יוסף מברזל היה כמו שאומר המדרש (תנחומא בשלח פ"ב) "ויקח משה את עצמות יוסף מנין יודע משה היכן יוסף קבור אמרו סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור היא הודיעה

היו קורין אותה נעמה שהיו מעשיה נעימים".
כמוכן יש גם נועם דקלקול כמו שממשיך הזוהר (שם) ואומר "רבי בא אמר, אמן של שדים היתה, והולידה אותם. דהא אימא דאשמדאי, מלכא דשידי, נעמה שמה" ובמדרש (שם) "ורבנן אמרי נעמה אחרת היתה ולמה היו קורין אותה נעמה שהיתה מנעמת בתוף לעבודת כוכבים".

שורש הנועם שבברזל מתגלה בתלמידי חכמים של ארץ ישראל הנקראים "מקל נועם" אבל שורש ההתפשטות של התורה מארץ ישראל החוצה 'לבר' אל בכל הוא על ידי מלחמתה של תורה בבחינת "מקל חובלים" ש"מתדדין זה את זה בהלכה" זה ה'ברזל' שיוצא 'לבר' לבבל שנמצאת למטה מארץ ישראל כלשון הגמרא (ברכות ט ב) על מי שהולך מבבל לארץ ישראל "כי עיילת להתם" ובשבת (קיד ב) "כי סליקנא להתם" (וכן בפסחים ד א, סוכה נד ב, ביצה כה ב וכו' א, מגילה ו א, ובהרבה מקומות) כיון שבבל נמצאת למטה מארץ ישראל והשפע יורד ונו'זל' מארץ ישראל לבבל, הוא ה'ברזל' של תיקון - התורה שיוצאת החוצה לבבל ויורד שפעה אל בבל.

עיקרו של ברזל הוא כלי מלחמה, וגם תיקונו מתראה ב'מלחמתה של תורה' וב"מקל חובלים" של תלמידי חכמים שבבבל, כעת נפנה לראות את הנעימות שיש בברזל בבחינת "מקל נועם" ותלמידי חכמים שבארץ ישראל.

ויצף הברזל

מצאנו שכאשר יוסף הורד מצרימה באופן של "אסירי עני וברזל" (תהלים קז י) נאמר בו (שם קה יז-יח) "שלח לפניהם איש לעבד נמכר יוסף, ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו" ובמדרש (ב"ר פז ט): "ר' הונא בשם ר' אחא אמר עד שנתנה שרתוע של ברזל תחת צוארו עד שיתלה

¹ וכן בבראשית רבה (פז ח) "שמעון איש קטרון אמר בזכות עצמותיו של יוסף נקרע הים לישראל הדא הוא דכתיב (תהלים קיד) 'הים ראה וינס' בזכות 'ויעזוב בגדו בידה וינס'. ובמדרש תנחומא נשא ל.

ברזל ונחשת מנעלך

למדנו אם כן ששורש היציאה ממצרים הוא שורש העליה של ה'ברזל', זה מה שנאמר (דברים לג כה) "ברזל ונחשת מנעלך" כבר הוזכר פעמים רבות מאד ש'נעל' נקרא מלשון 'עליה' כמו "ונקומה ונעלה בית אל" (בראשית לה ג) עיקר תנועת הרגלים היא עליה, עליה לרגל, לבית המקדש, כמו שאומרת הגמרא (סוכה מט ב) "דרש רבא מאי דכתיב (שיר השירים ז ב) מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולין לרגל בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנאמר (תהלים מז י) נדיבי עמים נאספו עם א-להי אברהם" זה נקרא 'נעל' מלשון ש'עולה' למעלה. זהו שנאמר "ברזל ונחשת מנעלך" הברזל התחתון עולה על ידי הנעליים ומתעלה מברזל דלתתא לברזל דלעילא, ובכך הברזל הופך להיות באופן דתיקון.

לשון רש"י "ברזל ונחשת מנעלך" - "עכשיו הוא מדבר כנגד כל ישראל שהיו גבוריהם יושבים בערי הספר ונועלים אותה שלא יוכלו האויבים ליכנס בה כאילו היא סגורה במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת דבר אחר ברזל ונחשת מנעלך ארצכם נעולה בהרים שחוצבין מהם ברזל ונחשת וארצו של אשר היתה מנעולה של ארץ ישראל".

בלשון הראשון מפרש רש"י שאין הברכה של "ברזל ונחשת מנעלך" הולכת על שבט אשר אלא על כל ישראל, שהיו גבוריהם יושבים בערי הספר ונועלים את הארץ, לשון 'מנעלך' אינו מלשון 'נעל' כפשוטו אלא מלשון לנעול, כמו תפילת נעילה, הגבורים של ישראל נועלים את הארץ שלא יוכלו האויבים להיכנס בה כאילו היא סגורה במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת.

את משה היכן יוסף קבור עמדו מצרים ועשו לו ארון של מתכת ושקעוהו בנילוס בא משה ועמד על נילוס נטל צרור וחקק בו עלה שור וצווח ואומר יוסף יוסף הגיעה שעה שהקב"ה גואל את בניו והשכינה מעכבת לך וישראל וענני כבוד מעכבין לך אם אתה מגלה את עצמך מוטב ואם לאו הרי אנו נקיים משבועתך מיד צף ועלה ארונו של יוסף ואל תתמה שהרי הוא אומר ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל נפל אל המים ויצעק ויאמר אהה אדוני והוא שאול ויאמר איש האלהים אנה נפל ויקצב עץ וישלח שמה ויצף הברזל (מ"ב ז) והרי דברים קל וחומר ומה אלישע תלמידו של אליהו הציף הברזל משה שהוא רבו של אליהו על אחת כמה וכמה". מהוכחת המדרש מ"ויצף הברזל" משמע שהמתכת המוזכרת כאן שממנה נעשה ארונו של יוסף היתה ברזל".

נמצא שהירידה למצרים היה מכח ברזל דקלוקל, והיציאה ממצרים הייתה כשנתקן הברזל - כשהברזל צף ועלה יצאו ממצרים, ביאור הדבר שהברזל עלה ממדרגתו התחתונה למדרגה העליונה של הברזל ובכך יוצאים ישראל ממצרים ועולים לארץ "אשר אבניה ברזל", תחילת היציאה ממצרים היה על ידי הארון של יוסף העשוי ברזל שצף ועולה מהנילוס, ואחרית אותה העליה הוא בארץ ישראל שנקבר בשכם אותו מקום ששמים את עול הברזל על הצוואר ויושב על הכתפיים, שם בא התיקון של "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי" (בראשית מח כב), המקום שלשם עולה ארונו של יוסף להיקבר ב'שכם' הוא עצמו בא מתוקף המלחמה שנעשית בברזל.

¹⁰ אמנם בילקוט שמעוני (דברים רמז תתקסח) נאמר שהיה מעופרת "עשו ארון של עופרת של חמש מאות ככרים ונתנוהו בתוכו וחתמוהו והשליכוהו בתוך הנחל".

'בל - זר' כאומר 'זר לא יכנס' זו ההבחנה שהזכיר רש"י שארץ ישראל סגורה במנעולים ובריחים של נחושת וברזל עד שאין האויבים יכולים להיכנס, "וישבתם לבטח בארצכם" כמו שלימד משה את המרגלים הסימן לדעת "החזק הוא הרפה" (במדבר יג ה) ופירש רש"י: "סימן מסר להם אם בפרזים יושבין חזקים הם שסומכין על גבורתם ואם בערים בצורות הם יושבין חלשים הם", ישיבה של נועם זה שאין כלל מציאות וחשש של נפילה ומלחמה, וזה מדרגת הנעימות שב'ברזל' עד ש'בל - זר' ללא כל חשש.

כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנתו

כמו שהוזכר לעיל אין להניף ברזל על המזבח, כיון ש"אינו בדין שיונף המקצר על המאריך" אבל בכל שאר כלי המקדש אין איסור להשתמש בברזל. ובכל אופן כשבנה שלמה את בית המקדש נאמר (מלכים א 1 ז) "והבית בהבנתו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנתו", בבניית המקדש לא נשמע קול הכאת הברזל, אלא הם היו מחתכים האבנים מבחוץ ומכניסים אותם בשלימות לפנים.

והעומק הוא, כמו שנאמר (ויקרא כו ה-ו): "וישבתם לבטח בארצכם, ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד, וכו', וחרב לא תעבר בארצכם". וכתב רש"י בשם התורה כהנים "אין צריך לומר שלא יבאו למלחמה אלא אפילו לעבור דרך ארצכם ממדינה למדינה". יש כאן מדרגה גבוהה שאפילו חרב של שלום וצחצוח חרבות לא ישמע בארצכם.

כלומר, יש מדרגה שהחרב עצמו ממית, "חרב הרי הוא כחלל" (חולין ג א) סתמו של חרב הוא מברזל והרי הוא נחשב כ'חלל' במדרגת המות. אבל ישנה הבחנה שהחרב

לעיל הסברנו שיש את השפע שיורד מארץ ישראל לחוץ לארץ, והוא ה"בר" - לחוץ, וה"זל" שמושפע ונוזל מלמעלה למטה - מארץ ישראל לכל הארצות כולם, אבל יש גם תנועה מלמטה למעלה שעולים מבבל לארץ ישראל ועל העליה לארץ ישראל נאמר "ברזל ונחשת מנעלך". אבל כמו שעולים לארץ ישראל מצד התיקון יכולים גם לבוא רשעים ואויבים, כמו ש"סמך מלך בבל על ירושלים" (יחזקאל כד ב) וכן על זה הדרך. זהו שנאמר על ארץ ישראל "כאילו היא סגורה במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת", ה'ברזל' גורם שהאויבים לא יכולים להיכנס לארץ ישראל ואז אין מלחמה, זהו בחינת ברזל של נועם, שהזכרנו קודם לכן "ואחות תובל קין נעמה" שהיתה נעימה בברזל.

הצד התחתון שיש בברזל באופן של תוקף המלחמה נתקן על ידי מלחמתן בהלכה של התלמידי חכמים "ברזל בברזל יחדיו - מחדדין זה את זה בהלכה" זה האור שיורד ומתפשט מארץ ישראל לכבל בבחינת "מקל חובלים" הוא תלמוד בבלי ו"ארץ אשר אבניה ברזל" כמו שאומר כאן רש"י בלשון השני ש"חוצבין מהם ברזל ונחשת" זה חיתוך ופיזור שבא מכח הברזל, אבל במדרגה העליונה של הברזל המתגלה בארץ ישראל מתראה שהיא סגורה במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת ואין האויבים יכולים להיכנס, על זה נאמר (ויקרא כו ה): "וישבתם לבטח בארצכם" שישראל יושבים בשלווה ובנועם זה המדרגה העליונה של הברזל דתיקון, שאין בו כלל מציאות של מלחמה.

בל זר

מדרגת הברזל העליונה מרחיקה את מציאות הרע עד שאינו יכול להיכנס, ודבר זה נרמז בצירוף המילה 'ברזל' שלא כסידרו

לבנימין וליהודה מתגלית בו תפילה בבחינת "כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנתו" קול התפילה שנשמע בבית המקדש הוא תפילה שמחברת בין העמים "כי בתי בית תפלה יקרא לכל העמים" תפילה של שלום, זה שורש המדרגה העליונה של ה'ברזל'.

ערשו ערש ברזל

בתחילת דברינו פתחנו בלשון התוקף של ה'ברזל' שנאמר בעוג מלך הבשן "הנה ערשו ערש ברזל" (דברים ג יא) 'עוג' הוא ברזל דקלקול שעומד כנגד ארץ ישראל שהיא "ארץ אשר אבניה ברזל" במדרגת ברזל דתיקון, אבל בעומק יותר כתוב במדרש (ב"ר מב ח): "ויבא הפליט ריש לקיש בשם בר קפרא הוא עוג הוא פליט ולמה נקרא שמו עוג שבא ומצא את אברם יושב ועוסק במצות עוגות". כלומר, עוג נקרא על שם ה"עוגות מצות" של אברהם אבינו ומהם הוא יונק את כוחו.

שורש אכילת המצות הוא ביציאה מ"כור הברזל" (דברים ד כ) ממצרים, כשהיינו "אסירי עני וברזל" (תהלים קז) בחלק הזה היה עוד יניקה לעוג מלך הבשן, כיון שהירידה למצרים היא בבחינת ה'ברזל' דקלקול כמו שהתבאר לעיל ו"זכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים" (סוטה יא ב), הן האמהות הקדושות שרמוזות ב'ברזל' ל'. וביציאה ממצרים עולה ארונו של יוסף העשוי מברזל מהנילוס ומיד נאמר שם (שמות יב לט) "ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ", כאן מתגלה היניקה של עוג בבחינת "עגת מצות" "ברזל בברזל יחידיו" וכנגדו עולה ארונו של יוסף וקורע את הים עד שהוא נכנס לארץ ישראל ונקבר בשכם שנלקח על ידי תפילה באופן של מלחמה "בחרבי ובקשתי" כמו שהוסבר לעיל.

עצמה לא מתגלה כמלחמה אלא באופן של צחצוח חרבות, ש"מחדדין זה את זה" ונשמע קול מהכאת החרבות. הוסבר לעיל שמדרגת התורה שמתפשטת מארץ ישראל לככל היא בבחינת "מקל חובלים" ו'מלחמתה של תורה' שנשמע על ידי ש"ברזל בברזל יחידיו", אבל מדרגת התורה של ארץ ישראל עצמה היא באופן של נעימות "מקל נועם" עד שיושבים בשלוח לבטח ולא נשמע אפילו הקול של 'צחצוח חרבות' שמתחדדים זה עם זה.

על בית המקדש נאמר "כי בתי בית תפלה יקרא לכל העמים" (ישעיה נו ז) כביכול מתגלה בבית המקדש בחינה של 'אוזן' ששומעת את התפילה ושתי בחינות יש בתפילה: יש תפילה שהיא בבחינת מלחמה כמו שאמר יעקב אבינו על 'שכם' (בראשית מח כב) "אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי" ותרגם אונקלוס "בצלותי ובבעותי"², זו תפילה במדרגה הנמוכה שלה היא מדרגה של הברזל כמו שהוא אומר "חרבי וקשתי" - "צלותי ובעותי", זו מדרגת 'שכם'. אבל בבית המקדש מתגלה עומק התפילה באופן של "בית תפלה יקרא לכל העמים" אין בבית המקדש תפילה של מלחמה שמשמיעה קול של "ברזל בברזל יחידיו" ו'צחצוח חרבות' שהרי כל העמים נאספים לשם ומתפללים, בבית המקדש מתגלה תפילה שמחברת את כולם בבחינת "נפתולי א-להים נפתלתי" (בראשית ל ח) "נתעקשתי והפצרתי פצירות ונפתולים הרבה למקום להיות שוה לאחותי" (רש"י) "פתיל צמיד" שמחבר יחד את כל העולם.

מדרגת יוסף היא 'שכם' שנלקח "בחרבי ובקשתי" תפילה באופן של ברזל זה חלקו של יוסף ועל ידי זה יצאו ממצרים כמו שהוזכר לעיל, אבל החלק של בית המקדש שניתן

² "וכי בחרבו ובקשתו לקח והלא כבר נאמר (תהלים מד ז) כי 'לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני' אלא חרבי זו תפלה קשתי זו בקשה" (כבא בתרא קכג א).

מדרגת השלום העליון שמתגלה בבית המקדש. לאה ורחל ביחד הם גימטריה רע"ד כמנין 'מרדכי', יש במרדכי שורש מלאה כיון שבא מיהודה כמו שנאמר (אסתר ב ה) "איש יהודי היה בשושן הבירה" (אמר המעתיק חז"ל אמרו שנקרא יהודי משום שכפר בע"ז, ואולי זו הכוונה שורש מלאה), מאידך יש בו גם שורש מבנימין כמו שמיד נאמר שם "איש ימיני", מרדכי מצרף את יהודה ובנימין שבאו מלאה ורחל וזה עיקר כוחו. בסוף המגילה נאמר שמרדכי שלח "דברי שלום ואמת" (שם ט ל) מרדכי צירף וחיבר שתי מדרגות שונות "אמת" ו"שלום" כמו שאומרת הגמרא (סנהדרין ו ב) שזה ההבדל בין משה לאהרן "משה היה אומר יקוב הדין את ההר (ע"י ברזל) אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו" ב"דברי שלום ואמת" צירף מרדכי את מדרגת ה'אמת' של משה רבינו עם מדרגת ה'שלום' של אהרן הכהן.

כשהאמת מצטרפת לשלום נאמר "וכתו חרבותם לאתים" 'אתים' אותיות 'אמת' שמצטרפת אל ה'שלום' זה מדרגת ה'ברזל' דתיקון, עכשיו נאמר (ירמיהו יז א) "חטאת יהודה כתובה בעט ברזל" זה מצד הקלקול שעשו שוטם את יעקב וזה נשתלשל ביוסף שהוא בנה של רחל עד שבני לאה "לא יכלו דברו לשלם" (בראשית לז ד) אבל כשמתגלה הברזל דתיקון הוא מדרגת השלום באופן שלאה ורחל מצטרפים אהדי במרדכי, נאמר שם "דברי שלום ואמת" ואז ה'אמת' הופכת להיות "וכתו חרבותם לאתים" אותיות 'אמת'.

כשה'ברזל' נתקן אז אותו 'חרב' שהרי הוא כחלל נהפך להיות חבור (חרב אותיות חבר) שחוזר

אבל במדרגה העליונה של ה'ברזל' הוא ה"מקל נועם" שעל ידו ישראל יושבים לבטח ללא מציאות של קלקול ומלחמה, עד שבבית המקדש לא נשמע תפילה של מלחמה וצחצוח חרבות או קול הברזל, אלא רק תפילה של שלום, שם, כבר אין קיום ל'עוג' כיון שהוא יונק את כוחו רק במקום "עוגות מצות" בשורש יציאת מצרים אבל לא מהמדרגה העליונה של ארץ ישראל שמתגלה בה הברזל באופן של נועם.

וכתו חרבותם לאתים

ה'ברזל' עכשיו הוא שורש נקודת ההתנגדות והמלחמה אבל לעתיד לבא נאמר "וכתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (ישעיה ב ד), והנה מצינו שלאה הייתה שייכת לחלקו של עשו ורחל ליעקב "שהיו הכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנה לקטן" (רש"י בראשית כט יז) ועל כן היה משטמה בלבו של עשו על יעקב שלקח לו את לאה, ה'ברזל' דתיקון מאחד בתוכו את לאה ורחל ביחד (בלהה ר'חל ז'לפה ל'אה) ובכך מתחברים גם יעקב ועשו עד ש"ועלו מושעים בהר ציון לשפט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" (עובדיה א כא) כשיש הכנעה של עשיו, חלקו האחד מוכנע ומתבטל וחלקו העליון וחוזר ומצטרף, כידוע עד מאוד בדברי רבותינו ש'עשו' בגימטריה 'שלום' על זה נאמר בעומק "וכתו חרבותם לאתים" ומתגלה שאותה 'ברזל' שגילה את המשטמה של עשו ליעקב על שנלקחה ממנו לאה היא עצמה הופכת להיות חיבור של שניהם, זה

² ראש דוד - פרשת וישלח "ומשום שידע יעקב אבינו ע"ה דעשו יש לו משטמה על שלקח רחל ולא, שהאחת הייתה לו, כדאמרי אינשי הגדולה לגדול וכו', ובשביל הבכורה שטם עשו ליעקב כקין להבל, והתאומה היתירה הנה היא לאה, והיה ראוי שראובן שהוא קין ישטום ליוסף שהוא הבל על הבכורה, כמו ששטם עשו".
³ "ואם הוא ברית עשו" הוא ברית שלום" (אוצר עדן הגנה - חלק א סימן ב).

צירוף שה'כרך' מתפשט ויוצא 'לבר' זה שורש המדרגה האמתית.

כל ההארה של פורים היא מגילת אסתר, 'אסתר' אותיות 'את' 'סר' כל ה'את' של הריבוי גנוז באסתר, דבר שמוקף חומה הופך להיות נסתר, דבר שהוא פרוז הרי הוא נגלה, אסתר מגלה את מה שמוקף חומה ומוסתר. זה מדרגת 'אסתר' עד שנעשה ה'סר'ה של המחיצה המסתירה ומתגלה ההמשכה של ה'את'.

את ה' א-להיך לרבות תלמידי חכמים שמרבים שלום

"שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה כיון שהגיע לאת ה' א-להיך תירא פירש אמרו לו תלמידי רבי כל אתים שדרשת מה תהא עליהן אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרשה כך אני מקבל שכר על הפרישה עד שבא רבי עקיבא ודרש את ה' א-להיך תירא לרבות תלמידי חכמים" (פסחים שם, קידושין נו א, ב"ק מא ב).

ה'את' יכול להדרש בחיצוניות על תלמידי חכמים שבמדרגת "קוב הדין את ההר" אבל מצד כך שמעון העמסוני פירש כמו שהוזכר כבר שהוא נקרא 'עמסוני' מלשון "עמוסי בטן" (מתוך קידוש לבנה) עיבור זה תוספת, לכן הוא דרש כל 'את'ין ותוספת שבתורה ומדין 'שמעון העמסוני' כשהוא הגיע לתלמידי חכמים הוא פירש.

זהו מדרגתו של מרדכי שהוא גימטריה רע"ד - פחד, ונאמר בו (אסתר ד יז) "ויעבר מרדכי" אותיות 'עיבור' זה בחינת 'שמעון העמסוני' שהיה דורש כל 'את'ין שבתורה כיון שהגיע ל"את ה' א-להיך תירא" מיד פירש, מכח מדרגת מרדכי הוא מגלה את ה'את' באופן של ה'עמסוני' בצורה של ריבוי, זה מדרגת היראה של התלמידי חכמים שהוא בגימטריה רע"ד.

זה מה שנאמר (אסתר ב ה-ו) "איש יהודי

ומצטרף עם האחרים, זהו שנאמר "וכתת חרבותם לאתים", החרב המפרידה נהפכת להיות "את" שאינו אלא לשון תוספת המצטרף עוד דברים לעיקר.

כשבאים להוסיף משהו אז עוברים את הגבול שנמצא ומוסיפים עליו באופן של כיבוש מלחמה, אבל קודם לכן פותחים אליה לשלום כמו שנאמר (דברים כ י"ב): "כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום, וכו' ואם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה וצרת עליה". עיקר הגילוי בשביל להוסיף 'את' הוא על ידי מלחמה, אבל בעומק יותר פותחים אליה לשלום וזה אור דלעתיד לבוא, שזה סוד "עתידה ארץ ישראל שתתפשט על כל הארצות" מכוח אותה מדרגת השלום שמתפשטת ב'לבר' דתיקון כמו שהוסבר לעיל.

זהו שכל "את" שנאמר בתורה נדרש באופן של 'ריבוי' שהוא אותו שורש של 'בר', שורש הריבוי מתגלה במדרגת ה'את' של "וכתתו חרבותם לאתים" ואז האור שחל בו מתפשט ומתרחב יותר מהגבול על ידי שהוא מצטרף לאחר באופן של שלום וצירוף לזולתו ולא על ידי מלחמה.

אסתר, את סר

מרדכי מגלה את הצירוף והחיבור של רחל ולאה עד שמתגלה מדרגת הברזל דתיקון ו"דברי שלום ואמת", כפורים יש שני ימים: פרזים ב"ד ומוקפים בט"ו, ב'פרזים' מתגלה כאילו יש להם מנעולים של ברזל עד שהם יושבים בנעימות ולבטח ללא חומה, אבל ב'מוקפין' יש דין מיוחד ש"כל מי שסמוך ונראה לכרך נידון ככרך", (מגילה ב ב). ה"סמוך ונראה" הופך להיות "את" כמו שדרשו בגמרא (פסחים כב ב) "את, הטפל לכשרו" דבר שנתרבה הופך להיות טפל לעיקר, החומה מגבילה את ה'כרך' אבל על ידי ה"את" מתגלה אופן של

ובעומק, ההארה הזו שמתגלה במדרכי שהוא בבחינת רעד, זו היראה ש"במקום גילה שם תהא רעדה" (ברכות ל ב), גילה מלשון גילוי "מגילה", שם תהא 'רעדה', מגילת אסתר ומרדכי שהוא גימטריה רע"ד, הגילה באה על ידי ההסרה של האת (אסתר) כמו שנתבאר, זה "מגילת אסתר" הצירוף של מרדכי ואסתר. ואז מאיר בעומק האור שה'ברזל' הופך להיות כולו במדרגה של נועם כמו מים שמתפשטים מארץ ישראל לכל העולם עד ש"עתידה ארץ ישראל להתפשט על כל הארצות כולם".

זה מדרגת ה'את' של "וכתתו חרבותם לאתים" דווקא בבבל במקום ההסתר נתגלה האור של ארץ ישראל בבחינת "ואחות תובל קין נעמה" שנעימה בברזל, בפורים מתגלה "ליהודים היתה אורה" (אסתר ח טז) זו תורה שמאירה דווקא במקום החושך "במחשכים הושיבני כמתי עולם - זה תלמודה של בבל" (סנהדרין כד א) מתוך החושך התגלה האור של "דברי שלום ואמת" עד שה"מקל חובלים" נהפך להיות "מקל נועם".

היה בשושן הבירה ושמו מרדכי וכו' אשר הגלה מירושלים עם הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל" מרדכי יצא 'לבר' של ה'ברזל' ונעשה המשכה של שפע מירושלים וארץ ישראל לבבל, כפשוטו מרדכי הוא מדרגת הברזל של התלמידי חכמים ש"מחדדין זה את זה בהלכה" ולכן נאמר בסוף המגילה (שם י ג) "ורצוי לרוב אחיו" שפירשו ממנו מקצת סנהדרין, זה האופן של 'מלחמתה של תורה'.

אבל כאשר מרדכי שולח "דברי שלום ואמת" לאותם תלמידי חכמים שפירשו ממנו, אז הוא לא מאיר את האור של "הגלה אשר הגלתה" בבחינת בר וזל של הברזל, אלא את האור של הצירוף והחיבור הוא האור של ה'את' שנמשך מ'אסתר' באופן של 'את' ו'סר'. "ויאמר משה אסרה נא ואראה, וכו', וירא ה' כי סר לראות" (שמות ג ג-ד) מרדכי הסיר את ההסתרה שהיא בבחינת "פירש" של 'שמעון העמסוני' "עד שבא רבי עקיבא ודרש 'את ה' א-להיך תירא' לרבות תלמידי חכמים" השורש של אותם "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" זה בבחינת מרדכי בדורו כמשה בדורו, שנאמר בו "יראה כלפי משה מילתא זוטרתא היא" (ברכות לג ב).

סוגיות במחשבה

ברזל

תנ"ך

וכתב הכתב והקבלה (דברים יט ח) וז"ל: "שהקרדום יקרא גרזן ויקרא ברזל, ומשימוש הלשון למדנו כי יקרא ברזל מצד חומר שהוה ברזל (אחד מ'ז' מתכות) ויקרא גרזן מצד צורתו שהוא החידוד עד שראוי לגזירה לכרות ולגזור בו, "עכ"ל וכתב הרד"ק (שמואל א יג ב) וז"ל: "ללטוש, לחדד", "עכ"ל וזהו לטש ברזל, והבן. ועין עוד רד"ק, שם ב לב כג, ויחזקאל כא כו. וכתב במצודות ציון (משלי כז יז) וז"ל: "ברזל- כמו הלוטש ברזל הסכין באחר נעשית חדה ושנונה", "עכ"ל ובמלבי"ם שם כתב וז"ל: "מחדדים את הברזל בברזל אחר ומסיר החלודה", "עכ"ל אולם עיקר תיקון ובנין הברזל אינו רק בחדוד כנ"ל, אלא באור, כנ"ל. וכמ"ש (קדושין ל ב) אם פגע בכך מנוול זה, משכהו לביהמ"ד אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ וכו'. שנאמר (ירמיה כג כט) הלא כה דברי כאש נאום ה', עין גר"א בראשית ד כג. משלי כה כא. והבן שיש תיקון פורתא של ברזל, והוא חידוד ברזל בברזל, ויש תיקון גמור לעשות לו צורה חדשה, וזה ע"י האור, עין ספר המשלים לר"ע גיקטיליא, אות נט.

ונתתי שמיכם כברזל ואת ארצכם

כנחשה (ויקרא כו יט)

וכתיב (דברים כח, כג) והיו שמיך אשר על ראשך נחשת והארץ אשר תחתיך ברזל. ועין רש"י על אתר.

ואמרו (במד"ד ג יב) ולכן נקרא קהת, כד' (קהלת י י) אם קהה הברזל, אם ראית שקהו השמים מלהוריד מטר ונעשו ברזל כד' ונתתי את שמיכם כברזל, הוי יודע בעבור עונש התורה שלא קיימו וכו', ועין תענית ז ב.

וצלה גם היא ילדה את תובל קין לטש כל חרש נחשת וברזל
(בראשית ד כב)

וברזל יש בו קושי, וכמ"ש (ויקרא כו יט) ונתתי שמיכם כברזל, וכתוב דברים ג יא, ערשו ערש ברזל, ואמרו (תענית ח א) אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל וכו', ועוד.

וזהו נכסי "צאן ברזל" כמ"ש (ב"מ ע ב) אי קבל עליה מרה אונסא וזולא, צאן ברזל קרית ליה. פ"י, שכך אינו מנכסים שאין בהם שינוי שוויות לבעליו, חזקים ובלתי משתנים. וכתוב (ירמיה א) לעיר מבצר לעמוד ברזל. ואמרו (ב"ב י א) עשרה דברים קשים נבראו בעולם, הר קשה ברזל מחתכו, ברזל קשה אור מפעפעו וכו'. וזהו לטש כל חרש נחשת וברזל, מביאו באש ומלטשו, כי ברזל קשה אור מפעפעו.

ומחד ת"ח צריך שיהא קשה כברזל, וכמ"ש (מנחות צה ב) הקשה אדם קשה שהוא קשה כברזל ומנו רב ששת.

ואמרו (תענית ד א) כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח וכו' אולם מצד הקלקול אמרו תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל כנ"ל.

ובחינה נוספת כברזל מצינו שהוא כח החידוד, כמ"ש (תענית ז א) א"ר חמא א"ר חנינא, מאי דכתיב (משלי כז יז) ברזל כברזל יחד, לומר לך, מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו, אף שני ת"ח מחדדין זה את זה בהלכה וזהו בחינה נוספת בלטש ברזל, ודו"ק ובפרט ת"ח שבא"י מחדדין זה את זה, עין תענית שם. ועין כלי יקר (דברים ט ח). וכתב החת"ס (דברים ח ח) וז"ל: "וברזל מרמז נמי על חריפות שכל, כדדרשינן התם, ברזל כברזל יחד.

הצדיקים הם יהיו בלתי חומר, "עכ"ל. ועין עוד בדבריו חידושי אגדות ר"ה יז א, ויבמות סד א, ועוד והוא יסוד מוסר בתורתו.

**אך את הזהב ואת הכסף את הנחשת
את הברזל ואת העפרת (במדבר, לא כב)**
כתב במגן אבות לרשב"ץ (פ"א) וז"ל: "ברזל מעפר יוקח", עכ"ל. ועין מגדל עוז ליעב"ץ, בית מדות, עליית הטבע.

ודין תעבירו במים או באש, כתב בספר הברית (ח"א, מאמר ו, מענה באש פ"ב) וז"ל: "אם נשים ברזל מלובן במים קרים יתחממו המים והברזל יתקרר ואם אחר שברזל ישהה עוד באותן המים יחזור החום מן המים אל הברזל ויתחמם הברזל והמים יתקררו, והפוך אם נשים ברזל קר במים רותחים (ג.ב. שנחשב כך הגעלה במים) ונשהנו שם ונוציא אותו מן המים, יהיה הברזל כפשר דבר לא קר ולא חם, אפיס אחר איזה רגעים יתחמם הברזל כל כך עד אשר יכזה כל הנוגע בו, והטעם כי בראשונה נכנסו חלקי החום מן המים חמין אל הברזל והתפשטו אל תוכו ושטחו בשוה, ולזה היה שטחו בלתי מחומם בתחילה, אבל אחר שהתקרר שטחו ע"י האור יותר מתוכיותו ואיננו תוכו כברו, רצו כל חלקי החום מכל אל שטחו ונתחמם ע"י זה במאוד, כל זה ניסתי בחכמה ע"י ברזל", עכ"ל. והבן שזה גדר של הגעלת כלי ברזל במים חמים, תעבירו במים, ועין קושיות לתלמיד מהר"ם מרוטנבורג, אות ל'.

עוד כתב שם (פ"א) וז"ל: "אם תתן ברזל באש ותלבנו היטב, יהיה מדת הברזל יותר בכמות ארכו ורחבו ממה שהיה בתחלה טרם בואו באש, אבל התוספת הוא מעט הכמות ולא יורגש בעין יפה, ואולם ע"י הכלי המיוחד לזה הנקרא פריאמעטר ובל"א פייר מעסטער הוא נרגש יפה", עכ"ל והבן שגדר ליבון בין באש, יוצר שינוי בברזל, ודו"ק.

ובאמת עיקר טהרת הברזל באש, כמ"ש (סוכה ג ב) אם ברזל הוא מתפוצץ, דכתיב הלא כה

וביאר רש"י (קהלת י') וז"ל: "אם קהה הברזל- חרבות צורים שקיהו פיהם וחודדם, והוא לא פנים קלקל- ואינם לטושים ומרוטים (יחזקאל כא) למען היות להם ברק", עכ"ל. והרמב"ן (בראשית מט, י') פירש וז"ל: "שנחלש ואינו יכול לחרות, כסכין שעמדה בלשון חכמים (ביצה כח ב) או שנשבר קצת ונעשה בו פגימות", עכ"ל. וכתב בערוך (ערף קה) וז"ל: "הברזל כשתחתוך בו הרבה, קהה הברזל, זה פרש ר"ח ז"ל", עכ"ל. ואז מלטשים הסכין ומשחזין אותו, עין ב"ח או"ח, סימן ר"ס, אות א'. וכתב בשו"ת שואל ומשיב (תליאה ח"א, שאלה קמב) וז"ל: "דסכין י"ל דחסר ואתאי, וכל הדברים כשמשמשים מתחסר, וכמ"ש אם קהה הברזל, ודרשו חז"ל כל דבר כשמשמשין בו נחסר אבל ד"ת אינו כן, א"כ סכין אתרעו ולא שייך חזקת סכין", עכ"ל. וכתב רש"י על אתר וז"ל: "מי קשה משל משה, ששם (דברים כח, כג) והיו שמך אשר על ראשך נחשת וגו', שיהיו השמים מזיעין כדרך שהנחשת מזיעה והארץ אינה מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע", עכ"ל. והינו שמצד עצמו אינו מזיע, אולם מקבל מאחרים זיעה, כמ"ש בשו"ע (או"ח סימן תנא סעיף יד) כסוי של ברזל שמכסים בו הקדירה, צריך הגעלה כיון שמזיע בכל שעה מחום הקדירה וכו", עכ"ל. וז"ל הערוך השולחן (שם אות כ"ז): "כיון שמזיע בכל שעה מחום הקדירה, ומההבל העולה מהמאכל ונבלע בתוכם", עכ"ל עי"ש.

וביאר באמרי נועם (בחוקותי) וז"ל: "יהיה בבחינת ברזל, רומז על בחינת מקבל דלית ליה מגרמיה כלום, שאין מזיעין כלל, וכו", עכ"ל. והינו שאינו משפיע אלא מקבל.

והעומק שאינו מזיע, כי אין בו שינוי כלל לרוב חזקו ותוקפו והקושי שבו ונגלה זעה בפנים, וכן נגלה בפני נעם, נע-ס, והבן ששורשם אחד. (עין אבן עזרא משלי כו, יז) והברזל קשה בלתי מתפעל ומדרגת ת"ח שקשה כברזל אינו מתפעל ואינו נועם ואינו מזיע ועין מהר"ל גור אריה, שמות, יח, יב וז"ל: "כל חמרו מתפעל משועבד, אבל

הוא שמר, ועין רמב"ן שם מב א, ד"ה ומצאתי בירושלמי אולם ע"ד כלל, עושים חומה מאבן וכד', ודלתותיה לפעמים מברזל.

וכתב בהכתב והקבלה (במדבר טו כ) וז"ל: "עריסותיכם- עריסה הונח על התחלת הלישה תיכף כשיתערב הקמח במים, כי ערס ישמע על התערובת כמ"ש (כלאים פ"ג) אם עירסן מלמעלה, עריס היוצא מן הכותל, והוא התערבות ענפי האילן על ידי קליעה ושכבה, וכן ערש בשי"ן שמאלית, ערשו ערש ברזל שהונח על המיטה, הוא ג"כ מטעם התערבות הקליעות, כי מטותיהן היו קלועים ושבוכים כמ"ש (משקין פ"ז) מסרגין את המטות (כלים ט"ז) המטה משיסרג בו ג' בתים, (פרק כב) סירגן בגמי או במשיחה", עכ"ל ולדבריו אף המטה של עוג עשויה מברזל, אולם מקום המשכב מסורג בקליעות, ופשוט שהתערבות הקליעות אינו מברזל.

וכתב בהעמק דבר על אתר וז"ל: "מטת קטן מיקרי ערש", עכ"ל, אולם במצודות ציון (עמוס ג יב) כתב, ובצוען ערשי- ערש היא מטה כמו ערשו ערש ברזל, ויקרא מטת החולה במשך ערש וכו", עכ"ל והרי שלא רק מיטת קטן יקרא ערש לשיטתו וכן נראה מהכתובים, תהלים קלב ג, וכן איוב ז יג. וכתב המלבי"ם (עמוס ג יב) וז"ל: "וערש הוא המיוחד לחולים, ה' יסעדנו על ערש דוי (תהלים מא) או לילדים, הנה ערשו ערש ברזל, או לנשים מרבדים רבדתי ערשי (משלי ז) עכ"ל. ובתרגום (עמוס ו ד) מטה- ערשא, ועין מסכתות קטנות מסכת שמחות פרק יב משנה ד, וברמב"ם שם. ועין בן יהוידע, סוטה, ט ב, ד"ה אבשלום. ונראה שהיו עושים למטה, כמין חופה וע"ש כן נקרא עי"ש. עין ערוך ערך ערס, וז"ל: "א"ב, בלשון יוני שם כללי לכל מה שהדלה ונשא מן הארץ ונתלה במקום גבוה. ועין עץ חיים, שער מט, פרק ט, ברזל ר"ת בלה רחל זלפה לאה, עי"ש. ועין אדיר במרום, ביאור חלום דניאל.

דברי כאש נאם ה', ואמרו (ב"ב י א) ברזל קשה אור מפעפעו. וכתב הגר"א (בראשית ב כג) וז"ל: "וזהו כונת רבותינו ז"ל, אם פגע מנוול זה משכהו לביהמ"ד אם אבן הוא נימוח ואם ברזל מתפוצץ, פירוש, אם אבן הוא שנמשך בתאווה נימוח במי התורה שנאמר (איוב יד, י"ט) אבנים שחקו מים, ואם ברזל הוא שקל הוא לכעוס ומתפוצץ ע"י האש בתורה שנאמר (ירמיה כג כט) הלא כה דברי כאש נאם ה'", ונודע שהכעס שורשו ביסוד האש (תניא ספר של בינונים א יד), וא"כ ברזל לדברי הגר"א הוא כח יסוד עצמו, ודו"ק.

ונבאר שברזל, יש בו יובש של יסוד העפר (עפר שורש הברזל בפועל) וכן יש בו את יובש שבאש, ודו"ק אולם עין רש"ש סנהדרין עו ב, וז"ל: "אבן הוא סקילה, ברזל סיף, מים חנק, אור שריפה", עכ"ל. ולדבריו משמע שברזל יסוד הרוח מתוך ארמ"ע ודו"ק. ועין עוד ערוך לנר סוכה שם וז"ל: "ברזל הוא שהוא יצה"ר של קור שמתחמם במים", עכ"ל. ודו"ק שברזל יש כל ד' יסודות. ועין זוה"ק ח"ב כד ב, ועין שפת אמת, חנוכה תרס"ג, ודו"ק.

רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים הנה ערשו ערש ברזל (דברים ג יא)

וכתב הרשב"ם שם וז"ל: "לפי כשהיה קטן היה חזק מאד ובהשתטחו היה משבר ערש של עץ, לכך עשאוהו של ברזל, כי לאדם גדול שיש בו דעת לא היה צריך כך", עכ"ל ועין רמב"ן על אתר.

ובחזקוני כתב וז"ל: "לשון כרך ומגדל ומבצר, כמו בפאת מטה ובדמשק ערש. ובלשון תלמוד מערבא לה בכל מחוזא ערסייתא, כלומר מבצר מוקף חומה חזקה כברזל", עכ"ל. ואמרו (תנא דבי אליהו זוטא פ"ב) משל משלו לאדון שהיו לו עבדים והיו יושבין מעבר לחומה של ברזל. ואמרו (ירושלמי ב"מ פ"ג ה"ט) בשומר שכר, אפילו הקיפו חומה של ברזל אין רואין אותו כאילו

וכתב בלקוטי תורה (ואתחנן) וז"ל: "ויוצא אתכם מכור הברזל- הם אחוריים בזמן שהם דינים קשים כברזל, לכן כור הם אחוריים דזו"ן, כי אחוריים בז"א, הוא כ"ו, פירוש כי הז"א הוא שם הוי"ה דאלפין מ"ה, וכשתרבע מ"ה יהיה בו כ"ו אותיות. ואמנם הנוק' נקראת אלקים ואין בה מילוי והאחוריים שלה גימט' ר', הרי כו-ר, הם כור שהם אחוריים דזו"ן וסוד ברזל" כבר ידעת עניינם שהם שמות ד' נשי יעקב, בלהה-רחל-זלפה-לאה", עכ"ל.

וכתיב (משלי ז, ג) מצרף לכסף וכור לזהב, וכיון שביציאתם ממצרים, כור הברזל, לא נברר הזהב בכור בשלימות, ולכן יצאו עמהם ערב רב, מהם נעשה עגל "הזהב" דייקא ועין פתחי שערים, נתיב גדלות דז"א, פתח סט.

ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה

תחצב נחשת (דברים ח ט)

עין תענית ד א.

וכתב הרמב"ן על אתר וז"ל: "כי במקום אשר תחצוב ששם אבנים, שם תמצא ברזל, כי מעפרה יוקח, ובישרם כי בארץ ישראל מחצב נחשת וברזל, שהם צורך גדול ליושבי הארץ וכו'. ובתרגום ירושלמי ראיתי, דארזאה בריין הין פרזלא וכו', ר"ל שהכתוב משבח הארץ שמצאו בה מחצבים מן אבנים גדולות אבנים יקרות אבני גזית לבנות מהם בתים וחומות ומגדלים", עכ"ל וכתב הגר"א (אדרת אליהו) על אתר וז"ל: "הוא שבח הארץ ביסוד העפר", עכ"ל.

ומעלת אבנים הן לבנין כמ"ש הרמב"ן הנ"ל, והן לסחורה, עין פרדס יוסף ויקרא ז כו.

וכתב בנפלאות חדשות (עקב) וז"ל: "ארץ אשר אבניה ברזל- ותרגם יונתן, ארעא די חכימהא גזרין ברורין הם כפרזלא וכו', ע"ש. אפשר רומז על שעורא דרבנן באכילה ושתיה, מה שלמדו רז"ל מפסוק שלאחריו ואכלת ושבעת, ותיבת ברזל ר"ת ביצה- רבעית- זית-

ואתכם לקח ה' ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה (דברים ד כ)

ועין ירמיה יא ד. ועין ספר השרשים לרד"ק, ערך כור.

וכתב רבינו בחיי (שמות כ, ב) וז"ל: "המשיל כח של מצרים אשר למעלה לכור הברזל שהיו ישראל ראוים שיוטכו בו כברזל המתוך תוך כור", עכ"ל ע"ש. ולכך אמרו חז"ל, שראוי היה יעקב לירד למצרים בשלשלות של ברזל, ברזל דייקא, עין מגלה עמוקות וישב.

ואמרו (פ"א מז) שהיו שורפים את בניהם הבכורים בכור האש, שנאמר ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל (עין שפתי כהן בראשית א א. ושמות ב כג, ומגלה עמוקות, תרומה, ד"ה במדרש. ועוד אמרו (מדרש תהלים קז) כשם שהזהבי הזה פושט ידו ונוטל הזהב מן הכור, כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, שנאמר ויוצא אתם מכור הברזל ועי"ש מזמור קיד. ובמכילתא (בשלה ו) אמרו, כאדם שהוא שומט את העובר ממעי הפרה, ואמרו ויוציא אתכם מכור הברזל. וברלב"ג (שמות כ א) כתב וז"ל: "הוצאתיך מארץ מצרים, שהיתה סוגרת ומסוגרת מלצאת ממנה, כמו הבית ששמשו בו העבדים שיכוונו לסגרו היטב כדי שלא יצאו ממנו, ולזה אמר במקום אחר מכור הברזל", עכ"ל בחינת חומת ברזל.

ובכלי יקר על אתר כתב וז"ל: "מכור הברזל המנקה הכסף מכל סיג ופסולת עד שיהיה נקי וזך ברה כחמה, כך נזדכך חומר שלכם בעיני מצרים עד שנעשה ברור כשמש", עכ"ל. ועין בהכתב והקבלה על אתר. ועין מהרש"א, חולין צב א, ד"ה בט"ו, ושער הכוונות דרושי פסח, דרוש א. וכתב במגלה עמוקות (לך לך) וז"ל: "שהיו ישראל במצרים ת"ל שנה, ואח"כ מ' שנה במדבר, עד בואם אל ארץ נושבת אל המנוחה והנחלה, וז"ש ויוצאם מכור הברזל, עולה ת"ע", עכ"ל.

ברזל במזבח ובבית המקדש, לפי שהברזל עושים ממנו כלי הריגה, לא יעשו ממנו כלי שלום ברוב", עכ"ל.

ואמרו (אבל רבתי פ"ח) מה נשתנה ברזל להיות פסול למזבח מכל מיני מתכות, לפי שהחרב סימן קללה ומזבח סימן ברכה (עין כתובות י ב) ומעבירין סימן קללה בשביל דבר כפרה.

עוד כתב רש"י (שמות כ, כב) וז"ל: "שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, והברזל נברא לקצר ימיו של אדם, אין זה בדין שיניף המקצר על המאריך", עכ"ל ומקור דבריו במכילתא שם.

וכתב רבינו בחיי (שמות כז א) וז"ל: "מזבח הנחשב מכפר על מצח נחושה, שנאמר (ישעיה מת, ד) וגיד ברזל ערפך ומצחך נחושה", עכ"ל ומזבח מכפר על מצח נחושה, ואינו מכפר על קשיות ערף, בחינת ברזל, והבן. וטעם זה אינו טעם גמור.

וכתב באהבת יהונתן (נשא) וז"ל: "לפי שהברזל מדת הדין, והמזבח הוא רחמים", עכ"ל וכתב הרמ"ז חיים לבנה אות ב', יח) וז"ל: "אין ספק כי הברזל סודו מצד החיצונים, ולא לחנם נצטוינו שלא להניף ברזל על המזבח וכו', ברזל עולה רל"ט, שהוא בשם חק"ב טע"ז", עכ"ל עי"ש כל דבריו בפרטות, ודו"ק ועין רקאנטי עקב ח ח. וכתב בשל"ה (שער האותיות, קדושת האכילה, צ, בשם התולעת יעקב) וז"ל: "כי אסור הנפת ברזל על המזבח, כי הברזל כחו של עשו, על כן יסולק מעל הקדש", עכ"ל עי"ש כל דבריו. וכתב במצודות דוד (להרדב"ז מצוה ד"ש) וז"ל: "כי המזבח רומז לחרב הנוקמת נקם ברית, ואם תניף עליה ברזל, הרי אתה מעורר אותה לשפוך דם", עכ"ל.

ועומק איסור ברזל במזבח, אינו רק לצורך חיתוך אבנים, אלא אף שלא תגע במזבח. ועין פרדס יוסף, שמות כ, כב, וכן מלבי"ם שם. ועין מסכת מידות, פ"ג משנה ד'.

לוגמיו, עין תוס' סוכה כו ב, מסכתא יומא דף עט, ע"ש ודו"ק עכ"ל. וזהו בחינת ברזל-שיעורים, מדויק, והבן. וכתב המהר"ל (כתובות קיב א) וז"ל: "האבנים מורה על כי א"י יש לה המעלה הזאת שאין הדברים שבה חומרים, ודבר זה יש לדעת מן האבנים הכבדים שהם כבדים ביותר, מפני שכתוב אשר אבניה ברזל, והברזל הוא קשה וכבד, מזה נדע כאשר הם קשים וכבדים, כי אין הארץ חמרית כמו שאר הארצות, שכן דרשו (תענית ד, ב) ארץ אשר אבניה ברזל, אל תקרי אבנים, אלא בינים הם החכמים, וממדרש זה יש לדעת ולהבין, ממה שאמרו שהאבנים הם קשים והקושי מורה על הבלתי חומרי, כי החומר מתפעל בקלות ואלו הדבר שאינו כ"כ חמרי אינו קל להתפעל והוא חזק, ומפני כך ת"ח שהם בא"י הם קשים שהם רחוקים מן החמרי, וכל זה מסיבת שהארץ היא קדושה", עכ"ל עי"ש.

נתבאר קדושת ארץ ישראל, בחכמיה, ויתר על כן, כתב בנחל קדומים על אתר וז"ל: "אבניה ברזל, מהרריה תחצב, ר"ת אבות, ברזל- בלהה רחל זלפה לאה, דבזכות האבות והאמהות היה לך כל זה, רבינו אפרים ז"ל", עכ"ל. אבניה אבן, אב- בן, והבן. ולכך דרשו (תענית שם) אל תקרי אבנים אלא בונייה, והן בוני- בנים, בזכות אבניה, אבות. ועין עץ הדעת טוב, עקב. ועין רמח"ל על התורה על אתר.

ובנית שם מזבח לה' אלהיך מזבח אבנים לא תניף עליהם ברזל

(דברים כז)

ועין אבן עזרא שמות כ כב.

ואמרו חז"ל (תנחומא יתרו יז) אבנים שלמות תבנה, אבנים שמטילין שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, וכו' אבני מזבח שלא רואות ולא שמועות ולא מדברות, על שמטילין שלום אמרה תורה לא תניף עליהן ברזל, וכו'.

וכתב הרד"ק (דה"א א כב ח) וז"ל: "שמנעו להניף

עול הרעיון של המצרים, הבה "נתחכמה" לו, אולם בחטא העגל שנפלו למדרגה זו, בפועל אין עולם של מצרים, אלא עול הרעיון בתוך עצמם, ודו"ק ולא זכו למש"כ, כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופא'ך.

וביאור נוסף מהו "רעיון", כתב בחדושי ר' מאיר שמחה (שו"ת בסוה"ס סימן ו) וז"ל: "שהוא בעל שכל בריא, אבל מחפש להמית עצמו מאיזה פחד שנכנס בדמיונו". ועין עוד קונטרס ד"ת לר"ח"א ממונקטש, ח"א, סימן כג. אריכות לשונו מה רעיון.

ברזל ונחשת מנעלך וכימיק דבאך

(דברים לג כה)

ופרש"י וז"ל: "שהיו גבוריהם יושבים בערי הספר, ונועלים אותם שלא יוכלו האויבין ליכנס בה כאילו היא סגורה במנעלים ובריחים של ברזל ונחשת, ד"א ונחשת מנעלך, ארצכם נעולה בהרים שחוצבין מהם ברזל ונחשת", עכ"ל.

ובספר השרשים לרד"ק (ערך נעל) כתב וז"ל: "מדרך רגלים בהרים יהיה ברזל ונחושת, ר"ל שיהיו בחלקו הרי ברזל ונחשת", עכ"ל, ועין אברכנאל על אתר. וכתב בעוד יוסף חי (וישב) וז"ל: "בירושלמי (שבת פ"ו ה"ב) על סנדל המסומר כמה מסמדין יהיו בו, ר' יוחנן אמר חמשה כחמשה חומשי תורה, ר' חנינא אמר שבעה, וכידון בראך, פירוש, דכתיב ברזל ונחשת מנעלך וכימיק דבאך, לדרוש ר"ח ברזל שבמנעלך יהיו כימין שהם בימי השבוע", עכ"ל.

ולובשים נעלי ברזל ממש במלחמה, כמ"ש באור זרוע (ח"א אות קלא) וז"ל: "הכידון והניקון והמגפים (כלים פרק יא משנה ח), פירוש, כולם מנעלים של נחשת או של ברזל שנותנין אנשי המלחמה לפני שוקיהן שכשירוצו לא יגפו כדכתיב ומצחת נחושת על רגליו", עכ"ל. עיין ערוך ערך מגפים. וכן אלו ההולכים בהרים

ונתן על ברזל על צוארך (דברים כח מח) וכתב ברקאנטי על פסוק לא וז"ל: "עול ברזל, עולה על מדת הדין הקשה, כד"א (ישעיה כ"ז, א) בחרבו הקשה", עכ"ל.

ובירושלמי (שבת פרק יד הלכה ג) אמרו: "ונתן עול ברזל על צוארך, זה רעיון". וכתב רש"י (ברכות נ"ב, ב) וז"ל: "רעיוןך - מחשבותיך, וכן כל לשון רעיון שבמקרא אינו לשון רצון, אלא לשון מחשבה, וזה יוכיח ורעיוניה יבהלוניה (דניאל ד) וכי רצונו של אדם מבהלו, אלא מחשבותיו מבהלין אותו", עכ"ל ועין תורה תמימה על אתר. וכפשוטו ביאר באברכנאל על אתר וז"ל: "שהאויב יתן עול ברזל על צוארך, כדרך האדונים הקשים המעבידים לעבדיהם בפרך", עכ"ל. ובאלשיך על אתר כתב וז"ל: "עול ברזל על צוארך, הוא עול מיסים גדולים", עכ"ל. ועין בינה לעיתים, דרוש כו.

וכתב במחזור ויטרי (סימן רפז לא) וז"ל: "עול ברזל על צוארך, אותו עול נמשך למסמר של ברזל שהוא קבוע", עכ"ל.

ובעומק כתב בשפתי כהן (שמות ו ו) וז"ל: "העגל שמרגילים אותו שנותנין עול על צוארו בעודנו קטן", עכ"ל, ומכח שהוא חטאם של ישראל, חטא העגל, נעשו כעגל קטן שנותנין עול על צוארו, בעודנו קטן, הינו כאשר הוא במדרגת קטנות, וזהו שורש קללה זו ונתן על ברזל על צוארך. וכתב באור החיים (פסוק מז) וז"ל: "וענשים אלו הם מכוונים כנגד פריקת עול מצות עשה", עכ"ל. ושורש פריקת עול היא בחטא העגל, שאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים, אולם נפלו למדרגת מצרים, שנאמר בה, "עגלה" יפיה מצרים. וכאשר יצאו ממצרים, תחת עול הברזל אמר נפרק מעל צוארינו (מצרים כור הברזל) קבלנו עלינו עול תורה, וח"ו כאשר נפלו בעגל, נפלו בחזרה לעגלה יפיה מצרים, ונפלו לכור הברזל, עול ברזל על צוארך. וזהו כדברי הירושלמי, על ברזל על צוארך על הרעיון, ובמצרים, היה

רק במנעליו, והבן. ברזל ר"ת בלהה- רחל- זלפה- לאה, כנזכר לעיל. ומקום האשה מקום הקצה, אשתך בירכתי ביתך, ולא בראשו, ח"ו בבחינת כל ההולך אחר אשתו ע"ה, כמנוח. ויתוש שנכנס במוחו של טיטוס, אמרו עליו (גיטין נו ב) פיו של נחשת וצפרניו ברזל, והינו שאצלו לא רק לבושו ברגליו היו ברזל, אלא עצם צפרניו שברגליו נעשו ברזל. ובבן יהוידע שם כתב וז"ל: "ומראה צפרניו כמראה הברזל שהוא אותיות לב- זר, וגם מספר אל זר עם הכולל, שבטח בו", עכ"ל.

כנ"ל, שהדרך ליפול שם, ונותנים מנעל ברזל לצורך כך. וכן רוכבי הסוסים לובשים מנעלים אלו שמא יפלו וינזקו עין באר היטב, או"ת, סימן שא ס"ק לה. וכן שההרים אין דרכם ישרה, וקשה לילך בהם, כי כף הרגל כואב לה מחמת כך ולצורך כך לובשים נעלי ברזל שע"י ברזל אינה מרגישה בכך והבן שיש מנעול לבית העשוי מברזל לשמור הבית, ויש מנעל לרגל מברזל לשמור את גופו. ונעל בסוף גופו, וכן בקצה ביתו מנעול. וכתב בחסד לאברהם (מעין ז נהר כו) וז"ל: "ולא יניח מראשותיו וכו', שום ברזל", עכ"ל. והינו לא יתן ברזל בראשו, אלא

ש"ס

ממקומה, וכן דרך כשרוצה להזכיר דבר חזק מזכיר ברזל, כמו אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת, וכמו נכסי צאן ברזל, לפי שהן באחיותו קשור כברזל", עכ"ל. ויתר על כן, מחיצה גובה עשרה, כמ"ש רש"י עירובין מח א, שם, ולכן אין גדר מחיצת ברזל שאין עובר במקומה כלום, אלא מחיצה קבועה וחזקה וכן מסרקות של ברזל. ועל חוזק מחיצה זו אמר ריב"ל שאין מפסקת בין הציבור אולם אפ"ל, שאינה מפסקת רק מחיצה, אבל חומה, שסוגרת מכל הצדדים וגבוהה, חשיב מחיצה, וע"ז אמר שמפסקת בין ישראל לקב"ה, אולם אף חומה פתוחה מלמעלה.

אולם כתב המהרש"א על אתר וז"ל: "ולענין תפלה דרחמי קאמר דאינה נשמעת כ"כ מיום שחרב ביהמ"ק, אבל לענין שבחו ית' ב"ה לקדושה וברכו הא אמרינן דאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים", עכ"ל. ועין גר"א תיקון י"א, מתיקונים אחרונים ד"ה סכותה בענן וז"ל: "ומ"ש מיום שחרב ביהמ"ק נפסק מחיצה של ברזל", עכ"ל ומבואר שזהו לתפלה, כמ"ש סכותה בענין לך מעבור תפלה. ועין עוד קרן

וא"ר אלעזר מיום שחרב ביהמ"ק
נפסקה חומת ברזל בין ישראל
לאביהם שבשמים, שנאמר (יהזקאל ב
א) ואתה קח לך מחבת ברזל ונתתה
אותה קיר ברזל בינך ובין העיר וכן
כתיב (ירמיה א יח) הנה נתתיך היום לעיר
מבצר לעמוד ברזל ולחומת נחשת
(ברכות לב ב)

וכתב רש"י (שם) וז"ל: "קיר ברזל- סימן למחיצת ברזל המפסקת בינו לבינים", עכ"ל. ודקדק לישב שתחלה כתיב מחיצה, ובקרא כתיב קיר, ולכן כתב שהוא סימן.

אולם אמרו (פסחים פה ב) ופליגא דר' יהושע בן לוי, דאמ' ריב"ל אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. וא"כ הדבר תלוי בפלוגתא.

ובאמת מחיצה של ברזל אינה מחיצה גמורה, שהרי אמרו (עירובין מח א) מחיצה של ברזל נמי עייל בה מיא, אלא גדר מחיצת ברזל, ענינה מצד חוזקה, וכמ"ש התוס' (שבת קא ב, ד"ה קשרה) וז"ל: "שקשרה בשלשלאות של ברזל, ולא דוקא נקט של ברזל, אלא כלומר שקשרה בחוזק עד שאיננה מתנועעת ונדה

ועזאל שהם ג"כ נפלו וירדו, ודו"ק ועין עוד שם, ח"ג רח א, ריב א, רלג ב.

עוד כתב בחסד לאברהם (מעין ה, נהר ה, בדיני חיבוט הקבר) וז"ל: "השלישי, כל משברייך וגלייך עלי עברו, היינו המלאכים המכים אותו ושוברים גופו כנזכר, ומנתחים אותו אברים אברים, והינו משברייך וגלייך הם שלשלאות של ברזל משולהבות באש שבהם מכים אותו עד שמשתבר", עכ"ל ובמדרגה זו היה ראוי לירד. וביאר במגלה עמוקות (וישב) וז"ל: "ולפי שיעקב תיקוני ושופריה של אדה"ר היה, לכן היה ראוי לירד להוציא מכור הברזל, שהיה מצרים כור של ברזל", עכ"ל. וזהו לתקן חיבוט הקבר שראוי לאדה"ר, ודו"ק.

ועוד נראה, שהיה ראוי לירד מכח בלהה-רחל-זלפה-לאה, ר"ת ברזל כנודע וזכה וירד מכחו של יוסף, מחמת אהבתו ליוסף. ועוד שהיה ראוי לירד בשלשלאות, לשון שלש, וירד באהבה, גימט' אחד.

הרי עלי ברזל אחרים אומרים לא יפחות מאמה על אמה, למאי חזיא,

א"ר יוסף לכליאי עורב (שבת צ א)

ופרש"י וז"ל: "לכליאי עורב-טבלאות של אמה היו עושין, והן חדין כסכין סביבותיהם, ומסמרן חדין ככולן, ומחפין בהן גגו של היכל למנוע את העורבים מלישב", עכ"ל ועין מדות פ"ד, מ"ו, ודו"ק שמקום גבוה שבהיכל, בו נותנים ברזל דייקא. ועין עוד ערוך ערך כל, והפלאה שבערכין שם. אולם מאידך כתיב, ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנתו, בבית אינו נשמע אבל בחוץ נשמע ועין רמב"ן (שמות כ כא) שהיו עוקרין האבנים מהרריהן ומסתתים אותם שם בברזל וכו", עכ"ל. וכאן מתבאר "בחוץ נשמע" הינו על גבי הגג היה ברזל.

ואמרו (מדות פ"ג מ"ד) שלא נגע באבנים ברזל, לכל דבר, וכתב בתפא"י (שם אות לה) וז"ל: "נראה

אורה (ברכות ג א) שמחיצה זו בין ישראל לקב"ה, וז"ל: "כי בעבור חטא האדם הפגם בא לשני דברים אלו, האחד להשליך תפארת ישראל, והשני מיעוט הברכה וההשפעה, וכו', כי החטא סותם צינורי השפע", עכ"ל עי"ש וזהו המחיצה שסותמת השפע, והבן. וזהו לשון רש"י (פסחים פה ב) אינה מפסקת- שאין הפסק לפני הקב"ה שהכל גלוי וידוע לפניו ואין סתימה לפניו", עכ"ל ועין וזה"ק ח"ג, רפ ב.

ראוי היה יעקב אבינו לירד בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו, שנאמר (הושע יא ב) בחבל אדם אמשכם בעבותות אהבה

(שבת פט ב)

ועין ב"ר פו א, שאמרו ובקלורין, עי"ש. וביאור, שהנה אמרו (עירובין מח א) אין לך שיפה למדידה יותר משלשלאות של ברזל, אבל מה נעשה שהרי אמרה תורה ובידו חבל מדה, וביאר במאירי שם וז"ל: "כלומר שאי אפשר למתחן יותר מדאי וכו'. והבן שזהו ראוי היה לירד יעקב בשלשלאות של ברזל, הינו בחינת הנהגת מדה כנגד מדה, אלא שזכותו גרמה לו הנהגת רחמים שלמעלה מן המדה.

אולם בפשטות כתב רש"י על אתר וז"ל: "כדרך כל הגולים, שהרי ע"פ גזרת גלות ירד לשם", עכ"ל ועין בן יהודע על אתר.

עוד נראה דהנה שלשלאות של ברזל עושין טבעות (עין תוס' חולין עג, א ד"ה מטביל) והיינו ירידה במדרגת השתלשלות, וזכותו גרמה לו שנעשה במשיכה של חיבה, כמ"ש רש"י. וזש"כ אנכי ארד עמך, דבקות באלופו של עולם, למעלה ממדריגת השתלשלות ועין שפת אמת ויגש, תר"מ.

ואמרו (זוה"ק ח"א קכו א) עזא ועזאל, דאפיל לון קב"ה מן שמיא, ואנון קטירין בשלשלא דפרזלא ואודען חרשין לבני נשא וכו'. וא"כ ירידה בשלשלאות של ברזל, היינו מכח עזא

והטעם שנקראים בשם הר הברזל, כפשוטו שכן קראו לאותו מקום. אולם כתב בתוי"ט שם וז"ל: "ציני הר הברזל, לשון הר"ן דקלים קשים הגדלים בהרים", עכ"ל. וכבר נתבאר בארוכה שברזל גדרו דבר קשה, וכיון שהם קשים נקראים ע"ש הברזל. אולם בתפ"א (שם אות י"א) כתב וז"ל: "ר"ל לולבים הגדלים בהרי הסלע מדאין כח הגידול רב (כיון שזה סלע קשה) לכן העלין קצרים. ועין רא"ה סוכה, כט ב. ועין גר"א (אדרת אליהו יהושע טו ג) היכן מקומו של הר זה.

ועוד נראה, שאין עלה תחתון עולה למקום עליון אלא עומד לבדו, (עין רש"י סוכה, לב א, ד"ה ציני הר הברזל) וזהו מחמת היותם קשים ונפרדים. ולכן אין אחד מתחבר עם זולתו, וכתב בספר הליקוטים (צמח צדק ערך ברזל) שברזל עם הכולל גימט' עמלק, ועי"ש שהוא ג"כ גימט' גורל, והוא בחינת עמלק, שהוא קשה עורף, ונראה שעמלק בחינת פרוד, ולכן בא על ישראל ברפידים, לשון פרוד כנודע. וכתב רש"י (סוכה מו ב, ד"ה כי צינתא) וז"ל: "כי ציניתא בכבל, מקום הוא ובו דקלים הרבה כמו ציני הר הברזל", עכ"ל. וזהו עמלק ריבוי באופן של פרוד, ודו"ק.

וזהו שסימו ואמרו וזו היא פתחה של גיהנם, כי מקום זה יונק מכחו של עמלק, שכל היותו העדר, מחה תמחה, אמר אמתה, וזהו גיהנם, מקום העדר, כמ"ש המהר"ל בכמה מקומות בחינת צל- מות, ועמלק נקרא לץ, ל- צל, ואמרו (עירובין יט א) שני תמרות יש בגי בן הנם, ועולה עשן מביניהן, וזו היא ששנינו ציני הר הברזל כשירות, זו היא פתחה של גיהנם. ועין ילק"ש ישעיה לא, רמז תלו, ועין מהר"ל גבורות ה', פרק מז. ואמרו (ר"ה יא) ברזל קשה, אור מפעפעו, ודו"ק. ועמלק נקרא ראש גוים, ראש גאים. ואמרו (מדרש כונן, הובא בילקוט ראובני, בראשית אות קפו) ביום שלישי ברא הקב"ה כל מיני אילנות ועצים בג'ע, ובעה"ז ברא כל מיני סרק

לי דהא לכל דבר, ר"ל לא לבד למזבח ולכבש דכתיב בהו להדיא לא תניף עליהן ברזל, אלא אפילו אבני היכל ועזרות כשנגע בהן ברזל וכו', עכ"ל, עי"ש ומבואר הכא שנוגע בגגו, ודו"ק.

וכן כתב שם מפורש בתפא"י (מדות פ"ד מ"א, בועז אות א) וז"ל: "לא תניף עליהן ברזל וכו', והרי על גג ההיכל היה כליא עורב של ברזל כדלקמן (פ"ד סימן נט) וכו', אין לחוש, דרק עליית ההיכל נתקדשה ולא גגו (פסחים פו, א) עכ"ל.

והנה נחשת חזקה, וברזל חזק מנחשת. וכתב במצודות דוד (ירמיהו כח) וז"ל: "ככלי זין העשוי מנחושת וברזל מעורב זה בזה שהוא חזק מאוד, וכן נאמר (ירמיה טו) ברזל מצפון ונחשת", עכ"ל. וזהו ברזל להרחיק עורב כליא דעורב, ובעומק זהו ברזל מעורב נחשת לסלק עורב, והבן. ועין עוד דניאל, ב, מא- מג.

ובעומק, עורב אכזר, וקשה, ולכן כנגדו לקחו להרחיקו, דייקא ברזל, וברזל מעורב, קשה לעומת קשה.

אולם כתבו התוס' על אתר וז"ל: "מכליא עורב- בערוך בערך כל פירש, דבמקדש ראשון מפני רוב הקדושה שהיתה בו, לא הוה צריך כליא עורב, וליתא דפ"ק דמועד קטן (ט, א) משמע בהדיא שהיה במקדש ראשון כליא עורב", עכ"ל. ודייקו שקודם בית ראשון היתה קדושה חזקה, חוזק רוחני והוא בירור העורבים, ודוק.

ועין עוד אהבת יהונתן, תרומה.

ציני הר הברזל כשרות וזו היא פתחה של גיהנם (סוכה לב א)

וכתב הרמב"ם (פירוש המשניות סוכה פ"ג מ"א) וז"ל: "ובמקום ידוע מארץ ישראל יש דקלים שבריאת הלולבים לשם, הם ראש עלה זה בצד עיקרו של זה, ואינם מורכבות קצתם על קצתם כשאר הלולבים כזו הצורה, והם הנקראים ציני הר הברזל", עכ"ל.

בעץ ואזי צפו יחדיו הם פחות דרך נס, ויותר קרוב לטבע, ע"ש.

ובעומק, ברזל עם הכולל גימט' רם, וזהו גופא מה שרומם ארונו של יוסף, הברזל עצמו. ואולם כתב הר"ש משאנץ (תרומות פ"ד משנה י"א וכן הוא ברע"ב שם) וז"ל: "וקפאה ויצף הברזל ותרגום וקפא, "הציפון" הלמעלה, הסיר מה שלמעלה", עכ"ל. ולשון הרע"ב, הסיר מה שלמעלה", עכ"ל. והבן שכאשר התחתון עולה, העליון יורד ונעשה צפון, וכאשר עלה הארון של הברזל, ירדו המים העליונים למטה, במקומו ודוק מהו גדר הנס, האם שהברזל עלה למעלה או שהמים ירדו למטה, ודו"ק.

ועין רש"י ברכות א, ד"ה המקפה אכילתו ופסחים נ ב, ד"ה אור, ועוד. שמשמע שגדר צף, עיקרו שהקל עולה למעלה, ולא שהכבד יורד למטה, ודו"ק ולפ"ז יש להגדיר את הנס בהפכו, והבן צף מלשון צף למעלה, ומלשון צפון העליון צף למעלה והתחתון נעשה צפון.

ובעומק, מאותו שורש שעלה יוסף מבית הבור, לגדולה להיות משנה למלך פרעה כן עלה ארונו מהתהום למעלה.

עשר דברים קשים נבראו בעולם, הר קשה ברזל מחתכו, ברזל קשה אור מפעפעו, אור קשה מים מכבין אותו
(ב"ב יא)

ואמרו (סוכה נב ב) על יצה"ר, אם ברזל הוא מתפוצץ (ע"י התורה שנמשלה לאש) דכתיב (ירמיה כג כט) הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע.

אולם הכנסה למים אחר נתינת הברזל באור מחזקו, כמ"ש שבת לא א, דומה לברזל שהכניסהו לאור ולא הכניסהו לצונן, ופרש"י, מפעפעו- מרככו. היפך דבר קשה- מרככו. אולם בערוך ערך פע כתב וז"ל: "פירוש מפעפען מבעבעין, מלשון שחין אבעבעות", עכ"ל. ונראה כלוחש המנענע שפתיו כמ"ש

ומאכל, כיון שראו ארז הלבנון ואלוני בשן וכל אילנות הגבוהים כי נבראו תחלה בארץ, מיד גבהו וגאו בעצמם, אמר הקב"ה אני שונא גאים ואין גאה בעולם אלא אני, מיד ברא הקב"ה הר הברזל, וכיון שראו האילנות הר הברזל בכו, וכן נקראו האילנות בכאים, שנאמר ממול הבכאים, ומתרגם במקבל אילנייא, א"ל הקב"ה למה תבכו, א"ל לפי שבראת הר הברזל שיעקרנו ממתענו וכו'.

הלך משה ועמד על שפת הנילוס א"ל יוסף יוסף הגיע העת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם וכו' מיד צף ארונו של יוסף, ואל תתמה האיך ברזל צף, שהרי כתיב (מלכים ב' ו) ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל נפל אל המים וגו' ויצף הברזל, וכו' (סוטה יג א) וכתב במהרש"א שם וז"ל: "צף הברזל מפני ניסי ה', וכו'", עכ"ל.

והבן נס לשון נס להתנוסס, ומעבר טבע מהות הנס, צף הברזל ונעשה נס להתנוסס, והבן.

ואם נאמר, שנתפורר ואז צף, אינו משנה כלל, שא"כ נותר יוסף ללא ארון, ועוד כתב בהכתב והקבלה (שמות יד כ) וז"ל: "מלת קפאו, וכו' שצף וכו' ויצף הברזל, תרגומו וקפא פרזלא, וכן מלת קפאו כמו קרישה ודבוק, מן וכגבינה תקפאני", עכ"ל וא"כ קפא ארונו של יוסף, נתחזק בחוזקו ואז עלה, שהבן שנעשה נס גדול יותר, שתחלה נעשה חזק וכבד יותר, ואח"כ צף.

וכתב הרלב"ג (מלכים שם) ויקצב עץ וישלך שמה ויצף הברזל, ר"ל שכבר חתך ותקנו במדה שיוכל להכנס בנקב הברזל ויהיה לו כמו יד, ובזה היה המופת הזה שכאשר השליכו שוב נכנס בנקב הברזל ונתקיים בו הברזל", עכ"ל. אולם בארונו של יוסף, צף ברזל לעצמו, והבן. ועין אברבנאל שם, לפרש שהתלבשותו

אולם עוד הבחנה של ביטול הברזל, אמרו (סוכה נב ב) אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד וכו' אם ברזל הוא מתפוצץ דכתיב (ירמיה כג כט) הלא כה דברי כאש נאום ה', וכפטיש יפוצץ סלע והיפך הברזל שהוא חזק וקשה ונעשה מחיצה מעליא, מתפוצץ, ונעשה פירורין פירורין.

אולם לפעמים הוא להיפך, כמ"ש המהר"ל (גור אריה שמות ו ט) וז"ל: "דמשמע שרז"ל מפרשים כפטיש יפוצץ סלע, שהברזל עצמו מתפוצץ, שיש לפרש ג"כ שהסלע מפוצץ הפטיש, שיוצאים ממנו ניצוצות מן הפטיש וסוף סוף על ידי הכאה, הברזל מתפוצץ, שיוצאים מן הפטיש ניצוצות", עכ"ל. עי"ש. והבן שפעמים האור גובר ונעשה הברזל רך ומבעבע, ופעמים להיפך יוצא מן הברזל ניצוצות ששורשו אור. ועין חשק שלמה שורש זק, וז"ל: "ומלשון היזק יקרא מין כלי משחית "זיק" וכו', והוא מין חץ של ברזל שהוא משחית ומזיק כענין חץ, מלשון מחץ וכו', ויקרא ג"כ ניצוץ האור זיק, וכו' מטעם שיש לניצוץ האור צורת זיק הנזרק", עכ"ל.

בערוך שם ערך פע, וז"ל: "פועה שפועה לולד, פירוש לוחשת וכו'. מיפעא פעי, צועק וכו' עכ"ל.

והבן שברזל הוא דומם, מלשון דממה-שותק. וכאשר נכנס לאור ומרככו, ומבעבע, נראה שלוחש וצועק וזהו עומק עליתו ע"י האור, וזאת מלבד התיקון שנעשה מקשה רך. ולהיפך מצד הקלקול, האש מבטל הברזל ממהותו, ובדרך רמז, ברזל ואור גימ' מות, היינו ביטול מהותו של הדבר, נקרא מות בערכו. ולכך אמרו, ברזל ממית בכל שהוא, והבן.

וכתב ביריעות שלמה (חוברת יא יריעה לה) וז"ל: "הדברים המקבלים את המים מבית ומחוץ, ו"מפעפעים" בהם מעבר לעבר, וכו'", עכ"ל. והבן שברזל יש בו מהות של מחיצה, החוצצת ומבדילה על מנת שלא יעבור דבר מצד זה לצד אחר. כגון מ"ש (ברכות לב ב) נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים. ואמרו (עירובין מה א) צריך מחיצה של ברזל להפסיקו (עי"ש ברזל נמי עיילי בהו מיא) אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסיקה בין ישראל לאביהם שבשמים, עשה מחיצות של ברזל וסיכך על גבן (סוכה ד א) ועוד.

מדור
רל"א
שערים

צירוף

ב-ר / ב-י / ב-א / ר-י / ר-א / י-א

ב-ר

וחשך, אור וצל דקלקול. וזהו בער, אש בוערת, מחד יש בה אור, אולם מאידך נעשה אפר, פרוד.

והבן שבחינת פירוד גמור, הוא בחינת גלות לד' כנפות הארץ כנ"ל, וזה בחינת נבוכדראצר, נבוזראדן והדומים להם שיש בהם אותיות בר, שורש גלות. משא"כ בחינת תערובת הוא בחינת סנחריב שבלל את האומות יחדיו וערבבם. ונקרא כן כמ"ש חז"ל שסיחתו ריב. כי יש כח דיבור באדם, דבר, ד-בר. וכאשר זהו דיבור עליון הוא בבחינת "פתח פיך ויאירו דבריך", בחינת ברירות, וזהו הדיבור שמוציא פרי המחשבה והרצון לבר, לחוץ, וע"ד כלל לזולתו. אולם בדיבור יש תערובת של כ"ב אותיות. וכאשר נופל לקלקול נעשה עירוב דקלקול בחינת סנחריב, שסיחתו שיחה - דיבור של ריב. וכל זאת מכח דעת המתגלה בפה, דעת-ערוב דקלקול. כן מכת ברד, בר ד, אש מתקלחת בתוך הברד, תערובת דקלקול. וכן מכת ברד, בר - ד, אש מתקלחת בתוך הברד, תערובת דקלקול. והנה כתיב "דבר מלך שלטון", מכח הדיבור שולט על אלו שלבר ממנו. ושם נעשה שורש הריב, חלוקת המלוכה, בין ירבעם ורחבעם שיש בשמותם אותיות רב.

והנה כאשר מתגלה בחינת קלקול נעשה ריב, בשורשו הוא בחינת שרב, ש-רב, ריבוי הארה מעל גבולות הכלי. אולם כאשר זו הארה דתיקון הוא בחינת אברהם, בר-אהם, שנאמר עליו מי האיר ממזרח צדק" ועל הארת חמה דתיקון נאמר כצאת השמש בגבורתו, גבר, ג-בר. אור מבורר, ויציאה לחוץ בשלמות.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: טבור, ירבעם, רחבעם, דרבן, חברון, נבוכדראצר, מכבר, נבוזראדן, סנחריב, עכבר, קרבן, רגב, בחר, אביר, אביתר, אבנר, אבר, אברהם, ברכה, עבר, חרב, קבר, ארבה, ארבע, רעב, שבר, חבר, באר, בור, בכור, ברית, בקר, ברד, ברה, בשר, גבר, גיבור, כגור, דביר, דבר, דיבור, בהיר, בחור, בחירה, חרבה, בכורים, בלאשצר, עבר, עבירה, עיבור, בעור, בער, בצר, בר, קרב, ברה, ברור, ברזל, רבקה, רחוב, בריה, ברי, ריב, ברנע, ברק, בתר, גביר, דבורה, כרובים, מצבר, מבשר, עברי, ערב, ערבה, ערבון, קרב, רחב, ארב, בישר, מדבר, עורב, זרובבל, צבר, רכב, כביר, מערב, ראובן, רבבה, רבע, רהב, רקב, חורב, חרבונא, שרב, שרביט, בהרת, בירה, בסר, בריא, ברוש.

בר-ית. וברית היינו חיבור מבורר, בר לשון ברור, בהיר, בהרת, בחינת בריא, כי הבריא כולו מבורר. מעצי ברוש, בר - וש, חזקים וחיבורם מבורר. וחיבור חזק נגלה בברזל, בר - זל. והוא בחינת - בחור, בר - וח, לשון ברירות, מובחר. וכן בכור, בר - כו, יש בו דין יכיר, ברירות. וזהו בבחינת נפש. ובבחינת מקום זהו בירה, בר - יה, בית מבורר ומובחר. ובבחינת זמן, זהו בקר, בר - ק. ומקום הברית, אות ברית קודש במקום רגליו של אדם, הנקראים "לבר מגופא", כנודע, לחוץ. בר-חוץ. בחינת ברה, בר - ח, בר - חוץ. ותחילתו של אות ברית קדש בטבור כנודע. טבור, טו-בר. ושם נתגלה כח ההתפשטות וההרחבה באדם, הנקרא ברכה מלשון הברכה, המשכה. כך-ברך. וכאשר המשכה זו טהורה, אזי זהו בבחינת "אור זרוע לצדיק", "ברה כחמה", ברה לשון ברור. וזהו ברק, בר-ק. כי התערובת יוצרת החשכה, והברירות אורה. ובשורש הוא אור ובהתפשטותו מים (בחינת אמ"ר, אור, מים, רקיע). וזהו באר. לשון ביאור, בירור אור, ולשון באר מים. באר, בר-א. וכן בור מים, בור, בר-ו. ואזי מטיפה זו נעשה עובר במעי אמו, עובר, עו-בר. והולד הנולד בראשונה נקרא בכור, בר-כו. ועיקר גילוי זה נמצא אצל רחל - יוסף, בשורש, והתפשטותה של רחל - בלהה, ר"ת ב"ר. (והשורש ברבקה, בר-קה) וכן אצל ראובן שהיה בכור. ראובן בר-און. ופעמים טיפה זו אינה נקלטת באם ונעשית טיפה מסרחת, רקבון, רקב, בר-ק, היפך ברור. וכן אצל כל אדם בסופו שבא אל מקום קבורתו, קבר, בר-ק. וזהו בחינת בסר, בר - ס, היפך הבר, ברור, ישנו סיתום. בר - סתום.

והבן שבפנימיות הכל מאוחד, וכאשר יוצא לבר, לחוץ, נעשה ריבוי. וזהו בר-רב, לשון ריבוי, וזהו לשון רבבה, מנין ריבוי הגמור. וכן פירות המחוברים לקרקע, סדנא דארעא חד הוא, ומחבר כל הפירות, וכאשר נבצרים, נעשה ריבוי, בצר, בר - צ. וכאשר ח"ו מתגלה ניצוץ הרע שבו, נעשה מכך ריב, רב-י. והוא בחינת עבירה, רב-עיה. וכח המפריד נקרא חרב (היפך חבר, חיבור), רב-ח. וכאשר זהו בתיקון זהו בחר, בוחר בטוב ומפריד הרע. והבן שיש בחינת פירוד גמור, והוא בחינת שבר, ש-בר. ועיקרו התפזרות לארבע כנפות הארץ, ארבע, רב-אע. והיפוכו חבר, ח-בר, שמחבר כל החלקים, והוא מקום קבורת האבות, חברון. וכן ברית, בר-חי, שמבריה מן הקצה אל הקצה ומחבר כל הנפרדים. והוא בחינת צבר, בר-צ. ויש בחינת פרוד ע"י תערובת במקום אחד ועי"ז נפרדו חלקיו. תערובת, ערב, רב-ע. וזהו בהרת דקלקול, בר - הת, מראה חמה עמוקה מן הצל, תערובת של אור

ב-ז

אמהות. והוא בחינת בזק כנ"ל. כי הארה במדרגת זיו, היא בחינת זבד, כמ"ש (בראשית ל, כ) ותאמר לאה זבדני אלקים אתי זבד טוב הפעם יזבלני אישי כי ילדתי לו ששה בנים ותקרא את שמו זבלון. ופרש"י זבד טוב, לשון בית זבול וכו' בית מדור. כמ"ש במדרש אגדה (במדבר ב, לב) זבלון היה מצויר עליו כמין בית שנאמר יזבלני, ומתרגמינן מדור. וזהו בחינת אשה גמורה, לאה, זבד, זב-ד. אולם זבלון ממוצע בין אמהות לשפחות, כי זבלון, זב-לון. זב, ר"ת זלפה בלהה כנ"ל.

והנה ראשית יצירת האשה לחד מ"ד היתה פרצוף, ולחד מ"ד זנב. זב-ן. לשון קניה בארמית, האשה נקנית. וזהב ענינו חלק הזב שבאדם שזהו שורש האשה, ולכך יכולה להפרד ממנו. וחזרת האשה לבעלה, בחינת זבח, זב-ח. והוא השורש לכל הקרבנות, שכל קרבן אינו אלא זיבה של בעליו, וכאשר זובחו מחזיר זיבתו לשורשו. ועי"כ נמשך זיבה דתיקון, מזבח מזין ומפרנס וכו'. וזהו תוקפו של בועז. זב-עו. שלא קלקל. זיבתו, פגם אות ברית קודש, אלא המתין לנשואין. ואז זכה לתקן שהזב נתעלה לזהב, ויצא ממנו דוד גימ' זהב. ועיקר מקום הזיבה דקדושה לעולם, ממקום ביהמ"ק, הנמצא בחלקו של בנימין, הנקרא זב "בנימין זב יטרף". זאב, א-זב. זיבה מאלופו של עולם. כי מאור השכינה השורה במקדש נמשך זיו וזיבה דקדושה לעולם.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אביעזר, אזוב, איזבל, כזב, עזב, בזק, ברזל, בוז, זבת, זבלון, זהב, בועז, זנב, זאב, זבד, זבל, זרובבל, נבזוראד, בוז.

זב, ב-ז. והנה יש אור, ומן האור נעשה מים כמ"ש חז"ל, בבחינת אמ"ר, ר"ת אור מים רקיע. וכשם שיש את עצם האור, ויש התפשטות מן האור הנקרא זיו. כן יש את עצם המים, והתפשטותם נקרא זיבה, זב, ומי שלוקח התפשטות זו בכח נקראת פעולתו בזו. ומי שאין לו את מקור המים אלא רק את התפשטותו בלבד, זהו בזיון בוז, בו. וכן שפל כאזוב, או - זב, שאין לו מקום אלא התפשטות בלבד. ויתר על כן כאשר ישנו ניתוק מן המקור זהו זיבה דקלקול, טומאת זב. וכאשר הזיבה מתנתקת מן המקור, והזיבה עומדת לעצמה, נעשה בחינת זבל, זב-ל. אולם אמרו חז"ל, זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך. וזהו זבל, זב - ל, לעומת זהב, זב-ה. כי מהות הזהב שהוא מאיר מעין זיו. והוא מדרגת זיבה עליונה שעצמות האור מאיר במים, ומתוך הארה זו מאיר אף בזיבתו ונעשה זהב. אולם אצל יצחק אף הזבל שלו האיר יותר מן זהבו של אבימלך.

ולתתא הדבר הזב, שהוא רך, נעשה קשה, וזהו ברזל, ב-ז רל.

והנה זב במילוי, זי"ן, ב"ת עולה עם הכולל ת"פ, גימ' תלמוד וגימ' לילית כנודע. כי מצד מדרגת הזיו, זהב כנ"ל, זהו תלמוד, תורה אור שמשתלשל עד היות דאביי ורבה "דבר קטן", ונעשה זיו, זהב. לעומת כך לילית, בחינת זבל, גימ' ל"ט, בחינת ל-ט, לשון קללה. והיא בחינת איזבל.

ובחינת זיבה זו דקלקול נקראת כזב, בחינת מעיין המכזב מימיו, משא"כ כאשר אינו מכזב מימיו, תמיד מחובר למקור המעיין. אולם כאשר מכזב מימיו, מתנתק מן המקור. וזהו כזב, כ-זב, דמיון דקלקול. ומדמה דקלקול מראה עצמו כאילו מחובר למקורו לעליון וזו גאווה. ומה תקנתו, אזוב, או-זב, כמ"ש חז"ל (תנחומא ישן, מצורע, ח) אין באילנות נמוך כאזוב, לפי שהשפיל עצמו, לפיכך יתרפא באזוב. וכאשר מאיר אור דתיקון של זב, כנ"ל, אולם אינו בתיקון שלם אזי אין מאיר בו אור של זיו, זהב ממש כנ"ל, אלא בחינת בזק, ב-זק. מראה אור שמסתלק במהירות, והוא כזב של זיו, שמכזב ומפסיק את הארתו.

והנה נודע, ברז"ל ר"ת בלהה רחל זלפה לאה. ולפ"ז זב ר"ת, זלפה, בלהה, כלומר מדרגת שפחות ללא הארת

ב-ל

ושורש אבלות זו נעוץ בחוה שנתנה לאדה"ר לאכול מעץ הדעת, שעליו נאמר ביום אכלך ממנו מות תמות. ומעשה זה הוגדר בחז"ל, היא שפכה דמו של עולם.

והנה יש רציחה בפועל, ויש אביוזיהו, מלבין (לב - 1) פני חבריו, הנקרא עלב. ע-לב. והנה אמרו, עשרה דורות מאדה"ר עד נח וכו', אולם במקום שיאה תיקון הלב, נעשה קלקול כמ"ש ויתעצב ה' אל לבו. וכתוצאה מכך נעשה מבול. לב-מו. ועיקר גזר דינם לא נחתם אלא על הגזל, היפך צדקה-נותן. גזל כולו מקבל, קבל, לב-ק, שהוא בחינת בלק אותיות קבל, כנודע. ותולדת כך נעשה הסבל הגדול בעולם כמעט לכל יושבי תבל. סבל, לב-ס. וחל על עצם העולם הנקרא תבל. לב-ת. כלומר על עצם שורש העולם הנקרא לבו של העולם, כמ"ש חז"ל שיש במקום לב, כמ"ש דברו על לב ירושלים, זהו לבד דתיקון. וכתוב תולה ארץ על בלימה, לב - ימה, והוא שורש לבו של העולם. ולב דקלקול שבעולם הוא בכל, לב-ב. ובנפש זהו בליעל, בל - יעל.

ואחר עשרה דורות בא אברהם לתקן זאת. ולעומתו בלעם, בל - עם, כמ"ש במסכת אבות. ועיקר הפסולת היוצאת לתרבות רעה ביום מיתתו הוא עשו, בחינת אדם בליעל, היפך אדם, אדם, בליעל, לב-עלי. ושורשו הוא מזרעו של בתואל, לב-תאו. ולעומתו יעקב נושא את בלהה, לב-הה, תחלת תיקון הלב. ובשבטים עיקר התיקון לכך, זבולון, לב-זון, זון ר"ת זכר ונקבה, תיקון אחדותם. והמתנגד ליעקב לבן, לב-ן. שהוא נבל כנודע, ופסולתם של אלו בבחינת זבל, לב-ז. ושורשם נחש, פורץ גדרו של עולם, פורץ את הגבול, גבול, לב-גו, פורץ את הלב.

ושלמות התיקון בבנין המשכן ע"י בצלאל, וכל חכם לב. בצלאל, לב-אצל. אולם נאמר בו גם במזבח 'לא תניף עליו ברזל', לב - רז, הארת לב נעלמת ונסתרת בו ואינה בגילוי. אולם ובכניסה לא"ע"י כלב, לב-כ. ובמצות יובל הנהוגת בארץ, יובל, לב-ו. ושורשו יום החמישים של מתן תורה, במשוך היובל המה יעלו בהר.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אביאל, אבימלך, אבל, אבשלום, אהליאב, חלב, זבל, חבל, לבן, אלגביש, אלישבע, בכל, בדלה, בחלה, בלע, בעל, ברזל, בתולה, גבל, גבול, בגלל, בכל, בול, זבולון, בחל, חלב, כלב, בל, בלל, לב, יובל, יובל, לבש, להב, בלהה, בלה, בלט, בלעם, בלשאצר, בלתי, סבל, בצל, בצלאל, בישל, גבעל, גבריאל, גבלה, הבל, מבול, לכנון, נבל, איזבל, בתואל, גבול, לביא, עיבל, קבל, שביל, שבלים, תבל, יבלת, בלק, מהיטבאל, מלבן, עלב, שבלול, בטל, בלג, בלימה, בליעל, בלם.

רבותינו לימדונו (מבואר היטב בעץ חיים) שמדרגת לב שורשה ל"ב נתיבות חכמה עליונה שבראש. הנקראת בלימה, לב - ימה, והיינו י' ספירות וכב' אותיות גימט' לב, כמבואר בספר יצירה. וזו צורת הבריאה, כגלדי בצלים, בצל, לב - צ, בתוכו לבו, והכל סביב ללב. וכאשר הארה זו מתפשטת לתוך גופו של האדם נעשה "לב". וכאשר ח"ו אינה מתפשטת, אזי זהו בחינת "בל", לשון שלילה. וזהו בול, בל - ו, לשון בלה, בלתי. וכן בלע, בל - ע, אור שאינו מתפשט אלא נשאר בלוע במקורו.

הארה עליונה זו היא ממדרגת הלובן העליון. לבן לב-ן, כמבואר בדברי רבותינו. וכאשר הארה זו מאירה אצל נקבה נעשה במקום הלב, מקום דדיה, חלב, לב-ח. ומדרגת חלב מקשרת את הולד לאמו, ללובן העליון, ללבה של האם. חלב אותיות חבל, שהחלב נעשה חבל המקשר בין הולד לאם. ומכך כך נעשו האם והולד בלולים זה עם זה, בלל, בל - ל. ונגלה אצל בלהה, בל - הה, שיפחת רחל, שנולד בנימין ומתה רחל, וגידלה בלהה את בנימין כאמו, ואף דאגה לחלב בעבורו. ובעומק הכח המקשר הוא ה"לב" כנ"ל. וכאשר מקיא חלב שינק משדי אמו, זהו בחל. וזהו ביטול של החלב, בטל, בל - ט.

וכשם שהוא הכח המקשר בין הולד לאמו, כן שורש כח ההולדה, "זכר" ו"נקבה" שורשו חיבורם בלב. והוא בחינת בעל, לב-ע. כי תחילת החיבור הוא בחינת חיבוק, אח"כ נישוק, ואח"כ חיבור גמור, ומקום החיבוק במקום הלב, חיבור לב אל לב, זהו מהות עומק החיבוק.

ועיקר החיבור בין בחור לבתולה. בתולה, לב-תוה. ובמלכי אדום הזכרים כפרשת וישלח, ז' ראשונים שבהם לא הוזכר נקבה בהם. ובמלך השמיני (בחינת חלב, לב, ה, כנ"ל) הוזכרה אשתו ושמה מהיטבאל, לב-מהיטא. ובו לא כתוב מיתה, כי היה חיבור במדרגת לב. וזהו בדלת, לב - חד , לב מחובר, לב אחד, ובבדלת מונח כח הצירוף והחיבור.

והנה תולדות ראשונים שהיו בעולם, קין והבל, הבל, לב-ה. כי בהבל נתגלה חיבור הלב של אדה"ר וחוה ונגלה חיבורו של הבל אל ליבה של חוה. וכאשר קם קין על הבל והרגו, ביטל חיבור הלב. ואמרו רבותינו שבלק שורשו בקין שהרג את הבל, מכך בל, העדר שבו. וכן בלק דבק בהעדר זה, בל - ק. ומכך כך רצה להרוג את ישראל. ובשעה זו נתחדשה אבלות בפועל ראשונה בעולם. אבלות, אבל א-לב. בבחינת טוב ללכת אל בית האבל וגו', והחי יתן אל לבו. אבל אל-לבו. ואבל אין לו פה, בבחינת מש"כ 'מבליגייתי עלי יגון', בל - ג, ליבא לפומיה לא גליא מכח הבלגה. ובבחינת בלם, בל - ס, בולם פיו.

ר-ז

ובשורש השורשים, הוא בחינת כח האחדות שכולל בקרבו את כל הפרטים, והוא בחינת זר-נזר, בחינת כתר, כללות הכל. והוא סוד רז, גימט' אין סוף, כנודע, גימט' אור. וכאשר אור זה מתפשט ונגלה לתתא, נגלה מדרגת כרוז, כ-רוז, כרוז עניינו לצרף יחד את השומעים. וכן משזר, מש-זר, חיבור פרטים. ובנפש זהו כח הזוכר, רז-כו, היינו שמצרף הפרטים בזכרונו. והוא בחינת ארגז, אג-רוז, שמצרף הפרטים בתוכו. וזהו סוד ארוז, א-רוז, הכל ארוז באל"ף, בשורש, ארוז בלבנון ישגה.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אביעזר, אדרגזריא, אדרזדא, אזור, אזר, אזרה, אחיעזר, איעזר, אכזר, אליעזר, אלעזר, ארגז, ארזה, ארוז, גזר, גזרה, גזרין, גרזים, גרזן, הגזרים, הדעזר, העזרי, מוזר, מזור, מזכיר, מזכרת, מזרה, מזמור, מזרח, ממזר, מרוז, מרזח, משזר, נאזר, מזרק, נבוזראדן, נזיר, נזר, נזריה, עזור, עזרא, עזראל, עזרה, עזרי, עזריאל, עזריה, פזר, עזריהו, עזריקם, פרזון, פרזות, פרזל, פרזלא, פרשז, רגז, רגזה, רגזו, רוזנים, רז, רזא, רזה, תרזה, זכר, אזכרה, זמר, גזרים, אזרח, פרזלא, זהיר, זרא, זרחי, נגרז, איעזרי, גזהר, הזיר, פרזים, פרזי, זורר, כרוז, אבן, העזר, ויועזר, זורח, זכרון, זכריהו, זכרי, זכריה, זמורה, זמיר, זמירה, זמרי, זמרא, זמרה, זמריא, זמרן, זמרת, זעיר, זפרנה, זר, זרבבל, זרד, זרו, זרוע, זרות, זרזיף, זרחיה, זרזיר, זרע, זרענים, זרק, זתר, זרש, חזיר, יזרחיה, יזרעאל, יחזרה, יעזר, ירזמון, לזרות, עזריקם, ברזל.

זר, לשון פיזור, "זורה לרוח", פזר, פ-זר. וזהו בחינת גזר, ג-זר, חילק לחלקים. וכל חלק נעשה זר לרעהו. וזהו בחינת נבוזארדן "רב טבחים", נבוזראדן, זר-נבו-אדן. וכולו זרות, רב טבחים, שוחט. ונעשה ע"י ברזל, זר - לב. ושורש הדבר ביצירת האשה שנלקחה מן הצלע, ונעשה לו זר, ובתיקון נעשית עזר כנגדו, עזר, ע-זר. והיא עזר לזכר, זר-כ. וכח פיזור זה בנפש, נגלה בפרטות אצל פרזי, פי-זר. ופרטות התיקון אצל עזרא הסופר, עא-זר. ואצל כל אלו שיש אותיות זר בקרבם, כגון אליעזר, אלעזר, יעזר, אחיעזר, עזראל, זרחיה, ועוד. והוא בחינת עזר - אור, לשון תוקף וחזק, היפך הפיזור המחליש. בחינת אזור במותניו. והוא בחינת זרוע עז, זרוע, זר-עו.

וכאשר כח קלקול זה בנפש, נופל למדרגת בעל חי, עיקר כח הקלקול הוא בחזיר, חי-זר, כל חיותו זרות. ושורשו באדם, בממזר, מום-זר, כמ"ש רבותינו. והשורש הדק לכך הוא זר לעומת כהן. ובכוחות הנפש נגלה בכעס, רוגז, גו-רוז. ועיקר בכעס, חרון "אף", בחינת ניאוף, לשון אף, נ-אף, כמ"ש חז"ל, ונגלה במעשה זמרי בן סלוא, זמרי, זר-מי.

וכאשר זה נגלה בקומת גופו של אדם, זהו בחינת רוה, רז-ה, בחינת זעיר, עי-זר. ונגלה בפרט אצל בעל חי הנקרא זרזיר, ב' פעמים אותיות רז בקרבו. זר-רז-י.

וכאשר זה נגלה במדרגת זמן, זהו זמן הזריחה, זרת, זר-ח, כי בשעת הזריחה קרניה של השמש מתחילות בפיוזום. כי תחלה יוצא רק ניצוץ אחד, בחינת נץ-ניצוץ. ובאור זהו בחינת ניצוץ, ובמים (שמשתלשלים מן האור כנודע, בבחינת אמ"ד), זהו זרזיף, זר-זיף. ובעצים זהו עץ הזמיר, זר-מי. וחלק העץ נקרא זמורה, זר-מוה. וכן זרד, זר-ד. והוא בחינת מזמר, ממ-זר. והגרענים נקראים זרעונים, רז-עונים. וחלק ממלאכות הפת, זורה, זר-וה, כנ"ל.

וכאשר זה במדרגת מקום, זהו בחינת היפך מקום שיש בו חומה, מקום פרוז, פו-רוז, אין לו חומה ולכך יושביו מתפזרים יותר למרחוק, כי אין להם חומה המגבילתם. והוא בחינת זורק דבר ממקום למקום, זרק, זר-ק. והיינו שנעתק ממקום למקום בזריקה ולא בדרך המשכה. והבן שהזריקה מהותה פירוד, היפך משיכה, המשכה. והיפוכו אזרח, קבוע ויציב במקומו ואינו מתפזר.

ר-ל

ולברר בחינת פרעה, פה-רע, ופה טוב. והיינו לברר כל צרופי האותיות, ומכיוון שלא הייתה גאולה שלמה, לכך אין בידינו תיבות לכלל צרופי רל"א שערים, ודו"ק. ותחילת הגאולה בפסח, ובו קרבן פסח שנאסר לאכול בו ערל, ע-רל. וכן העומר המתיר תבואה חדשה, וסופו מתן תורה, וכתוב ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו וגו', כרמל, כמ-רל. ותכלית היציאה לצאת ממצרים ולהיכנס לארץ ישראל, ובפרט לירושלים, רל-יושים. ושם כתיב כי מציון תצא תורה, והיינו תורה שמגלה את כל צרופי הרל"א כולם, ודו"ק. ולכך עולים לרגל ג' פעמים לירושלים, והיינו רגל, רל-ג, כנ"ל, שע"ז דבקים ברל"א שערים בירושלים דייקא.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אוריאל, אגרטל, אליחרף, אחרחל, אליעזר, אליצור, אלסר, אלעזר, אמרפל, אראל, אריאל, ארבאל, אשריאל, ברזל, ברזלי, ברכאל, גבריאל, גורל, זרבבל, חרול, יזרעאל, ירבעל, ירואל, ירושלים, ירחמאל, ישראל, עזראל, ערל, ערפל, פלאסר, פלנאסר, פלסר, צוריאל, קרסלי, רגל, רוכל, רחל, רכיל, רמליהו, רעואל, רעל, רעליה, שלמנאסר, אראלי, חרגל, יזרעאלי, כרמל, כרמלית, מלצר, מרגל, רבלה, עדריאל, אדרמלך, אשריאל, סרבבל, עזריאל, רפאל, בלאשצר, ירחמאל

נודע, ישראל, ישר-רל"א. והיינו רל"א אופני צרופי אותיות של ב' אותיות כמ"ש בספ"י. ויש רל"א, ואולם עיקרם ר"ל, ואחד הנוסף הוא שורש כל הצרופים. וזהו בחינת רכיל, רל-כי, שהולך ומעביר דברי זה לזה ועי"ז מצרף את כל הדיבורים, ומצרף את כל אופני הרל"א שערים. וזהו רגל, בבחינת לא רגל על לשונו, ודו"ק.

וכאשר זהו צרוף של קלקול, זהו בחינת רעל, רל-ע. וכדוגמת צרוף אותיות ג-ט, שאין להם צרוף כנודע, וכאשר מצורף נעשה פרוד איש מאשתו, בחינת ברזל, רל - בז, ברזל הורג ומפריד. ופגם צרוף זה הפריד את רחל מיעקב, רחל, רל-ח. כי תחלה נקרא יעקב ושם יכלה להצטרף אליו, אולם כאשר שב לארץ ישראל ונקרא ישראל, ישר-רל"א, כנ"ל, אזי אינו מצטרף אלא מכח הרל"א שערים. ואף פגם זה נגע ביעקב עצמו, וכמ"ש ויגע בכף ירכו, בחינת רגל כנ"ל. ובפרטות קרסול, קסו-רל. ולצורך כך נצרך יעקב - ישראל, לרפואה, וזהו ע"י הארת מלאך רפאל, רל-פא.

ותחילת תיקון זה התחיל באברהם, שהתנגד לו נמרוד הוא אמרפל, אמפ-רל, שרצה להפילו לכבשן האש, ורצה לבטל כוחו של אברהם שעליו נאמר, מי האיר ממזרח צדק, ורצה אמרפל להפוך בהירות הארה זו לערפל, עפ-רל. וירד גבריאל (כמ"ש בשלהי פסחים) להציל את אברהם מכבשן האש, גבריאל, גבאי-רל. וכן גבי-רלא. ועי"ז נתחזק אברהם בכוחו ברל"א שערים, בבחינת בהבראם, באברהם נברא העולם (כמ"ש חז"ל), והיינו כמ"ש בברכות, יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, והיינו מהארת צרופי רל"א שערים שהם כל אופני צרופי האותיות.

וירידת בני ישראל למצרים ויציאתם הייתה לצורך תיקון הדיבור, כנודע, והיינו לתקן

ז-ל

שתחילה היה ארור, היינו מזל תחתון, וכאשר נכנס לברוך, נקשר למזל עליון. אליעזר, לז-איער, כנ"ל.

והנה כאשר נוזל באופן שאינו מתוקן, תחילתו בפה, בבחינת לזות שפתים, לז-ות. וכאשר שפע זה יורד לתתא, אם מגיע למקום היתר, זהו בחינת זבל, זל-ב, בחינת איזבל, זל-אזבי. וכאשר מגיע למקום איסור, זהו עזאזל, עזא-זל, והיינו שניתן לו שפע הרע, בבחינת "מים אחרונים חובה", ניתן לרע לחלקו, שיונק מהלזות שפתים. ושפע זה נקרא גזל, ג-זל, והיינו שלוקח מן הקדושה שפע המזל, ואינו בידו אלא בבחינת גזל. ושפע זה הוא חלקו של נחש, בבחינת "זחלי עפר", זחל, זל-ח, כי המזל אינו מגיע לו באופן הראוי, אלא באופן של זחילה.

וכאשר הזוחל זוחל לתתא, זהו ברזל, זל - בר. וכאשר נכנס כח המזל מחוץ לפנים, זהו עלז, ע-לז, "ילעזו חסידים בכבוד", היפך זלזול, ביטול הכבוד, ירידה לתתא, עולה למקומו, מקום הכבוד.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: גזל, ברזל, יזרעל, לוז, גוזל, איזבל, אליעזר, אליפז, זבולון, זחל, זלזל, הלזה, מזלג, חזאל, מזל, עזיאל, עזראל, זולל, זולת, לזות, זלפה, זורכבל, זבל, זלות, יזל, עלז, יחזקאל, עזאזל.

ז-ל, מלשון מזל, מ-זל, "יזל מים מדליו". כי כאשר נמצא למעלה הוא בחינת כבוד, וכאשר יורד למטה נעשה זל, מזולזל, יורד ממדרגתו. ונודע שיש ב' מזלות ב"ג מדות של רחמים, נוצר ונקה. נוצר, מלשון שמירה שעל אף שיריד לתתא יש לו שמירה שיהא מעין שהיה לעילא. לעומתו ונקה, לשון נקיון שהשפע העליון יורד לתתא והוא זך, ועי"ז בירידתו לתתא מנקה התחתון. והוא בחינת גוזל, גו-זל, בחינת תבא האם ותקנה צואת בנה, שהגוזל קטן ונצרך לאמו.

ומצד מזל עליון אמרו (ב"ק, ב, ע"ב) אדם דאית ליה מזלא, ופירש"י מזל לשמור עצמו, והיינו שיש לו הארת מזל נוצר, לשון שמירה כנ"ל, משא"כ בהמה לית ליה מזלא, היינו שאין לה מזל עליון, אלא מזל תחתון, שהרי אין לך דבר שאין לו מזל, כמ"ש חז"ל, אין לך כל עשב ועשב שאין לו מלאך (מזל) המכה ואומר לו גדל. והיינו שאמרו אין מזל לישראל או יש מזל לישראל, וביאורו אין להם מזל תחתון, ויש להם מזל עליון.

וזהו מזל שמצינו בשורש קומתם של ישראל, זלפה, זל-פה, והיינו שאף השפחות (ושורשם באליעזר, לז-אי-עז, שיצא מכלל ארור לברוך) הם במדרגת ישראל, שיש להם מזל עליון, ונגלה בשבטים, בזרעה, בזבולון, זל-בוון, ומשתלשל בזרע ישראל, כגון יחזקאל, זל-יחזקא, ועוד. ובמדרגת מקום, זהו ארץ ישראל בכלל, ולזו בפרט, לז-ו, מקום שאין בו שקר כמ"ש חז"ל, בחינת חותמו אמת, מקום של נוצר, שמירה. בחינת יעקב, שנשא ד' נשים, ברז"ל כנודע ר"ת של שמות ד' אמהות, בר-זל.

לעומת כך, אצל אוה"ע יש רק מזל תחתון, בבחינת "עם הדומה לחמור", ובפרטות נגלה בזרעו של עשו, אליפז, לז-אפי. והממוצע בין ישראל לאוה"ע, הוא אליעזר עבד אברהם,

מדור
קבלה

בלבביפדיה קבלה
ברזל
מילון ערכים בקבלה
ברזל

בלבניפדיה קבלה

ברזל

אור א"ס

ספירות, מלשון מספר כמ"ש הגר"א. וכתוב [דה"א' כד, ט"ז] לזהב לכסף ולנחשת ולברזל אין מספר, וזהו מהארת אור א"ס בבנין ביהמ"ק. ואמרו [ברכות סא ע"ב] בשעה שהוציאו את ר"ע להריגה זמן ק"ש היה והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עול מלכות שמים. ועין ספר הליקוטנים, וישב, פרק מח: וזהו במסירות נפש. ונגלה לו אז אור א"ס. ואמרו [פסחים פ"ה ע"ב] דאמר ר' יהושע בן לוי, אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, וכשנחרב הבית נפסקה מחיצה שמפסקת.

צמצום

כתבי אסירי עני וברזל. ועוד. מצרים, מיצר- ים, וכתוב [דברים ה, כ] ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל

ממצרים, ועין שער הכוונות, דרושי הפסח, דרוש א".

ועוד. מחיצה. וכתוב [יחזקאל ד, ג] ונתת קיר ברזל בינך ובין העיר. ואמרו [ברכות לב, ע"ב] וא"ר אלעזר, שיום שנחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים. ועוד. חלל. וז"ל רש"י [ב"מ מ"ב ע"א] גשושאי-שגששין בקרקע בשפודין של ברזל להכיר מקום שתחתיו חלל, עכ"ל.

קו

קו דק, הינו בלתי שיעור". ודו"ק שהקו יוצא מא"ס שאין לו שיעור. ולתתא נעשה דק בלי שיעור. וז"ל רש"י מחז"ל" [במדבר לה, ט"ז] ובא ללמד, שההורג בכל דבר צריך שיהי' בו שיעור כדי להמית, שנאמר בכולם, אשר ימות בו, דמתרדמינן דהיא כמסת שימות בה, חוץ מן הברזל, שגלוי וידוע לפני הקב"ה שהברזל

* הכינוי "אין מספר" נזכר בפסוקים על תבואה שצבר יוסף או על שאר דברים גשמיים שיש להם סוף ורק שאין בכוח בן אנוש לספור.

ב צריך מקור. ואולי כוונת הרב אל מה שאמרו שלא היה חומת ברזל כדלהלן, אלא שגם שם אינו מוכרח שהכונה לא"ס.

ג שם לגבי יששכר, וביאורו על פי זוהר חדש רות שיששכר נתעבר בר"ע, כמו שהביא בשער הפסוקים ויצא.

ד צריך מקור לגילוי א"ס על ידי מסי"נ. ל"מ באר"ל. אלא נמצא בספרי חסידות כנראה מבעל התניא.

ה הענין שם על מחיצה גשמית שאינה מפסקת לתפילה, ואינה מענין החומת ברזל הרוחנית.

ו [ברכות לב:]: ואמר רבי אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים שנאמר ואתה קח

לך מחבת ברזל ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר. וסוד מחיצת ברזל ביאר הרי"א חבר (אפיקי ים מגילה ו:): שהיא קליפת

עשו, שהיא החיה שעליה נאמר (דניאל ב) אצבעין די פרזלא וכו'. ובע"ח שער מב פי"ד (בהגוב"ז ויב"ש) שהחומת ברזל הנזכרת

היא סוד המעקה שבין השמים שהם האצילות לנשמות ישראל שהם סוד בריאה.

ז תהילים קז י

ח שם פירש הרב ז"ל לפי שהשעבוד היה כור היתוך לנשמות אדה"ר, נמצא קשר הברזל עם השעבוד ולא עם לשון מיצר שהוא

קליפת פרעה שבמיצר הגרון והעורף. וי"ל ב.

ט הרעיון כאן מבוסס על שאביהם שבשמים הוא הא"ס וישראל הוא כללות העולמות, אמנם בכ"מ האב שבשמים הוא ז"א או

חכמה וכללות נשמות ישראל בבחינת בריאה תחת האצילות, ואם כן המחיצה בין אצילות לבריאה או בין מחצב ספירות למחצב

הנשמות.

י אולי רומז שההיפוך הקיצון של החלל והריק הוא התכלית שבקשיחות הנמצא בברזל. האם היפוכים נחשבים כאחד.

יא צריך מקור שאין לקו שיעור. ובתחילת הע"ח קרא אותו צינור שיש לו פנים ואחור וד' רוחות. ובלשם ביאר שנקרא צינור

לפי שגם יש לו תוך שבו נמשך האור.

יב סנהדרין עו:

על מטתו, וזהו מות ישרים, מיתת ב' ישרים, נבל וברזילי, עכ"ל.

שערות

ז"ל התוס' [ביצה כג, ע"א] במגירתו שלנו שהן של ברזל, כ"ע מודו דאסור דפסיק רישיה ולא ימות הוא, שתולש שערות, עכ"ל. וז"ל המאירי [שם טו, ע"א] שעטנז שהזכרנו כך פירושו שוע [אותיות עשו] במשרק של ברזל, שכל הקשה שבו נשאר בשיני המשרק, והוא נשאר חלק, כמתרגמינן, חלק, שעיע, עכ"ל¹⁰¹. ואמרו [ב"ר צג, ו] א"ר חנין, בשעה שהיה יהודה מעלה חימה, היו שערות לבו בוקעות כליו ויוצאות, והיה נותן עששיות של ברזל לתוך פיו ומוצאן כאבק¹⁰².

ועוד. עשו איש שעיר, אדום. ואמרו [שמו"ד לה, ה] לפיכך לא נכתב ברזל במשכן ובמקדש, שמושלין בו אדום¹⁰³.

אזן

כתיב [מלכים א ו, ז] כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנתו¹⁰⁴.

ובקלקול, איתא בבית עולמים [קלו ד"ה כל] וז"ל, וכשיש קטרוג אז הדינים גורמים שלא נשמעים

ממית בכל שהוא, אפילו מחט, לפיכך לא נתנה בו תורה שיעור.

ושורש כל ההשתלשלות הוא הקו. ולתתא נעשה שלשלאות של ברזל. ועין שבת קא, ע"ב¹⁰⁵.

עיגולים

כתיב [דברים ג, י"א] כי רק עוג [לשון עוגה כמ"ש חז"ל¹⁰⁶, לשון עיגול] מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים הנה ערשו ערש ברזל¹⁰⁷.

ועוד. ז"ל רש"י [מלכים א ז, ז] הגלגל המגלגל על הארץ, ורגילין לעשות סביבו ברזל עגול, ונקרא בלשון המשנה [כלים פ"א מ"ג] הסובב של גלגל¹⁰⁸.

יושר

כתיב [דה"י א, כ, ג"] ואת העם אשר בה הוציא וישם במגרה ובחריצי הברזל וגו'¹⁰⁹.

ועוד כתיב [שמואל א, כה, לח] ויגף ה' את נבל וימת. על מטתו מיטת ישרים. ועין ספר הליקוטים [בלק כג] וז"ל, ואח"כ בא נבל בגלגול ברזילי הגלעדי¹¹⁰, ולכן נתן לדוד ולאנשים לאכול לתקן מה שבגלגול א' לא נתן. וגם ברזילי מת

¹⁰¹ שמא כוונת הכותב שסתם שלשלת היא של ברזל, אף שנמצא בחז"ל שלשלת כסף (שבת קיט). וכן שלשלת זהב (דברים רבה) וכן באפוד (רש"י תצוה כח יד), וכן שלשלת נחושת (רד"ק שופטים טז כא)

¹⁰² בראשית רבה (מב ח) ולמה נקרא שמו עוג שבא ומצא את אברם וישוב ועוסק במצות עוגות, לפי גודלו כדי שלא ישברו כליו, כמ"ש חז"ל במדרש לא ראה עוג מימיו לא כסא של עץ ולא ספסל של עץ ולא מטה של עץ, ולא ישב על עץ כל ימיו, שלא היה עץ יכול לקבלו, שהיה נשבר תחתיו ממשואו, אלא כל תשמישיו היה של ברזל, [הכסאות והקתדראות והספסלים שלו היו של ברזל] שכן הוא אומ' הנה ערשו ערש ברזל, וכל כלי תשמישיו היה של ברזל. כלומר שרגילים לעשות לגלגל של עץ טבעת חיצונית מברזל לחיזוק. נמצא העיקר רומז על החוזק ולא על העיגול.

ואפשר לומר שגם עיגול עצמו מורה על חוזק כמו ברזל מחמת עצם העיגול שהוא תומך את עצמו. ראה רש"י שלח (יג כח) בצרות - לשון חוזק, ותרגומו כריכן, לשון בירניות עגולות, ובלשון ארמי כריך עגול:

¹⁰³ צ"ל (שמאל ב' יב לא) היכן נזכר כאן יושר אולי כוונת המחבר שמורג חרוץ הוא מסור ישר א"כ כבר עדיף שיפודי ברזל של הגששים שהוא ישר והעיקר שהיושר נובע מהחוזק שאינו מתכופף.

¹⁰⁴ אולי כוונת המחבר שברזילי נופל על לשון ברזל. אבל היסוד הזה צריך תלמוד היכן מצינו שנקרא על שם ברזל בספר גימטריאות (סימן ק) כתב שברזילי אמר לדוד ואמות בעירי חסר ו' לרמוז שהוא מעיר האמת, שעל כן הוא זקן. וסוד אמת הוא יושר (ת"ת עד"א).

¹⁰⁵ בבכורות (נח). נקרא ר"ע קרח. ובספר הזכות להר"מ מגור בעל החי' הר"ם (פרשת עקב) כתב שעל ידי שסרקו בשרו של ר"ע במסרקות של ברזל, פעל שלא יסתכנו בשערות של עשוי, הנקרא איש שעיר ע"ש. ואפשר שלכן נקרא ר"ע - קרח. נמצא הברזל הוא הניגוד והמלחמה של סוד השיער.

¹⁰⁶ דברי חז"ל הנזכרים מחולקים לשני נושאים, האחד חוזק השערות שעמדו, והשני הוא כוח הפירור שבפיו. ולא נזכר הברזל אצל השערות

¹⁰⁷ עשו שהיה ראש אדום היה שעיר אבל הברזל בחלום נבוכדנצר היה על אומת אדום ולא דווקא על העומד בראשה. אלא שמצינו שנקרא ארץ אדום בשם ארץ שעיר או הר שעיר

¹⁰⁸ אולי הכוונה זה לעומת זה, קול קדוש דתפילה ועבודה מול קול ברזל מהסמ"א כדלהלן.

עתיק

עתיק מתלבש ביודין, ועי"ז משנה ומעתיק צורת הברזל, מצורה אחת לרעותה. וכמ"ש בזוהר הרקיע [בפירוש האריז"ל לספד"צ] וז"ל, כמו הצבת המדבקת בפתיחת ב' הרגלים שבה בברזל אחרת ועושה בה רושם, לפי שהברזל כשניצלו מן האש הוא רך [סוד אריך, אורך, אור- רך] משא"כ כשאין הברזל רך אין נעשה בו רושם, עכ"ל.

אריך

אורך ימים. וז"ל רש"י מחז"ל [שמות כ, כה] הא למדת, שאם הנפת עליה ברזל [על המזבח] חללת, שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, והברזל נברא לקצר ימיו של אדם וכו'.

אבא

כתב בקהלת יעקב [ערך גרזן] וז"ל, ברזל הוא מלכות, ועץ הרע [עץ הדעת] אוהז בה, וכשבאין אורות דאבא ואמא, נכרת העץ הרע "ונשל הברזל מן העץ", ונתיחדה עם דודה, עכ"ל.

אמא

סוד נעם. ואמרו [בכ"ר] מאי דכתיב אחות תובל קין [שהיה לוטש כל חורש נחשת וברזל] נעמה וכו', ור' אבהו אמר שהיתה נעימה בחכמת הברזל. ועוד. כתב בשער הגלגולים [הקדמה ל"ז] וז"ל, יובל זה היה לוטש נחשת וברזל, להיותו מבחינת הגבורות של קין, ונודע כי הגבורות הן מן אמא, הנקראת יובל, היא שנת החמשים שנה, ולכך נקרא ע"ש זה יובל, עכ"ל. ועי"ש בהקדמה לח. אולם עין זהר הרקיע [משפטים] וז"ל, אותיות ד"ן של אדנ"י, שהם דין כברזל [משא"כ אותיות א"י, שהם דין רפה] עי"ש.

התפלות, כמ"ש סכותה בענן לך מעבור תפלה, והאי סוד כיסוי האודנין ע"י השערות שהם דינים תקיפין, והסט"א אחידא ביה, והם נקראים ענן, וכמ"ש מיום שחרב בהמ"ק נפסקה חומת ברזל וכו', ותיקונא דלהון לאעברא שערי מעל אודנין ולסלקא לון לאוחרי על העורף, עי"ש.

חוטם

כתיב [איוב יט כד] מי יתן אפוי ויכתבון מלי מי יתן בספר ויחקו בעט ברזל וגו'. ועוד. כתב רש"י [מלכים ב י"ט, כח] וז"ל, זמם- והוא של ברזל, ותוחבין אותו בנחיריי האנקה ונמשכת בו, לפי שעסקיה רעים והוא ששנינו [שבת נא, ע"ב] ונאקה בחוטם, עכ"ל.

פה

דיבור. וכתיב [ירמיה ו, כח] הלכי רכיל נחשת וברזל, ועין רש"י ויקרא י"ט. ועוד, גבי סוטה אמרו [סוטה י"ט, ב] כלכוס של ברזל מטילין לתוך פיה וכו'. ועוד. שיניים. ומגרפה של ברזל יש בה כמין שיניים.

עינים- שבירה

שורש למיתה. וכתיב [במדבר לה, ט"ז] ואם בכלי ברזל הכהו וימת רצח הוא מות יומת הרצח. וכתיב [ישעיה מה, ב] דלתות נחושה אשבר ובריחי ברזל אגדע. וכתיב [תהלים ב, ט] תרעם בשבט ברזל ככלי יוצר תנפצם. ועוד. ניצוצות שנפלו בשבירה. ועין ספר הליקוטים [וירא תח] וז"ל, משל על האומן שמכה בפטיש על הברזל ויוצאים ממנו ניצוצין, עי"ש סוד הקלקול וסוד התיקון. ובלשון חז"ל כהאי אומנא דאכתש בפרזלא, ואפיק זיקין לכל סיטרין.

^ה אפו כמו אֵיפא בציר"י חול"ם. ופירושהו חז"ל מלשון "עכשיו". האם כוונת המחבר לדרוש אותו מלשון חוטם כי חסר א' לא מצאתי מקום בחז"ל שדרשוהו מלשון אף וחוטם.
^ט לכאורה ברזל לאו דווקא וחוטם לאו דווקא. ואולי משום שתכונת הברזל קר על כן נתינתו בחוטם חוסמת חרון אף וכעס שהוא מצד החום והאש.
^י בספר אור המאיר פרשת אחרי מות ביאר את הפסוק זממו אל תפק מלשון זמם ברזל, כי רצון האומות לעשות מחיצה של ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים.
^כ לרש"י הוא רק משל למושג של תערובת מצויה. ולמלבי"ם רק בא לאפוקי כסף. ולכו"ע ברזל הנזכר אינו בדווקא
^{כז} לפי רש"י אינו מענין דיבור אלא העיקר הוא ההליכה.
^ל גם בפסוק במלכים הנ"ל כתוב ומתג' בשפתיך, ומה שפירש רש"י כמו נאקה בחטם הוא דוגמא שמצינו, ומ"מ עיקר הפסוק המתג בפה. גם יהודה היה נותן עששיות של ברזל לתוך פיו ומוציאן כאבק

ז"א

כתיב [שמואל א, יז, ז] "שש" מאות שקלים ברזל. ואמרו [שבת צ ע"א] ת"ר האומר הרי עלי ברזל, אחרים אומרים, לא יפחות מאמה על אמה [אמה בת ששה טפחים].

וז"א, מידות, שורש כל מדידה. ואמרו [עירובין נח, ע"א] א"ר יהושע בן חנינא, אין לך שיפה יותר למדידה יותר משלשלאות של ברזל.

ועוד. איתא בשער הפסוקים [ואתחנן] וז"ל, האחוריים של זעיר נקראים כור הברזל, כי הם דינים תקיפין כברזל, עכ"ל.

נוק'

אבן. וכתיב [דברים כ"ז, ה] מזבח אבנים לא תניף עליהם ברזל.

ועוד. עפר. וכתיב [איוב כח, ב] ברזל מעפר יקח. ועוד. ברזל ר"ת בלהה, רחל, זלפה, לאה [עין ערך קטון בינה] ומקורם של הדברים, ארבע מאות שקל כסף, דף רנב, ושער היחודים, פרק ט"ז, וזוהר הרקיע חוקת, וספר הליקוטים איוב כת, ספר הליקוטים וישב, ושער הפסוקים עקב, ובעץ חיים שער מ"ט, פ"ט.

ועוד ז"ל רש"י [סנהדרין לט ע"ב] בעץ הזכר שמכניסין בנקבותו של ברזל שחותכין בו עצים, עכ"ל.

כתר

כתב בפתח האהל [בראשית] וז"ל, דרשו רז"ל ע"ה, פסוק חרב אל הבדים ונאלו וגו', ברזל כברזל וגו', וקנה לך חבר וגו', שבכח זה זוכה לכתרה של תורה.

וכתב במגן אברהם [טריסק, תצוה] וז"ל, וברזל נוטרי' בלהה רחל זלפה לאה, נשי יעקב [קודם השפחות ואח"כ האמהות ודו"ק] ואיתא בספה"ק, כי יעקב עם ארבעה נשותיו בגימט' כמנין כתר, שע"י נתגלה כתר מלכותו ית' בעולם, עכ"ל

חכמה

כבוד חכמים ינחלו. וכתיב [תהלים קמט, ח] ונכבדיהם ככבלי ברזל.

ואמרו [תענית ד, ע"א] ואמר רב אשי, כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח.

בינה^{יא}

שמחה. וכתיב [דברים כח, מז] תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה וטוב לבב וגו'. ונתן על ברזל על צוארך וגו', בינה באריך בגרון מקום העול על הצואר.

דעת

הרוצח בשגגה, בבלי דעת, כתיב [דברים י"ט, ה] ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו ומת. ועוד. גלעד, גל-עד, עד-דע, ובו היה ברזלי הגלעדי.

ועוד. דעת בעורף, כנודע. וכתיב [ישעיה מח, ד] וגיד ברזל ערפך.

חסד

מים. וכתיב [מלכים ב, ו, ה] ואת הברזל נפל אל המים, ועוד, מים דקלקול זיעה. וברזל אין מזיע, אין ספר הליקוטים, תהלים לג, ועין רש"י ויקרא כו, י"ט. ועין עירובין, מח ע"א, שעובר ברזל המים. ועין יומא לד, ע"ב, ועין סנהדרין קח, ע"ב, ודו"ק שיש ברזל שמונע מים.

שמים. שם מים, כמ"ש בפ"ג דחגיגה. וכתיב [ויקרא כו, י"ט] ונתתי שמיכם כברזל.

ועוד. ברזלי הגלעדי, וכתיב ביה [מלכים א, ב, ז] ולבני ברזלי הגלעדי תעשה חסד וגו'.

ועוד. כסף. וכתיב [ישעיה ס, יז] ותחת הברזל אביא כסף.

ועוד. חו"ג. ידיים. וכתב רש"י [שמואל א, יז, ו] ומצחת נחשת-כמין יד ברזל היוצא מן הכובע כנגד החוטם, עכ"ל.

גבורה

אש. וכתיב [במדבר לא, כה] אך את הזהב וגו' את הברזל וגו', כל דבר אשר יבא כבש תעבירו באש וטהר. ואמרו [ב"ב י ע"א] ברזל קשה, אור מפעפעו.

ועוד. כתיב [יהושע יז, יח] כי רכב ברזל לו כי חזק הוא. ועין סוטה מח, ע"ב, שמשחרב ביהמ"ק בטל רכב ברזל. ואמרו [סוטה מ"ד, ע"א] גבי

^{יא} אולי קשור לסוד סנדל המסומר, כי נעל וסנדל מצד המקיף מן הבינה, ונתנו חז"ל מספר למסמרי הסנדל לפי סודו כמו שכתב בעוד יוסף חי (פירשת וישב)

מלחמה, וכשלין של ברזל בידיהן, ועין ע"ז ט"ז,
 ע"א] אין מוכרין להם עששיות של ברזל, מ"ט
 משום דחלפי מינייהו כלי זיין.

יסוד

ועוד. שלחן בצפון. וכתב רש"י [שמות כה, י'
 וז"ל, השלחן- והיה עשוי לו דפוס זהב ודפוס
 ברזל, בשל ברזל הוא נאפה, כשמוציאו מן
 התנור נותנו בשל זהב, ועין תמיד ל, ע"ב.

תפארת

בתיקון, תורה שבכתב [ע"י הידיים], ובקלקול
 כתיב [ירמיה יז, א] חטאת יהודה כתובה בעט ברזל.
 ועוד. יעקב. ואמרו [שבת פט, ע"ב] ראוי היה
 יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של
 ברזל^{יז}. וכתב הרמ"ק [אור נערב, ח"ז, חלק הכינויים]
 ברזל- מלכות או תפארת^{יח}, עכ"ל. ובספר
 הליקוטים, [תהלים פרק כד] כתב וז"ל, ברזל כנגד
 מלכות ונחשת כנגד ת"ת, ע"ש שהם כל ז'
 מתכות כנגד ז"ס.

נצח

נו"ה, רגלים וע"ג נעלים. וכתוב [דברים לג, כה]
 ברזל ונחשת מנעלך^{יט}, ועין רש"י שופטים טו, ח"י.
 ועוד. נצח, נ- צח^כ, וכתב רש"י [בראשית ב, כב]
 לוטש כל חרש נחשת וברזל, שמחודד אומנות
 נחשת וברזל וכו', כלומר מחודד ומצחצח כל כלי
 אומנות נחשת וברזל.

הוד^כ

נו"ה, תרי עמודי קשוט, וכתוב [ירמיה א, יח]
 ולעמוד ברזל. ועין פסחים ס"ד, ע"א.
 ועוד. כתיב ויאסוף רגליו את המטה. וכתוב
 [ירמיה כח, יג] ואת ברזל^כ.

יוסף. ואמרו שאשת אדוניו שמה ברזל
 בצוארו. ועין שער מאמרי רז"ל, שבת. ושער
 רוח"ק, תיקון כ', למי שבא על גויה. ואמרו [סוטה
 ג, ע"א] מיד צף ארונו של יוסף, ואל תתמה האידך
 ברזל צף וכו'.

והיה שורו הדר לו וקרני ראם
 קרניו, וכתוב [מלכים א, כב, י"א] ויעש לו צדקה
 קרני ברזל ויאמר כה אמר ה' באלה תנגח את
 ארם עד כלתם. וכתוב [מ"כ ד, יג] כי קרנך אשים
 ברזל.

ועוד. דג. וז"ל רש"י [שמואל א, יז, ד] כמין
 קשקשאות דגים עשויין מברזל וכו'.
 ובקלקול כאשר בארץ נהפכת לברזל כמ"ש
 [דברים כח, כג] והארץ אשר תחתיך ברזל, אזי אינה
 מוציאה פירות, עין רש"י שם.

מלכות

ארץ. ובפרט א"י. וכתוב [דברים ח, ט] ארץ אשר
 אבניה ברזל.
 ובקלקול כתיב [שם כח, כג] והארץ אשר תחתיך
 ברזל.

ובתיקון כתוב [ישעיה ס, יז] ותחת האבנים ברזל.
 ועוד. ברזל- מלכות [עין ערך קטן תפארת] ולכן
 ברזילי הגלעדי היה מאוכלי שולחנו של דוד
 המלך, עין שער הפסוקים, בלק. וכתב בספר
 הליקוטים [איוב כח] ברזל מעפר יוקח וגו'.
 הנה כבר ידעת, כי השכינה יסוד ד' מהיסודות

^{יז} נר' שכיון שכל הז' מלכים נרמזו בפרזלא דאפיק ניצוצי לכל עיבר, על כן בעת הירידה למצרים שהיתה לתיקון הניצוצות
 נרמז הברזל, ולא מצד יעקב.

^{יח} בפרס של הרמ"ק וכן בכמה מקומות באור יקר ציין שבזוהר וארא פירש ברזל בתפארת. אמנם כנראה שחזר בו הרמ"ק
 מביאור זה, כי באור יקר בכל המקומות לא נמצא כעת ביאור כזה, ובפרט על זוהר וארא שפירש להדיא שהוא במלכות.

^{יט} אצל אשר שהיה מצד ספירת הנצח [זוהר משפטים קד ע"ב] פרקא דעקב ימינא

^כ כלומר שיש שייכות ברזל גם במקום שוק [מעל ארכובה] אצל הפרש הרוכב על הסוס ולא רק כמנעל תחת ירך.

^{כא} קצת משמע בשער הפסוקים בתחילת שמואל שנצח מלשון צחצוח

^{כב} אולי להוסיף שמלה ממשרקה שהיה מלך החמישי בספירת ההוד ניקוד קובוץ הנקרא שר"ק, ומשרקה סוד מסרקות ברזל.
 ועוד יש להוסיף שההודיה לה' והתודה מצד לשון ההוד, ובין ארבעת המחויבים להודות אסירי עוני וברזל. ועוד יש להוסיף
 מה שכתב הרמ"ז [אגרת כד] שהכוח של הברזל לכרות הוא מן הבינה המתפשטת עד ההוד, וכונתו היא כי הברזל במלכות,
 והמלכות עומדת אצל ההוד.

^{כג} נראה שאין הכוונה לג"ש את-את, כי לא נזכר בפסוק בירמיה ואת. אולי הכוונה לדרוש מוט מלשון מטָה בסג"ל, ומטָה
 אותיות מטָה בקמ"ץ. ורגלי יעקב הם נצח והוד, סוד ב' המטות, ואסיפתם אל המיטה היה סוד כניסת כל חלקיו אל המלכות

נשמה

ז"ל המהרש"א [קידושין ל, ע"ב] גבי יצה"ר, ואם ברזל הוא- להחטיאו מצד כח הנשמה, הוא מתפוצץ ע"י התורה, וזה שדימה התורה לאש מצד כח הנשמה, שהברזל מתפוצץ על ידו, כפירוש התוס', עכ"ל.
ועין חמדת ימים שב"ק, פ"ו.

חיה

כאשר מאיר אור החיה, אזי יש זיווג שלה פכ"פ, כנודע. וכתוב [משלי כ"ז, יז] ברזל בברזל יחד ואיש יחד פני רעהו. וכתוב [קהלת י, י] אם קהה הברזל והוא לא פנים קלקל וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה. ואמרו מה ברזל אחד מחדד את חבירו, אף שני ת"ח מחדדין זה את זה בהלכה [תענית ז, ע"א].

יחידה

איתן, לשון חוזק ותוקף, והוא בחינת ברזל, וזהו נכסי צאן ברזל, שעומדים ללא שינוי.¹¹
וכל יסורי משיח¹² אמרו [היכלות רבתי פרק לה, אות ה] נוטל הקב"ה שני קולרין של ברזל ומניחן על כתפו, עי"ש.

העליונה, ה' אחרונה יסוד שבה לבר, וכל בשליש עפר הארץ. והנה ז"ס ברזל שהם בלהה רחל זלפה לאה, מעפר יוקח, כי כולם נחצבים מהמלכות הנקראת עפר, עכ"ל.

נפש

כתיב [תהלים קה, יח] ענו בכבל רגליו ברזל באה נפשו. ועין שער מאמרי רז"ל, שבת ועי"ש עוד, ענין חיבוט הקבר, שחובטים הנפש עם הגוף, במקלות של ברזל.

רוח

כתב הכתב והקבלה [בראשית מז, ט] וז"ל, ויתכן כי מלת רעים כאן אינו הפך הטובה [מלשון רע] כי אם הפזור והפרוד, הפך ההתאחדות והתדבקות, כמו ורעו דליותיו [ירמיה י"א] שיתפרדו ויתחלקו חלקיו ע"י שבירה, כל רועיך תרעה רוח [שם, כב] תרגמו יתבדרון לכל רוח, תרועם בשבט ברזל ככלי יוצר תנפצם, ר"ל שיתפזרו זה מזה [לכל רוח] ולא יהיה להם אחדות, עכ"ל. ואמרו [סוכה נד, ע"ב] אם ברזל הוא מתפוצץ. ועוד. אמרו [פסחים ק"ב, ע"א] תניא, אוכלין ומשקין תחת המטה, אפילו מחופין בכלי ברזל, רוח רעה שורה עליהם.

¹¹ נראה בשורה זו 2 נושאים שונים. א. חוזק ותוקף וצריך מקור לקשר היחידה. ב. ללא שינוי, שעיקרו מיוחס לא"ס, ולכל הפחות ליחידה מצד שלפעמים נקרא הכתר בשם א"ס

¹² נראה שכוונת הרב שלמשיח נמשכת נשמה מאריך שהוא יחידה כנוצר בארזל. ועוד יש מקור מפסוק לקשר הברזל למשיח, במדרש רבה ויחי: משיח בן דוד עתיד לרדות את המלכות במקל שני' תרעם בשבט ברזל.

מילון ערכים בקבלה ברזל

וזהו תיקון הברזל, תיקון "הכלים", ודייקא ע"י אור, וזה פנים אחד לתיקון הכלים, ודו"ק היטב. ולכן ברזל, ר"ת בלהה- רחל- זלפה- לאה, והינו נשים, בחינת מלכות, ודו"ק. וכתב הרמ"ק (אור נערב ח"ז א) וז"ל, ברזל- מלכות או ת"ת, עכ"ל. ועין עוד פרדס ערכי הכנויים, ערך ברזל. וכתב הרמ"ז (אגרות אגרת כד) וז"ל, וכחה לכרות הוא משל אימא, דעד הוד אתפשטת, עכ"ל עי"ש.

ו**כתב בקהלת יעקב** (ערך ברזל) וז"ל, וברזל הוא מלכות דבריא, וגם מלכות דאצילות עין זוה"ק, וארא, כד ע"ב, וכן בעשיה, עין שפע טל, חלק טל, שער ג, פרק י'. ובעשיר הוא בחינת עוג, אשר ערשו ערש ברזל.

וכן ביצירה, מלכות אדום, סוד מלכי אדום דמיתו. עין אפיקי ים (מגילה ו ע"ב) וז"ל, ונמצא שנחשת וברזל הם ת"ת ומלכות (וכשיטות שהברזל הן דת"ת והן במלכות כנ"ל) והוא סמאל ובת זוגו, נחש בריח ונחש עקלתון, ושניהם נטלה מלכות רביעית, עכ"ל עי"ש.

אמרו זוה"ק (ח"ג רצב ע"ב) ועלמין קדמאי בלא תקונא אתעבידו, וההוא דלא הוה בתקונא אקרי זיקין נצוצין, כהאי אומנא מרצפא כד אכתש במנא דפרזלא אפיק זיקין לכל עיבר, ואינן זיקין דנפקין נפקין להיטין ונהירין ודעכן לאלתר, ואלין אקרון עלמין קדמאי, ובגין כך אתחרבו ולא אתקיימו וכו', והם ז' "מלכים" דמתו, עין עץ חיים שער ת, פ"ו מ"ת. וכתב בחסד לאברהם (מעין ה, נהר כט) וז"ל ולפי"ז ז' מלכים שנפלו לזה יש ז' מיני מתכות, זהב וכסף חסד וגבורה, נחשת ת"ת, בדיל נצח, עופרת הוד, כסף חי הוא יסוד ולכך נקרא חי, ברזל מלכות, עכ"ל. ומקור דבריו בספר הליקוטים, ויצא, לו. ולכך דווקא המלכים בכללות הם בחינת פרזלא- ברזל, ובהם השבירה, ובהם יצא ניצוצות.

והבן שגנוז בברזל ניצוצות- אור, ולכך אמרו (בב"ע"א) ברזל קשה אור מפעפעו, והאור משנה צורתו לצורות רבות כגון מ"ש (ברכות סא, ע"ב) על ר"ע שהיו סורקין בשרו במסרקות של ברזל, שלשלאות של ברזל (שבת פט, ע"ב) כלייא עורב (שם צ, ע"א) כלי מילה (שם קל, ע"א) אונקליות ברזל (פסחים ס"ד, ע"א) שפודין (ר"ה כד ע"ב ועוד) עששיות (יומא לו ע"ב) מחיצות (סוכה ב ע"א) ערדסקאות (ביצה כב, ע"ב) כלבוס (סוטה י"ט ע"ב) כשילין (שם מ"ד ע"א) קרני ברזל (מלכים א, כד, י"א) ועוד.

מדור
ארמית

מילון ערכים בארמית
ברזל - פרזלא - עשת-
אשולת - ברזיליה - ברזוליה

מילון ערכים ארמית

ברזל - פרזלא - עשת - אשולת - ברזיליה - ברזוליה

כבד. ולכן אמרו (סוטה יג א) כי ברזל צף, גבי ארונו של יוסף, כי הקל צף והכבד שוקע, ועין עוד ערוך ערך אשיות, וז"ל: "אשיות ברזל- כמו עששיות של ברזל, חתיכות ברזל", עכ"ל.

אי' בגמ' דדור המבול אמרו: "ואם מן הארץ הוא מביא יש לנו עששיות של ברזל" (סנהדרין קח ב) ונקרא כך משום שחתיכות אלו גדולות חזקות וכבדות ולכן מונעים מן המים לעלות.

ואמרו (ב"ק נו ב) מסרה רועה לברזיליה, דאורחיה דרועה למימסר לברזיליה. ונראה שנקרא ברזיליה- רועה שתחתיו, כעין צאן ברזל, שאינו משתנה, וזו עבודת הברזילה לדאוג שהצאן יהיה כצאן ברזל.

וכתב בערוך ערך ברזל וז"ל: "שבת 10) ליחתמיה בשיתין גושפנקי ולברזוליה פר"ש ינענעו", עכ"ל. וזה בבחינת דבר והיפוכו, מחד ברזל דבר קשה חזק וקבוע, ומאידך, לשון נענעו. וזהו ברזל אותיות זל- בר, לשון זלזול, תנועה, כי הדבר החשוב נקרא יקר- חשוב ונכבד, כי הדבר החשוב קובעים לו מקום, והפכו דבר שאינו חשוב ומזולזל, אין קובעים לו מקום, והוא מתנועע.

פרזלא. בחילוף אותיות ב-פ, אותיות בומ"ף נעשה ברזל פרזל, פרזלא. כגון רמצא דפרזלא- מסמר ברזל (שבת נא ב) וכן עט ברזל- קולמוס דפרזלא (ירמיה יז א) וכן מעדר - כלים יג ב. וכן גובתא דפרזלא- קנה חלול של ברזל (ברכות ו א) ועוד רבות.

וברזל זך נקרא עשת, כמ"ש במצודות ציון (שה"ש ה יד) וז"ל: "עשתה- ענין בהירות וזכות, וכן ברזל עשת (יחזקאל כ"ז, י"ט)". ובמלבי"ם שם כתב וז"ל: "ברזל עשות- חתיכות ברזל או ברזל זך", עכ"ל.

וברזל אותיות זבל- ר, וכן אותיות זל- בר, היפך הזכות, וברזל הוא המתכת הגסה ביותר מכל ז' מתכות. וכתב ברד"ק (ספר השורשים, ערך עשת) וז"ל: "וכן בדברי רבותינו ז"ל (יומא לו ע"ב) עששית של ברזל היו מחממין ערב יוה"כ", עכ"ל. ולשון עששית, או לשון חתיכות עבות של ברזל כנ"ל עין מאירי יומא שם. ובמהר"ל (סנהדרין קב ב) כתב וז"ל: "עשתות הם החזקים והם כמו עשת ברזל", עכ"ל. וקרוב למש"כ אצל עוג ערשו ערש ברזל, עשת- ערש. וכן כתב ברד"ק (הג"ל) וז"ל: "ויונתן תרגם (מילת עשת) זרקן דפרזלא, ר"ל שבטי ברזל, כמו וגיד ברזל ערפך", עכ"ל. וכל ברזל דבר קשה הוא, ואולם עשת ברזל, חזקה ביותר, והברזל הן חזק והן

